

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

**AVIOVARALLISUUSSUHTEITA KOSKEVA KANSAINVÄLINEN TOIMIVALTA
JA PÄÄTÖSTEN LIIKKUVUUS EU:N KANSAINVÄLISESSÄ
YKSITYISOIKEUDESSA**

OTMU2428 Asianajajan perhe- ja perintöoikeus
OTM-tutkielma

Laatija:
Essi Salonen

29.4.2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

OTM-tutkielma

Oppiaine: Asianajajan perhe- ja perintöoikeus

Tekijä: Essi Salonen

Otsikko: Aviovarallisuussuhteita koskeva kansainvälinen toimivalta ja päätösten liikkuvuus EU:n kansainvälisessä yksityisoikeudessa

Ohjaaja: Tuulikki Mikkola

Sivumäärä: 67 sivua

Päivämäärä: 29.4.2021

Tutkimuksen aiheena on EU:n kansainvälisen aviovarallisuus oikeuden toimivaltaa ja päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskeva sääntely ja sen aiheuttamat haasteet kansainvälisille aviopuolisueille. Kansainväliset liittymät aiheuttavat aviopuolisueille haasteita, koska valtioiden oikeusjärjestykset eroavat toisistaan niin aineellisen oikeuden kuin kansainvälisen yksityisoikeudenkin osalta. 29.1.2019 alettiin 18 eurooppalaisessa valtiossa soveltamaan EU:n aviovarallisuusasetusta, joka on harmonisoinut kansainvälisen yksityisoikeuden sääntelyä aviovarallisuussuhteita koskevissa asioissa ja näin pyrkinyt helpottamaan kansainvälisten aviopuolisoiden tilannetta.

Tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan erityisesti asetuksen kansainvälistä toimivaltaa ja päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevaa sääntelyä ottaen huomioon myös lainvalintaa koskevat kysymykset tarpeellisilta osin. Tutkimuskysymyksiin haetaan vastauksia lainopillisen metodin avulla eli tarkastelemalla voimassa olevaa oikeutta. Lähdeaineistona toimii kotimaisen ja ulkomaisen kirjallisuuden lisäksi asetuksen voimaantulon seurauksena syntyneet kansallisen lainsäädännön esityöt sekä EUT:n oikeuskäytäntö. Koska suhteellisen tuoretta asetusta koskevaa oikeuskäytäntöä on edelleen niukasti, on apuna lisäksi käytetty kuvitteellista esimerkkiä.

Asetus perustuu jäsenmaiden keskinäiseen luottamukseen ja oikeusjärjestelmien kunnioittamiseen. Sillä on luotu kokonaisuus, jossa vältetään toimivallan päällekkäisyydet ja samaa asiaa koskevat keskenään ristiriitaiset päätökset, mikä säästää niin jäsenvaltioiden kuin puolisoittenkin resursseja. Asetuksen mukaan toimivaltaisen jäsenvaltion tuomioistuin tekee päätöksen, joka tunnustetaan ja täytäntöönpannaan muissa jäsenvaltioissa. Päätökset liikkuvat jäsenmaiden välillä ja täytäntöönpanon edellytyksenä oleva eksekvatuurimenettely on säädetty kevyeksi unohtamatta kuitenkaan osapuolten oikeusturvaa ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita.

Asetuksen toimivaltasääntelyllä on pyritty yhdistämään toisiinsa liittyvien asioiden käsittely samaan jäsenvaltioon, takaamaan oikeusturva saatavuus säätämällä useista eri toimivaltaperusteista, antamaan puolisoille myös mahdollisuus sopia toimivallasta sekä varmistamaan, että puolisoilla on asiallinen liittymä toimivaltaiseen valtioon. Suurilta osin tavoitteissa on onnistuttu hyvin. Joiltakin osin asetus asettaa aviopuolisueille kuitenkin haasteita. Esimerkiksi epäselvät ja tulkinnanvaraiset käsitteet lisäävät ennakoimattomuutta ja kaipaavat EUT:n oikeuskäytännön selkeytystä. Lisäksi puolisoitten valinnanvapautta, joka usein antaa mahdollisuuden suunnitella ja ennakoida tulevaisuutta, on toimivallan osalta jäänyt valitettavan suppeaksi. Yhden suurimmista haasteista kuitenkin asettaa asetuksen suppea alueellinen soveltamisala, jonka seurauksena asetus tuo helpotusta vain murto-osalle kansainvälisistä aviopuolisista ja liittymät kolmansiin valtioihin aiheuttavat edelleen haasteita.

Avainsanat: avioliitto, aviovarallisuus, kansainvälinen yksityisoikeus, kansainvälinen toimivalta, päätösten tunnustaminen, Euroopan unioni

SISÄLLYS

Sisällys.....	II
LÄHTEET	III
LYHENTEET.....	VII
1 JOHDANTO	1
1.1 Lähtökohdat Suomen kansainvälisen aviovarallisuusosoikeuden tarkasteluun	1
1.2 Tutkimuskysymys ja metodi	4
2 KANSAINVÄLINEN AVIOVARALLISUUSOIKEUS	7
2.1 Kansainvälisen yksityisoikeuden dynaaminen rakenne	7
2.2 Aviovarallisuussuhteet.....	11
2.2.1 Luonnehtiminen	11
2.2.2 Aviovarallisuusasetus	13
2.3 Asuinpaikka	17
3 TUOMIOISTUIMEN KANSAINVÄLINEN TOIMIVALTA.....	21
3.1 Yleistä.....	21
3.2 Suhde perintöasetukseen	23
3.3 Suhde Bryssel IIa -asetukseen.....	26
3.4 Muu toimivalta	30
3.5 Prorogaatio	32
3.6 Täydentävä sääntely	39
3.6.1 Vastaaajan saapuville tuloon perustuva toimivalta	39
3.6.2 Vaihtoehtoinen toimivalta	40
3.6.3 Toissijainen toimivalta ja oikeudenkäynnin rajoittaminen	45
3.6.4 Varatoimivalta.....	47
3.6.5 Toisiinsa liittyvät kanteet.....	47
3.7 Lis pendens	48
3.7.1 Jäsenvaltiot.....	48
3.7.2 Kolmannet valtiot	50
4 PÄÄTÖSTEN TUNNUSTAMINEN JA TÄYTÄNTÖÖNPANO.....	51
4.1 Yleistä.....	51
4.1.1 Tunnustaminen	51
4.1.2 Täytäntöönpano.....	52
4.1.3 Oikeuslähteet	53
4.2 Aviovarallisuusasetus.....	55
4.2.1 Päätösten tunnustaminen.....	55
4.2.2 Päätösten täytäntöönpano	58
4.2.3 Viralliset asiakirjat ja sovinnot	62
5 LOPPUPÄÄTELMÄ	63

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis - Kangas, Urpo: Perhevarallisuus oikeus. Talentum 2010.

Allarousse, Veronique: A Comparative Approach to the Conflict of Characterization in Private International Law. Case Western Reserve Journal of International Law 23 (3) 1991 s. 479-516.

Barnard, Catherine - Peers, Steve: European Union Law. Third Edition. Oxford University Press 2020.

Berlingher, Remus Daniel: General Considerations on Qualification in Private International Law. Jurnalul de Studii Juridice 1-2/2015 s. 55-64.

Fuchs, Angelika: The New EU Succession Regulation in a Nutshell. ERA Forum 16/2015 s. 119-124.

De Boer, T. M.: Unwelcome Foreign Law: Public Policy and other means to protect the fundamental values and public interests of the European Community s. 295-330, teoksessa Malatesta, A. - Bariatti, S. - Pocar, F. (eds.): The external dimension of EC private international law in family and succession matters. CEDAM 2008.

European Court of Human Rights: Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Council of Europe updated to 31 August 2020. Internet: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_eng.pdf (luettu 25.4.2021)

Grieco, Cristina: The Role of Party Autonomy under the Regulations on Matrimonial Property Regimes and Property Consequences of Registered Partnerships. Some Remarks on the Coordination Between the Legal Regime Established by the New Regulations and Other Relevant Instruments of European Private International Law. Cuadernos de Derecho Transnacional 10 (2) 2018 s.457-476. Internet: <https://e-revistas.uc3m.es/index.php/CDT/article/view/4384/2940> (luettu 27.4.2021)

Helin, Markku: Ulkomaisen avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen tunnustamisesta. Lakimies 4/2002 s. 535–554.

Helin, Markku: The Impact and Application of the Brussels II bis Regulation in Finland s. 91-102, teoksessa Boele-Woelki, Katharina – González-Beilfuss, Christina (eds.): Brussels II bis: Its Impact and Application in the Member States. Intersentia Publishing Ltd 2007.

Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. Talentum 2013 (julkaisuvuosi 2003 merkitty alaviitteissä sulkuihin).

Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. Alma Talent Oy 2020.

Helin, Markku – Kemppainen, Outi: Kansainvälisten parienvarallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset: Arviomuistio asetuksia täydentävästä kansallisesta sääntelystä. Oikeusministeriö 28.2.2018.

Hemmo, Mika: Sopimusoikeuden oppikirja. Talentum 2008.

- Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsingin yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta 2011. Internet: <http://hdl.handle.net/10138/225264> (luettu 25.4.2021)
- Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa. Talentum 2010.
- Kangas, Urpo: Perhevarallisuus oikeus. Alma Talent Oy 2018.
- Klami, Hannu Tapani: Methodological Problems in European and Comparative Law. Yliopistopaino Helsinki 1997.
- Klami, Hannu Tapani – Kuisma, Eira: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus. Lakimiesliiton kustannus 2000.
- Koch, Harald: International Forum Shopping and Transnational Lawsuits. The Geneva Papers on Risk and Insurance. Issues and Practice 31 (2) 2006 s. 293-303 Internet: <http://www.jstor.org/stable/41949237> (luettu 25.4.2021).
- Koulu, Risto: Kansainvälinen prosessioikeus pääpiirteittäin. Talentum 2003.
- Lappalainen, Juha: Prosessioikeus. WSOYpro 2007. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/FAHBGXCTDG#hae%20teoksesta/kohta:PROSESSIOIKEUS> (luettu 25.4.2021)
- Leanza, Piero - Pridal, Ondrej: The Right to a Fair Trial: Article 6 of the European Convention on Human Rights. European Monographs 87. Wolters Kluwer Law & Business: Kluwer Law International 2014.
- Limantè, Agnè - Pogorelčnik Vogrinc, Neža: Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation. Baltic Journal of Law & Politics 13 (2) 2020 s. 135-158. Internet: <https://doi.org/10.2478/bjlp-2020-0014> (luettu 25.4.2021)
- Linna, Tuula: Prosessioikeuden oppikirja. Alma Talent Oy 2019.
- Linna, Tuula: Ulosottoaaren pääkohdat. Alma Talent Oy 2019.
- Linna, Tuula - Leppänen, Tatu: Ulosotto-oikeus I, Ulosottomenettely. Talentum 2014.
- Lohi, Tapani: Aviovarallisuus oikeus. Edita 2017.
- Lorenzen, Ernest G.: The Qualification, Classification, or Characterization Problem in The Conflict of Laws. The Yale Law Journal 50/1940-1941 s. 743-761.
- McLachlan, Campbell: Lis Pendens in International Litigation. Leiden;: Martinus Nijhoff 2009.
- Mikkola, Tuulikki: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus. Talentum 2009.
- Mikkola, Tuulikki: Kansainvälinen lapsioikeus. Talentum 2012.

- Mikkola, Tuulikki: Toimitusositus ja kansainväliset liittymät: pesänjakajan haasteista rajat ylittävissä menettelyissä. Edilex 2013/34. Internet: www.edilex.fi/artikkelit/11314 (luettu 25.4.2021).
- Mikkola, Tuulikki: Ulkomaisten avioliittojen tunnustaminen Suomessa: kansainvälisen yksityisoikeuden ja oikeusvertailun näkökulmia. Lakimies 5/2013 s. 844-861.
- Mikkola, Tuulikki: Islamin oikeuden mahr-ehto ja sen rajat ylittävä tehokkuus – oikeusvertailun merkityksestä vieraan oikeusinstituution tunnistamisessa. Lakimies 7-8/2017 s. 1103-1120.
- Mikkola, Tuulikki: Katsaus EU:n tuomioistuimen perintöasetusta koskevaan oikeuskäytäntöön. Defensor Legis 1/2019 s. 20-27.
- Office of the High Commissioner for Human Rights - the International Bar Association: Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers. Professional training series No. 9. United Nations 2003.
- Pellonpää, Matti - Gullans, Monica - Pölönen, Pasi - Tapanila, Antti: Euroopan ihmisoikeussopimus. Alma Talent 2018.
- Pfeiffer, Magdalena: Choice of Law in International Family and Succession Law. The Lawyer Quarterly 4/2012 s. 291-305.
- Rennert, Guido: Is Elimination of Forum Shopping by Means of International Uniform Law an 'Impossible Mission'? Macquarie Journal of Business Law 2/2005 s. 119-.
- Robertson, A. H.: Characterization in the Conflict of Laws. Cambridge, Harvard University Press 1940.
- Rosas, Allan - Armati, Lorna: EU Constitutional Law: An Introduction. Third Edition. Hart Publishing 2018.
- Rothschild, Gita F.: Forum shopping. Litigation 24 (3) 1998 s. 40-75 Internet: <https://www.jstor.org/stable/29759995> (luettu 25.4.2021).
- Stone, Peter: EU Private International Law. Elgar European Law 3rd Edition. Edward Elgar Pub. Ltd 2014.
- Toma, Elisa: The Principle of Equality of Arms - Part of the Right to a Fair Trial. Law Review, Volume I, Issue 3, Jul.-Sept. 2011 <http://www.internationallawreview.eu/fisiere/pdf/06-Elisa-Toma.pdf> (luettu 8.3.2021).
- Valentová, Lucia: Property Regimes of Spouses and Partners in New EU Regulations – Jurisdiction, Prorogation and Choice of Law. International and Comparative Law Review 16 (2) 2016 s. 221-240.
- Viljanen, Mika - Tuomisto, Jarmo - Tolonen, Juha - Tammi-Salminen, Eva - Saarnilehto, Ari - Kartio, Leena - Karhu, Juha - Hemmo, Mika - Annola, Vesa: Varallisuus oikeus. Sanoma Pro 2004. <https://verkkokirjalyly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/EAIBGXCTDG#kohta:VARALLISUUSOIKEUS/piste:t1dw> (luettu 9.3.2021)

Virolainen, Jyrki - Pölönen, Pasi: Rikosprosessioikeus I, Rikosprosessin perusteet. Talentum 2003.

Välimäki, Pertti: Rooliperiaatteet toimitusosituksessa. Defensor Legis 1/2003 s.26-37.

Virallislähteet

HE 44/2001 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta

HE 190/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevien neuvoston asetusten soveltamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Asiakirja 52016PC0106, Ehdotus neuvoston asetukseksi tuomioistuimen toimivallasta, sovellettavasta laista sekä päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta aviovarallisuussuhteita koskevissa asioissa COM/2016/0106 final - 2016/059 (CNS)

Tuomio ECLI:EU:C:1964:66

Tuomio ECLI:EU:C:2009:225

Tuomio ECLI:EU:C:2010:829

Tuomio ECLI:EU:C:2015:763

Tuomio ECLI:EU:C:2018:138

Tuomio ECLI:EU:C:2019:1074

Internet-lähteet

Code Civil: Version en vigueur au 19 mai 2011. <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGIARTI000024025844/2011-05-19> (käyty 16.4.2021)

German Civil Code: BGB. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p4885 (käyty 16.4.2021)

Le Mariage Posthume. <https://www.eurojuris.fr/categories/mariage-pacs-concubinage-vie-civile-4800/articles/mariage-posthume-37389.htm> (käyty 16.4.2021)

Solmitut avioliitot. <http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/perheet/solmitut-avioliitot.html> (käyty 18.2.2021)

Ulkomaan kansalaiset. <https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaan-kansalaiset.html> (Käyty 18.2.2021)

LYHENTEET

AL	avioliittolaki 234/1929
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
HE	hallituksen esitys
SEU	Euroopan unionista tehty sopimus 2016/C 202/1

1 JOHDANTO

Emma ja Thomas ovat olleet naimissa 12 vuotta. Emma on Suomen kansalainen ja Thomas Belgian ja Italian kansalainen. Mennessään kesäkuussa 2009 naimisiin he asuivat yhdessä Iso-Britanniassa. Pian avioitumisensa jälkeen syyskuussa 2009 he asettuivat Italiaan, jossa he asuivat yli yhdeksän vuotta. Kaksi vuotta sitten maaliskuussa 2019 he muuttivat töiden perässä Belgiaan. Ennen muuttoa he tekivät lakiviittauksen, jonka mukaan heidän aviovarallisuussuhteisiinsa sovelletaan Italian lakia. Nyt vuonna 2021 Emma on muuttamassa iäkkäiden vanhempiensa tueksi Suomeen, josta hänelle on jo myös tarjottu töitä. Thomas taas harkitsee palaamista Italiaan, jossa hänen perheensä asuu ja jossa hänen työnantajansa pääkonttori sijaitsee. Pariskunnalla on Belgiassa asunto, jonka he aikovat myydä, jotta kumpikin voi hankkia asunnon uudesta asuinmaastaan. Lisäksi heillä on Italiassa kesähuvila, ja Emmalla on Iso-Britanniassa perintönä saatua omaisuutta.

1.1 Lähtökohdat Suomen kansainvälisen aviovarallisuusosoikeuden tarkasteluun

Kansainvälistyvässä maailmassa matkustaminen, asuminen ja työskentely ulkomailla on yhä yleisempää, ja erityisesti Euroopan Unionin (EU) alueella ihmisten liikkumista on helpotettu. Maailman muuttuessa yhä pienemmäksi myös kansainvälisten avioliittojen määrä on kasvanut.¹ Puolisoiden on enenevässä määrin liittyviä² useampaan kuin yhteen valtioon esimerkiksi kansalaisuuden, asuin- tai kotipaikan tai omaisuuden sijainnin kautta. Kansainvälisten liittymien myötä puolisoitten aviovarallisuussuhteiden suunnitteleminen monimutkaistuu. Puolisoiden tulee kiinnittää huomiota siihen, miten liittymät vaikuttavat esimerkiksi valtioiden toimivaltaan ratkaista puolisoitten aviovarallisuussuhteita koskevia kysymyksiä ja aviovarallisuussuhteisiin sovellettavan lain valintaan. Lisäksi ongelmia saattaa syntyä siitä, ettei yhdessä valtiossa tehty päätös saakaan lainvoimaa tai olekaan täytäntöönpanokelpoinen toisessa valtiossa, jossa päätöksen tunnustaminen ja täytäntöönpano olisi puolisoitten kannalta olennaisen tärkeää.

¹ Tilastokeskuksen tilastojen mukaan Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä on kasvanut tasaisesti 90-luvulta lähtien. Vuoden 2019 lopussa Suomessa asui lähes 268 000 ulkomaan kansalaista. *Ulkomaan kansalaiset*. Lisäksi sellaiset kansainväliset avioliitot, joissa Suomessa vakituisesti asuva Suomen kansalainen meni ulkomaan kansalaisen kanssa naimisiin, ovat lisääntyneet verrattuna 90-lukuun. Vuonna 2019 Suomessa solmittiin yli 3 300 sellaista kansainvälistä avioliittoa, joissa Suomessa vakituisesti asuva Suomen kansalainen meni ulkomaan kansalaisen kanssa naimisiin. *Solmitut avioliitot*.

² Liittymällä tai kytkennällä tarkoitetaan tosiseikkoja, jotka vaikuttavat sovellettavan lain valintaan ja aineellisten normien soveltamiseen. Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s. 22, Klami – Kuisma: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus s. 16 ja 62-63.

Vastauksia ja ratkaisuja edellä mainittuihin kysymyksiin ja ongelmiin pyrkii antamaan kansainvälinen yksityisoikeus. Suppeassa merkityksessä kansainvälisellä yksityisoikeudella tarkoitetaan ainoastaan sovellettavan lain valintaa koskevaa oikeuden aluetta, mutta laajasti ymmärrettynä se pyrkii vastaamaan kaikkiin kolmeen peruskysymykseen: minkä valtion viranomaisella on kelpoisuus tutkia kansainväliskytkentäinen asia, minkä valtion lakia asiaan on sovellettava sekä onko ulkomainen tuomio voimassa ja voidaanko se panna täytäntöön alkuperävaltion³ ulkopuolella.⁴ Vastaamalla näihin kolmeen peruskysymykseen ei asiaa vielä saada vietyä loppuratkaisuun asti, sillä kansainvälinen yksityisoikeus ei koske suoraan puolisoitten välisiä suhteita, vaan säättää siitä, minkä valtion aineellisen lain pohjalta suhteita tulee arvioida ja loppuratkaisu tehdä.⁵

Nimestään huolimatta kansainvälinen yksityisoikeus ei ole kansainvälistä oikeutta, vaan kyse on lähtökohtaisesti kansallisista normeista. Eri valtioilla on siis omat kansalliset toisistaan eroavat kansainvälisen yksityisoikeuden norminsa, joita paikalliset oikeusviranomaiset soveltavat.⁶ Yhteisten universaalien normien puute asettaa haasteita kansainvälisen liittymän omaaville puolisoille. Heidän voi olla vaikea suunnitella elämäänsä ja varautua erilaisiin tilanteisiin, koska jokainen liittymä uuteen valtioon osoittaa myös uudet kansainvälisen yksityisoikeuden normit. Tämä saattaa johtaa esimerkiksi siihen, ettei puolisoitten aviovarallisuussuhteisiin sovelleta vain yhtä lakia, vaan sekä toimivalta että sovellettava laki pirstaloituvat eri valtioihin eri omaisuuserien tai asiakysymysten osalta. Tällöin aviovarallisuussuhteiden suunnitteleminen tarkoituksenmukaisesti kokonaisuutena muuttuu käytännössä lähes mahdottomaksi.

Tarve yhteisen sääntelyn luomiselle on suuri, jotta kansainväliskytkentäisten puolisoitten tilanne ei olisi kohtuuton. Valtioiden tekemiä kansainvälisiä sopimuksia on perheoikeuden saralla kuitenkin hyvin vähän ja ne ovat sekä soveltamisalansa että jäsenvaltioidensa osalta usein suppeita.⁷ Harmonisointi on vaikeaa, koska perheoikeus on enemmän kuin mikään muu

³ Alkuperävaltiolla tarkoitetaan valtiota, jossa päätös on tehty, virallinen asiakirja on laadittu tai sovinto on hyväksytty tai tehty (aviovarallisuusasetus 3 artikla 1 kohta f alakohta).

⁴ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.7 ja 11-12, *Mikkola*: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s.7.

⁵ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 1, *Mikkola*: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s.8.

⁶ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.3, *Mikkola*: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s.7, *Klami – Kuisma*: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus s.17-18.

⁷ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 4.

oikeuden alue kytköksissä kansallisiin perinteisiin ja kulttuuriin.⁸ Erityisesti aineellisen oikeuden yhtenäistäminen on ongelmallista ja edes EU:ssa jäsenmaat eivät ainakaan toistaiseksi ole olleet valmiita antamaan unionille toimivaltaa aineellisen perheoikeuden harmonisointiin.⁹ Kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen yhtenäistäminen on kuitenkin näyttänyt potentiaalisena tapana yhtenäistää perheoikeuden sääntelyä, sillä se ei kosketa yksittäisten valtioiden arvosidonnaisen kansallisen perheoikeuden ydintä yhtä olennaisella tavalla.¹⁰

Vuonna 2016 neuvosto hyväksyi EU:ssa kaksi asetusta: aviovarallisuusasetus¹¹ ja parisuhdevarallisuusasetus¹². Niissä on mukana 18 jäsenvaltiota.¹³ Viimeksi mainittu asetusta jää tämä esityksen ulkopuolelle, mutta asetukset ovat monilta osin samanlaiset.¹⁴ Aviovarallisuusasetus harmonisoi aviovarallisuus-oikeuden osalta kansainvälisen yksityisoikeuden sääntelyä jäsenmaissaan.¹⁵ Se ei kuitenkaan ole täysin syrjäyttänyt kaikkea muuta kansainvälisen yksityisoikeuden sääntelyä edes jäsenmaissa, sillä asetuksen soveltamisala vaihtelee jonkin verran riippuen siitä, onko kyse toimivaltaa, sovellettavaa lakia

⁸ Pfeiffer: Choice of Law in International Family and Succession Law s. 292, Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.15.

⁹ EU tarvitsee toimilleen oikeusperustan perustamissopimuksista (annetun toimivallan periaate, SEU 5 artikla). Perheoikeuden alalla jokaisella jäsenvaltiolla on veto-oikeus. Mikäli jokin jäsenmaa päättää käyttää veto-oikeuttaan, ei yhtenäistä sääntelyä voida toteuttaa. Halukkaat jäsenmaat voivat tällöin kuitenkin osallistua keskenään harmonisointiin, jolloin muut maat jäävät lainsäädännön ulkopuolelle. Valentová: Property Regimes of Spouses and Partners in New EU Regulations s. 222, Pfeiffer: Choice of Law in International Family and Succession Law. s.297. Ks. EU:n toimivallasta myös esim. Rosas – Armati: EU Constitutional Law s. 20-32, Barnard – Peers: European Union Law s. 110-116.

¹⁰ Pfeiffer: Choice of Law in International Family and Succession Law s.295, Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 18.

¹¹ Neuvoston asetusta (EU) 2016/1103 tiiviimmän yhteistyön toteuttamisesta tuomioistuimen toimivallan, sovellettavan lain sekä päätösten tunnustamisen ja täytäntöönpanon alalla aviovarallisuussuhteita koskevissa asioissa.

¹² Neuvoston asetusta (EU) 2016/1104 tiiviimmän yhteistyön toteuttamisesta tuomioistuimen toimivallan, sovellettavan lain sekä päätösten tunnustamisen ja täytäntöönpanon alalla rekisteröityjen parisuhdeiden varallisuus-oikeudellisia vaikutuksia koskevissa asioissa.

¹³ HE 190/2018 vp s. 4, Helin – Kemppainen: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 10-11. Limanté - Pogorelčnik Vogrinc: Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation s. 140. Mukana tiiviimmässä yhteistyössä ovat Belgia, Bulgaria, Tšekki, Saksa, Kreikka, Espanja, Ranska, Kroatia, Italia, Luxemburg, Malta, Alankomaat, Itävalta, Portugal, Slovenia, Suomi, Ruotsi ja Kypros.

¹⁴ “The new texts are very similar to one another in structure and in contents, with just a few peculiarities in the Regulation on property consequences of registered partnerships, which are due to the lack of harmonisation among the domestic laws of the different Member States in the field of registered partnerships.” Grieco: The Role of Party Autonomy under the Regulations on Matrimonial Property Regimes and Property Consequences of Registered Partnerships s. 462.

¹⁵ Asetukset toteutettiin tiiviimmän yhteistyön avulla. Tiiviimmän yhteistyön väline toimii apuna tilanteissa, joissa jäsenvaltiot, jotka eivät halua osallistua ehdotettuun yhteistyöhön, estävät komission uuden lainsäädäntöesityksen menestymisen. Se mahdollistaa toimien toteuttamisen ja lainsäädännön hyväksymisen vähintään yhdeksän EU:n jäsenvaltion kesken silloin, kun kaikki jäsenmaat eivät pääse yhteisymmärrykseen. Limanté - Pogorelčnik Vogrinc: Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation s. 140.

vai päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevasta sääntelystä. Joiltakin osin asetusta sovelletaan jäsenmaissa myös suhteessa kolmansiin maihin ja joiltakin osin ainoastaan jäsenmaiden välillä.

Asetuksen voimaantulosta huolimatta Suomen kansallinen sääntely sekä muut valtiosopimukset ovat siis edelleen relevantteja. Suomen avioliittolaissa on yhä joitakin kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksiä, joita sovelletaan esimerkiksi suhteessa kolmansiin maihin tilanteissa, joissa asetusta ei sen säännösten mukaan sovelleta. Lisäksi asetuksen 62 artiklassa säädetään sen suhteesta muihin kahden- ja monenvälisiin sopimuksiin ja yleissopimuksiin. Sääntely mahdollistaa Suomelle edelleen pohjoismaisten sopimusten¹⁶ soveltamisen Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä. Suomen ja Ruotsin välillä asetuksella on kuitenkin lähtökohtaisesti etusija¹⁷, koska molemmat maat ovat asetuksen jäsenmaita.¹⁸

1.2 Tutkimuskysymys ja metodi

Mitä puolisoiden, joiden avioliitossa on kansainvälinen liittymä, tulisi ottaa huomioon kansainvälisen toimivallan ja päätösten tunnustamisen ja toimeenpanon osalta? Mitä haasteita kansainvälinen yksityisoikeus asettaa kansainvälisille puolisoille ja miten haasteisiin on sääntelyllä pyritty vastaamaan? Millaisia haasteita nykyiseen sääntelyyn liittyy ja miten puoliset voivat itse vaikuttaa näihin haasteisiin? Näihin kysymyksiin lähdetään etsimään vastausta EU:n aviovarallisuusasetuksen pohjalta. Suomen aviovarallisuussuhteita koskeva kansainvälinen yksityisoikeus muodostuu EU:n aviovarallisuusasetuksen lisäksi avioliittolain (AL 234/1929) ja pohjoismaisten sopimusten säännöksistä. Ne jäävät tilan puutteen vuoksi esityksen ulkopuolelle, mutta niiden rooli asetuksen soveltamisalaa rajoittavina säädöksinä on otettu esityksessä tarpeellisilta osin huomioon.

¹⁶ Avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävä Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken 6 päivänä helmikuuta 1931 tehty sopimus (sellaisena kuin se on tarkistettuna vuonna 2006); Perintöä, testamenttia ja pesänselvitystä koskeva Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken 19 päivänä marraskuuta 1934 tehty sopimus (sellaisena kuin se on tarkistettuna kesäkuussa 2012); sekä Yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken 11 päivänä lokakuuta 1977 tehty sopimus.

¹⁷ Poikkeuksena on pohjoismaisen avioliittokonvention (SopS 20/1931) 22 artikla. Ks. luku 4.1.3.

¹⁸ Ruotsiin osoittavan olennaisen liittymän määrittäminen muodostaa tällöin haasteen ja muuttaa pohjoismaisen avioliittokonvention soveltamisalan toistaiseksi epäselväksi. *Helin – Kemppainen: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset* s. 31.

Aviovarallisuusasetuksessa toimivaltaa koskevat säännökset ovat II luvussa, sovellettavaa lakia koskevat säännökset III luvussa ja päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevat säännökset IV luvussa. Tämä esitys keskittyy käsittelemään tuomioistuinten kansainvälistä toimivaltaa sekä päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa eli asetuksen lukuja II ja IV. Sovellettavaa lakia koskeva sääntely jää tilan puutteen vuoksi tämän esityksen ulkopuolelle. Asetus muodostaa kuitenkin kokonaisuuden, jossa lainvalintaa koskevalla sääntelyllä on vaikutusta toimivaltaan ja päätösten tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon. Tämän vuoksi myös lainvalintaa koskevia säännöksiä on esityksessä tarpeellisilta osin avattu ja arvioitu.

Tutkimusmetodina esityksessä on käytetty lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa. Lainoppi on oikeusjärjestyksen systematisointia ja sen sääntöjen tulkintaa. Lainopissa tutkimusongelmana on ennen kaikkea voimassa olevan oikeuden sisällön selvittäminen käyttäen voimassa olevia oikeuslähteitä niiden etusija- ja käyttöjärjestyssääntöjen mukaisella tavalla.¹⁹ Oikeusnormien tutkimisessa lähtökohtaisena metodina on tekstianalyysi eli sisällönerittely. Tulkintaa vaaditaan erityisesti silloin, kun lakitekstissä esiintyville epämääräisille sanoille joudutaan antamaan merkityssisältö. Perusteluiden esittämisessä vaihtoehtoisten tulkintojen puolesta tai vastaan voidaan käyttää esimerkiksi oikeussäännön tarkoitusta, kohtuutta tai epäoikeudenmukaisuutta.²⁰

Tässä esityksessä tutkimusongelmana on siis voimassa olevan oikeuden sisällön selvittäminen yllä esitettyihin oikeusongelmiin liittyen ja erityisesti sääntelyn kohtuullisuus kansainvälisten aviopuolisoiden näkökulmasta. Voimassa olevan oikeuden selvittäminen perustuu esityksessä itse EU:n aviovarallisuusasetuksen lisäksi siihen liittyvien kansallisten säännösten ja niiden esitöiden, Euroopan tuomioistuimen (EUT) ratkaisukäytännön sekä kotimaisen ja ulkomaisen oikeuskirjallisuuden tutkimiseen. Asetuksen voimaantulo vaati Suomessa muutoksia myös kansalliseen lakiin, minkä vuoksi täällä säädettiin muun muassa laki kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevien neuvoston asetusten soveltamisesta (56/2019). Kyseisen lain esitöistä on löytynyt suuri apu myös asetuksen tarkempaan tarkasteluun ja tulkitsemiseen.

Koska aviovarallisuusasetus on edelleen suhteellisen uusi eikä sitä koskevaa oikeuskäytäntöä ole vielä juurikaan syntynyt, käytetään läpi työn alussa esiteltyä kuvitteellista esimerkkiä

¹⁹ Husa – Mutanen – Pohjolainen: Kirjoitetaan juridiikkaa s.20, Hirvonen: Mitkä metodit? s. 21-22 ja 41.

²⁰ Husa – Mutanen – Pohjolainen: Kirjoitetaan juridiikkaa s.25.

asioiden hahmottamisen apuna. Huomiota on kuitenkin kiinnitetty myös Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) oikeuskäytäntöön koskien muita EU:n kansainvälistä yksityisoikeutta koskevia asetuksia. Muita asetuksia koskevasta oikeuskäytännöstä ja kirjallisuudesta voidaan löytää apua esimerkiksi käsitteiden määrittelyyn ja asetusten soveltamisalan rajaamiseen ainakin niin kauan, kunnes EUT antaa nimenomaisesti aviovarallisuusasetusta koskevia ratkaisuja.

Kansainvälisen yksityisoikeuden säännösten soveltaminen ja ymmärtäminen edellyttää lähtökohtaisesti myös oikeusvertailevaa tutkimusta, jossa kahden tai useamman valtion oikeusjärjestyksiin kuuluvia oikeussääntöjä ja oikeudellisia ilmiöitä verrataan toisiinsa.²¹ Tässä teoksessa oikeusvertailu on jätetty pois, sillä tutkimuksen kohteena on kansainvälistä aviovarallisuus-oikeutta sääntelevä EU:n asetus, joka on voimaantulonsa jälkeen muodostunut osaksi jäsenmaidensa oikeusjärjestelmiä. Tarkoituksena ei ole tarkastella kansallisten järjestelmien aineellista sääntelyä tai edes kansallisia kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksiä. Koska kansainvälisen yksityisoikeuden ja asetuksen problematiikka kuitenkin liittyy pitkälti nimenomaan valtioiden oikeusjärjestysten eroavaisuuksiin, on niitä esimerkinomaisesti tuotu joissakin kohdin esiin. Varsinaista oikeusvertailua ja syvällisempää analyysia eroista ei kuitenkaan ole esityksessä tehty.

Esitys lähtee johdannosta, jossa esitellään aihe, sen rajaus, tutkimuskysymykset sekä tutkimuksessa käytetyt menetelmät. Tämän jälkeen luvussa 2 esitellään kansainvälisen yksityisoikeuden dynaamista rakennetta eli käydään läpi, miten kansainvälisen yksityisoikeuden kolme peruskysymystä ovat erottamattomassa yhteydessä toisiinsa. Lisäksi tarkastellaan tarkemmin kahta kansainvälisen aviovarallisuus-oikeuden peruskäsitettä: aviovarallisuussuhteita ja asuinpaikkaa. Kolmannessa luvussa siirrytään kansainväliseen toimivaltaan. Aluksi pohditaan, mitä kansainvälinen toimivalta oikeastaan tarkoittaa ja millaiset ovat asetuksen toimivaltasääntelyn soveltamisrajat. Tämän jälkeen käydään kohta kohdalta läpi aviovarallisuusasetuksen toimivaltaperusteet. Alaluvussa 3.6.2 otetaan lyhyt katsaus myös itse avioliittoinstituution määrittämiseen, joka on kyseistä poikkeusta lukuun ottamatta rajattu tämän esityksen ulkopuolelle.

²¹ Husa – Mutanen – Pohjolainen: Kirjoitetaan juridiikkaa s. 23. Ks. luku 2.2.1, joka käsittelee luonnehtimista. Oikeusvertailusta ks. esim. Mikkola: Oikeudellisen tiedon yhtenevyys ja sen esteet, Klami: Methodological Problems in European and Comparative Law.

Neljännessä luvussa kohdistetaan katse päätösten tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon. Ensin käydään läpi asetuksen soveltamisala ja sen suhde kansalliseen sääntelyyn ja muihin valtiosopimuksiin sekä tarkastellaan tarkemmin, mitä päätösten tunnustamisella ja täytäntöönpanolla oikeastaan tarkoitetaan. Sen jälkeen tutustutaan asetuksen sääntelyyn ja tarkastellaan myös lyhyesti, miten asetus sääntelee tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon liittyvistä kustannuksista sekä sovintojen ja virallisten asiakirjojen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. Esityksen lopussa otetaan vielä katsaus esimerkkiparimme tilanteeseen ja pohditaan, miten asetus pystynyt vastaamaan kansainvälisen aviovarallisuusosoikeuden haasteisiin.

2 KANSAINVÄLINEN AVIOVARALLISUUSOIKEUS

2.1 Kansainvälisen yksityisoikeuden dynaaminen rakenne

Kansainvälisen yksityisoikeuden kolme osa-aluetta ovat tiukasti yhteydessä toisiinsa ja aviovarallisuussuhteiden suunnitteleminen ja erilaisten tilanteiden ennakoiminen edellyttää niiden luoman kokonaisuuden hahmottamista ja jokaisen osa-alueen ymmärtämistä. Vain hallitsemalla kaikki kolme osa-aluetta, voidaan luoda mahdollisimman käytännöllinen ja oikeudenmukainen järjestelmä, jossa puoliset voivat tehdä harkittuja päätöksiä ja suunnitella aviovarallisuussuhteitaan.

Toimivaltaisen valtion prosessilainsäädäntö määrittää prosessin luonteen ja asianosaisten vastuut ja velvollisuudet, mikä tekee sen määrittämisestä jo itsessään olennaisen kysymyksen asianosaisille. Tämän lisäksi toimivaltaista valtiota sitovat kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset määrittävät aviovarallisuussuhteisiin sovellettavan lain,²² mikä tekee toimivaltaisen valtion paikantamisesta tärkeän lähtökohdan pohdittaessa aviovarallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia.²³ Jotta puoliset pystyvät suunnittelemaan aviovarallisuussuhteitaan, tulee heidän tietää, mitä lakia niihin sovelletaan. Sovellettava laki selviää ainoastaan selvittämällä

²² *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 36.

²³ Kansainvälisen toimivallan ja sovellettavan lain välinen dynaaminen suhde vaikuttaa myös toiseen suuntaan. Esimerkiksi EU:n aviovarallisuusasetuksen mukaan sovellettavalla lailla saattaa tietyissä tilanteissa olla merkitystä tuomioistuimen kansainväliseen toimivaltaan. Ks. luvut 3.5 ja 3.6.1.

ensin toimivaltainen tuomioistuin. Aviovarallisuusasetuksen jäsenmaiden välillä sovelletaan asetusta eli jokainen jäsenvaltio noudattaa samoja asetuksen määräyksiä sovellettavasta laista. Tällöin tilanne on vielä kohtuullisesti ennakoitavissa eikä toimivaltaisen jäsenvaltion määrittäminen ole välttämättä kriittinen kysymys ainakaan lainvalinnan kannalta. Mikäli puolisoilla kuitenkin on liittymä johonkin kolmanteen valtioon, saattavat sovellettavat kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset löytyä muista kansainvälisistä sopimuksista tai kansallisesta laista. Tällöin toimivaltaisen valtion selvittäminen on erityisen merkityksellistä ennakoitavuuden näkökulmasta.²⁴

Lähtökohtaisesti jokainen valtio ratkaisee itse tuomioistuintensa kansainvälisen toimivallan laajuuden.²⁵ Sekä liian laaja että liian suppea toimivalta aiheuttaa helposti ongelmia. Laaja toimivalta ensinnäkin lisää painetta hyväksyä vieraan valtion lain soveltaminen, sillä oikeuspaikan lain soveltaminen saattaa olla mielivaltaista, jos asian liittymät vieraaseen valtioon ovat vahvat.²⁶ Vieraan valtion lain soveltaminen voidaan kuitenkin nähdä negatiivisena asiana, koska vieraan oikeuden sisällön selvittäminen saattaa olla työlästä ja vaikeaa.²⁷ Laaja toimivalta voi myös saada aikaan *forum shopping* -ilmiön²⁸, jossa kukin osapuoli pyrkii valitsemaan omalta kannaltaan parhaan oikeuspaikan. Tämä saattaa johtaa kilpajuoksuun tuomioistuimeen²⁹, kun kumpikin osapuoli yrittää ehtiä saamaan asian vireille ennen toista haluamassaan oikeuspaikassa. Näin oikeusjärjestys kiihdyttää riitaisuuksia, kun osapuolet eivät uskalla ottaa aikaa pohtiakseen asioita ja selvittääkseen niitä ensin esimerkiksi keskenään, vaan ryntäävät tuomioistuimeen. Lisäksi laajassa toimivallassa todisteiden saaminen voi olla hankalaa, kallista ja epävarmaa, kun vaadittavat todisteet ovat yleensä muualla kuin oikeuspaikkavaltiossa. Tällöin Euroopan ihmisoikeussopimuksessakin (EIS)

²⁴ Aviovarallisuusasetuksella onkin nimenomaisesti pyritty aikaisempaa parempaan ennakoitavuuteen. Parempi ennakoitavuus on mainittu asetuksen johdanto-osan kohdassa 72 yhtenä asetuksen tavoitteista.

²⁵ Kansainvälisen toimivallan laajuutta voivat määrittää kansalliset lait, valtiosopimukset ja EU:ssa tietyissä tapauksissa myös EU:n lainsäädäntö. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 25.

²⁶ Oikeussuhteen arvioiminen oikeuspaikan lain mukaan olisi osapuolten odotuksia rikkovaa ja epävarmuutta herättävää, jos oikeussuhde on muotoutunut jonkin toisen valtion lainsäädännön pohjalta. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 12 ja 37.

²⁷ *Klami – Kuisma*: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus s. 25. Vieraan oikeuden sisällön selvittämisen haasteista ks. esim. *Mikkola*: Oikeudellisen tiedon yhtenevyys ja sen esteet.

²⁸ Osapuolen kannalta paras oikeuspaikka on sellainen, josta hän saa mahdollisimman edullisesti itselleen myönteisen ja täytöntöönpanokelpoisen ratkaisun. Ajatuksena voi myös olla, että kyseisessä oikeuspaikassa prosessaaminen on vastapuolelle hankalaa. *Klami – Kuisma*: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus s. 23, *Rennert*: Is Elimination of Forum Shopping by Means of International Uniform Law an 'an Impossible Mission'? s. 119-121, *Koch*: International Forum Shopping and Transnational Lawsuits s. 294 ja 298, *Rothschild*: Forum shopping s. 40-41.

²⁹ Kutsutaan *forum race* -ilmiöksi. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.26.

edellytetty oikeudenmukainen oikeudenkäynti voi vaarantua.³⁰ Tilanne voi myös muodostua epäoikeudenmukaiseksi vastaajalle, mikäli tämä joutuu puolustautumaan valtiossa, johon hänellä ei ole minkäänlaista yhteyttä.³¹

Kovin suppea toimivalta saattaa puolestaan johtaa siihen, etteivät ihmiset saa oikeusturvapalveluja. Oikeudenkäynti saatetaan joutua käynnistämään valtiossa, jossa se on kallista ja vaikeaa, tai ääritapauksissa oikeus evätään kokonaan³², kun ulkomailta saatu päätös ei sido eikä ole täytäntöönpanokelpoinen toisessa valtiossa, joka ei ole myöskään toimivaltainen ratkaisemaan asiaa. Kansainvälisen toimivallan sääntelyssä tuleekin löytää kultainen keskitie liian laajan ja liian suppean toimivallan välillä, jotta vältetään kummankin ääripään ongelmat. Suomessa ja EU:ssa toimivallan laajuus riippuu asiatyypistä eli kaikissa perhesuhteissa ei sovelleta samoja toimivaltasäännöksiä. Perheoikeuden eri asiatyypien luonteesta riippuu, millainen toimivallan raja on asianmukainen ja reilu.³³

Kuten huomataan, toimivallan ja päätösten tunnustamisen ja täytäntöönpanon yhteys on tiivis, ja toimivan ja oikeudenmukaisen ratkaisun löytäminen vaatii koko kokonaisuuden tarkastelua. Ulkomaisten päätösten laaja tunnustaminen ja täytäntöönpano vähentää suppean toimivallan riskejä, kun asianosainen voi saada oikeutta ulkomaisen päätöksen tunnustamisen ja täytäntöönpanon kautta, vaikka täytäntöönpanovaltio ei katsoisikaan olevansa toimivaltainen ratkaisemaan asiaa uudelleen. Kansainvälisen toimivallan rajaaminen laajaksi taas vähentää tarvetta tunnustaa ulkomaisia ratkaisuja, kun asianosaiset voivat saada asiaan ratkaisun nostamalla kanteen siinä valtiossa, jossa tunnustamista ja täytäntöönpanoa pyydetään.

³⁰ Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (*right to a fair trial*) tunnustetaan ihmisoikeudeksi useissa ihmisoikeussopimuksissa ympäri maailman, ja se löytyy myös Suomen perustuslain 21 §:stä. EIS:n 6 artiklan 1 kohdan mukaan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin tarkoittaa oikeutta kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja pääsääntöisesti julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa ja päätöksen antamista julkisesti. EIS:n 6 artiklan 2 ja 3 kohdissa on lisäksi täsmennetty oikeuden sisältöä takaamalla rikoksesta epäillylle tietyt vähimmäisoikeudet. Artiklan on katsottu edellyttävän esimerkiksi suullista käsittelyä lähtökohtaisesti ainakin jossakin oikeusasteessa, osapuolten tasa-arvoa (equality of arms) sekä päätösten perustelua. Oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ks. esim. *Lappalainen*: Prosessioikeus luku I, alaluku 4, Ihmis- ja perusoikeudet prosessioikeudessa; *Pellonpää, yms.*: Euroopan ihmisoikeussopimus luku 6.1.1; *Office of the High Commissioner for Human Rights - the International Bar Association*: Human Rights in the Administration of Justice luvut 6 ja 7; *European Court of Human Rights*: Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights; sekä *Leanza – Pridal*: The Right to a Fair Trial.

³¹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.25-26.

³² Näitä tilanteita varten on yleensä säädetty varatoimivallasta (*forum necessitatis*), jolla taataan pääsy tuomioistuimeen, mikäli ratkaisun saaminen valtiosta, johon asialla on läheisin liittymä, on mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.27. Myös aviovarallisuusasetuksessa on säädetty varatoimivallasta artiklassa 11.

³³ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.28.

Tunnustaminen saattaa kuitenkin käytännössä olla järkevää tällöinkin turhan resurssien käytön välttämiseksi.³⁴ Mikäli asiassa on jo annettu päätös toisessa valtiossa, saattaa sen ratkaiseminen uudestaan olla turhaa.

Kansainväliseen yksityisoikeuden dynaaminen rakenne nostaa esiin myös mielenkiintoisia prosessioikeudellisia kysymyksiä. Tällainen on esimerkiksi kysymys siitä, onko oikeusviranomaisella oikeus tai velvollisuus tutkia, onko aviovarallisuussuhteisiin sovellettavana lakina todella se laki, johon osapuolet vetoavat. Kysymys toimivallasta tuomioistuimen on asetuksen mukaan viran puolesta tutkittava ja ilmoitettava omasta aloitteestaan, mikäli se ei ole toimivaltainen.³⁵ Sovellettavan lain osalta tilanne saattaa kuitenkin olla eri. Suomessa dispositiivisissa siviilioikeudellisissa asioissa nimittäin sovelletaan määräämisperiaatetta, jonka mukaan asianosaisten prosessitoimet sitovat tuomioistuinta. Mikäli kukaan asianosaisista ei ole vaatinut tai pyytänyt tuomioistuinta ottamaan kantaa sovellettavaa lakia koskevaan kysymykseen, ei tuomioistuin voi periaatteen mukaan oma-aloitteisesti asiaa tutkia, koska oikeudenkäynnin kohteen määrittäminen kuuluu asianosaisille.³⁶ Mikäli esimerkiksi toinen puolisoista tai omia etujaan ajava kolmas taho esittää eriävän mielipiteen ja kysymys sovellettavasta laista saatetaan tuomioistuimen tutkittavaksi, ei ongelmaa tarvitse pohtia.³⁷

Mitä sitten tapahtuu, jos tuomioistuin tutkii kysymyksen sovellettavasta laista ja toteaa alkuperäisen väitteen olevan virheellinen? Asian ratkaisijan työvaiheissa kysymys toimivallasta ratkaistaan lähtökohtaisesti ensin ja vasta sen jälkeen lähdetään tulkitsemaan lainvalintanormia.³⁸ Mikäli huomataan, että toimivalta on perustunut väärille väittämille, voi seurauksena olla toimivaltaperusteen puuttuminen. Toimivaltaperusteiden noudattaminen edellyttää, että asian ratkaisija palaa tällöin työvaiheissa taaksepäin ja tutkii

³⁴ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 12-13.

³⁵ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 356, aviovarallisuusasetuksen 15 artikla.

³⁶ *Lappalainen*: Prosessioikeus luku I, alaluku 4, Rooliperiaatteet, Rooliperiaatteiden sisältö siviiliprosessissa, Määräämisperiaate ja virallisperiaate riita-asiassa, *Tirkkonen*: Suomen siviiliprosessioikeus s. 77.

³⁷ Kysymykseen ei tässä esityksessä voida syventyä tarkemmin. Tuomioistuimen velvollisuuksista ex officio kansainvälisen yksityisoikeuden tapauksissa ks. esim. *Mikkola*: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s. 234-237. Tilanteeseen saattaa vaikuttaa esimerkiksi se, onko asianosaisella asianajaja tai jääkö toinen osapuoli pois asian käsittelystä.

³⁸ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 131-132.

toimivaltakysymyksen uudelleen. Näin kansainvälisen yksityisoikeuden dynaaminen luonne näkyy myös prosessin tasolla.³⁹

2.2 *Aviovarallisuussuhteet*

2.2.1 Luonnehtiminen

Lähdettäessä tarkastelemaan kansainväliskytkentäisiä avioliittoja koskevan sääntelyn tilaa ja sen synnyttämää kansainväliskytkentäisten aviopuolisoiden tilannetta, on ensin selvitettävä, mitä aviovarallisuussuhteilla oikeastaan edes tarkoitetaan. Eri asiaryhmiä, kuten elatusta, perimystä ja aviovarallisuussuhteita, koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset poikkeavat toisistaan, minkä vuoksi oikean normiston paikantaminen on tärkeä lähtökohta tarkastelulle. Soveltamistilanteissa tulee siis ensin selvittää, onko asiassa ensinkään kyse aviovarallisuussuhteista. Kyse on luonnehtimisesta eli kvalifikaatiosta, jonka avulla määritetään, minkä lainvalinta-, tunnustamis- tai toimivaltanormin soveltamisalaan vieraan valtion oikeusinstituution katsotaan kuuluvan.⁴⁰ Jotta puoliset pystyvät suunnittelemaan aviovarallisuussuhteitaan, tulee heidän tietää, mitä kansainvälisen yksityisoikeuden säädöksiä kuhunkin asiakysymykseen sovelletaan. Vain tällöin he voivat selvittää sovellettavan lain ja toimivaltaisen tuomioistuimen sekä sen, mitä säännöksiä yksittäisen päätöksen tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon sovelletaan.

Ongelmia luonnehtimiselle aiheuttavat eri oikeusjärjestelmien erot oikeudellisten ilmiöiden systematisoinnissa ja kategorisoinnissa. Valtioilla voi esimerkiksi olla erilaiset käsitykset siitä, mitkä kysymykset kuuluvat aviovarallisuusoikeuteen ja mitkä puolestaan perintöoikeuteen⁴¹, millä tavoin aineellisen oikeuden ja prosessioikeuden raja vedetään tai minkä sisällön eri käsitteet, kuten kiinteä omaisuus tai avioliitto, saavat.⁴² Lisäksi esiintyy tilanteita, joissa yhden oikeusjärjestyksen mukaista oikeudellista instituutiota ei lainkaan tunneta toisessa

³⁹ Näihin prosessioikeudellisiin kysymyksiin ei valitettavasti voida syventyä tarkemmin tässä esityksessä.

⁴⁰ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 45. Usein luonnehtiminen kuvataan nimenomaan statuutin eli sovellettavan lain määrittämiseksi. Sillä on kuitenkin olennainen merkitys myös toimivaltaa ja päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevien normien valinnassa.

⁴¹ Perimys aviovarallisuussuhteet ovat yleensä niin kiinteästi kytköksissä toisiinsa, että rajanvetoa niiden välillä on hyvin vaikeaa tehdä. Päätöstä säädellä kummastakin erikseen onkin syytä arvioida kriittisesti. *Grieco*: The Role of Party Autonomy under the Regulations on Matrimonial Property Regimes and Property Consequences of Registered Partnerships s. 460-461.

⁴² *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 45, *Lorenzen*: The Qualification, Classification, or Characterization Problem in The Conflict of Laws s. 743-744.

oikeusjärjestyksessä. Mikäli tällaiseen vieraaseen instituutioon perustuvia vaatimuksia ei lainkaan tutkittaisi, jäisivät osapuolet vaille oikeusturvaa. Näin ollen tulee luonnehtimisen avulla tällaisissakin tilanteissa määrittää, mistä instituutiossa on kyse ja mitä normeja siihen sovelletaan.⁴³

Haasteen kansainväliselle yksityisoikeudelle asettaa esimerkiksi islamilaisissa oikeusjärjestyksissä tunnettu mahr -ehto, jolla ei ole esimerkiksi Suomen avioliitto-oikeudessa lainkaan vastinetta. Ehdon mukaan miehen tulee maksaa vaimolleen tietty summa rahaa tai muuta omaisuutta. Suomessa mahr -ehtoa koskevaa oikeuskäytäntöä ei ole vielä syntynyt, mutta Ruotsin tuomioistuimissa on useita kertoja jouduttu ottamaan kantaa siihen, minkä statuutin alaan mahr kuuluu. Ratkaisut ovat vaihdelleet ja mahr -ehdon on katsottu kuuluvan aviovarallisuusstatuutin, elatusstatuutin tai avioliiton henkilökohtaisiin vaikutuksiin sovellettavan lain alaan yksittäistapauksellisista olosuhteista riippuen. Onkin mahdollista, että samaa oikeusilmiötä ei edes aina luonnehdita saman kansainvälisen yksityisoikeuden normiston piiriin kuuluvaksi, vaan huomioon otetaan kunkin tapauksen yksilölliset olosuhteet.⁴⁴

Kun jokin vieraan oikeusjärjestyksen oikeusilmiö pyritään määrittämään ja sovittamaan forumvaltion oikeusjärjestykseen, joudutaan usein selvittämään ilmiön alkuperävaltion oikeusjärjestyksestä, mistä ilmiössä ylipäättään on kyse. Ilmiön ymmärtäminen oikein edellyttää tutustumista vieraaseen oikeusjärjestelmään yksittäisiä säännöksiä laajemmin. Muutoin riskinä saattaa olla, että kotimaisen ja vieraan ilmiön yhtäläisyydet ja eroavuudet jäävät todellisuudessa huomaamatta. Tutustumalla vieraan oikeusjärjestyksen oikeuskäytäntöön, oikeuskirjallisuuteen ja mahdollisiin muihin oikeuslähteisiin voidaan esimerkiksi todeta, että toisiaan vastaavia ilmiöitä onkin vain kuvattu eri käsitteillä tai samoilla käsitteillä onkin aivan eri merkitykset eri oikeusjärjestelmissä.⁴⁵

Esimerkiksi EUT:n tapauksessa *Mahnkopf*⁴⁶ jouduttiin luonnehtimaan Saksan oikeusjärjestelmän oikeusilmiö, joka koskee lesken perintöoikeutta. Saksan siviilikodifikaation mukaan perimysoikeus on neljäsosa, kun perittävältä jää ensisijaisia perillisiä. Jos aviopari ei ole avioehtosopimuksessa poikennut lakisääteisestä aviovarallisuussuhteita koskevasta järjestelmästä, korotetaan lesken perintöosaa kuitenkin vielä neljäsosalla.⁴⁷ Tapauksessa leski haki eurooppalaista perintötodistusta, koska jäämistöön kuului omaisuutta myös puolisojen yhteisen kansalaisuus- ja

⁴³ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 51.

⁴⁴ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 50-51 ja 279-280. Ks. tarkemmin mahr -ehdon luonnehtimisesta ja sen ongelmista. *Mikkola*: Islamin oikeuden mahr-ehto ja sen rajat ylittävä tehokkuus.

⁴⁵ *Mikkola*: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s. 26.

⁴⁶ ECLI:EU:C:2018:138.

⁴⁷ Järjestelmästä säädetään siviilikodifikaation 1363–1390 §:issä. Ks. *German Civil Code: BGB*.

asuinvaltion Saksan ulkopuolella. Hakemus kuitenkin hylättiin, koska lesken vaatimusten katsottiin osittain perustuvan aviovarallisuussuhteita koskeviin säännöksiin, ja aviovarallisuussuhteet eivät kuulu EU:n perintöasetuksen soveltamisalaan. Tapauksessa EUT katsoi, että vaikka lesken perintöoikeuden korotus palautui aviovarallisuussuhteiden järjestämistapaan, on kyseessä kuitenkin nimenomaan lesken perintöosan määrittäminen, eikä puolisoiden välillä tapahtuva ositus, ja leskellä oli oikeus saada perintöosuuttaan koskevat tiedot kirjatuksi eurooppalaiseen perintötodistukseen.⁴⁸

Vaikka vieraan ilmiön ymmärtäminen vaatii sen alkuperäjärjestelmän tarkastelua, tapahtuu itse luonnehtiminen lähtökohtaisesti *lex forin* eli forumvaltion oikeusjärjestyksen pohjalta.⁴⁹ Tällöin *lex forin* oikeusilmiö toimii lähtökohtana, jota tulee laventaa sovittamalla sen piiriin myös analogiset ilmiöt muista oikeusjärjestyksistä. Ulkomaiselta oikeusilmiöltä ei siis voida edellyttää täydellistä samankaltaisuutta *lex forin* oikeusilmiön kanssa.⁵⁰ Huomioon tulee kuitenkin ottaa, että tilanne on jokseenkin eri, kun kansainvälisen yksityisoikeuden normisto perustuu kansainväliseen instrumenttiin, kuten valtiosopimukseen tai EU:n lainsäädäntöön. Tällöin luonnehdinta ei voi perustua kansallisiin lähtökohtiin, sillä muutoin sopimuksilla tavoiteltu yhtenäisyys jäisi toteutumatta.⁵¹

2.2.2 Aviovarallisuusasetus

Luonnehtimisen sääntelemineen tyhjentävästi on käytännössä mahdotonta eri valtioiden oikeusjärjestelmien eroavaisuuksista johtuen.⁵² Aviovarallisuussuhteiden käsitteelle ei siis ole mahdollista antaa yhtä universaalia ja tyhjentävää määritelmää. Tästä huolimatta

⁴⁸ *Mikkola*: Katsaus EU:n tuomioistuimen perintöasetusta koskevaan oikeuskäytäntöön s. 25-26, ECLI:EU:C:2018:138.

⁴⁹ *Klami – Kuisma*: Suomen kansainvälinen yksityisoikeus s. 66. *Berlingher*: General Considerations on Qualification in Private International Law s. 60. Vaikka tämä vaikuttaisi olevan voimassa oleva kanta, esiintyy kansainvälisessä yksityisoikeudessa myös muita kvalifikaatioteorioita, joiden mukaan luonnehdinnan tulee tapahtua esimerkiksi *lex causae* mukaan, oikeusvertailun avulla kiinnittymättä mihinkään yksittäiseen oikeusjärjestykseen, joustavasti ottamalla kuitenkin lähtökohdaksi *lex fori* tai ottamalla huomioon tapauksen yksilölliset olosuhteet. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 47-50, *Berlingher*: General Considerations on Qualification in Private International Law s. 61-62, *Allarousse*: A Comparative Approach to the Conflict of Characterization in Private International Law s. 481-488.

⁵⁰ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 117, *Helin*: Ulkomaisen avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen tunnustamisesta s. 538.

⁵¹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 51-52, *Allarousse*: A Comparative Approach to the Conflict of Characterization in Private International Law s. 505, *Robertson*: Characterization in the Conflict of Laws s. 33.

⁵² *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.277, *Mikkola*: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s.93, HE 44/2001 s. 58.

kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksissä, niin kansallisissa kuin kansainvälisissäkin, on pyritty antamaan luonnehtimista koskevia oikeusohjeita.

Luonnehtiminen on ehdoton edellytys aviovarallisuusasetuksen soveltamiselle, sillä asetuksen 1 artiklan mukaan sitä sovelletaan *aviovarallisuussuhteisiin*. Tämän vuoksi aviovarallisuussuhteiden käsitettä ja sen sisältöä on asetuksessa pyritty avaamaan sekä johdanto-osassa että 3 artiklassa. Näiden lisäksi 1 artiklassa on rajattu asetuksen aineellista soveltamisalaa luettelemalla asiaryhmiä, jotka eivät kuulu asetuksen soveltamisalaan. Listatuilla asioilla on kosketuspintaa puolisoitten aviovarallisuussuhteisiin, mutta niihin sovelletaan asetuksen sijaan valtioiden kansallisia lakeja tai muita kansainvälisiä sopimuksia.⁵³

Johdanto-osan 18 kohdan mukaan aviovarallisuussuhteet käsittävät omaisuusjärjestelyt, jotka tietyissä kansallisissa oikeusjärjestelmissä nimenomaisesti ja yksinomaisesti koskevat avioliittoa, sekä kaikki varallisuussuhteet, jotka on toteutettu puolisoitten välillä sekä puolisoitten ja kolmansien osapuolten välillä ja johtuvat välittömästi aviosuhteesta tai sen purkamisesta. Asetuksen 3 artiklan mukaan aviovarallisuussuhteilla tarkoitetaan kaikkia niitä sääntöjä, jotka koskevat avioliiton tai sen purkamisen seurauksena syntyneitä varallisuussuhteita puolisoitten välillä sekä heidän suhteissaan kolmansiin osapuoliin.

Kuten huomataan, asetuksessa on otettu huomioon jäsenmaiden toisistaan eroavat aineelliset sääntelyt. Jäsenmaiden oikeusjärjestelmien eroavaisuuksista johtuen aviovarallisuussuhteilla ei voida jäsenmaiden yhteistyön alueella tarkoittaa vain omaisuusjärjestelyjä, jotka jäsenmaiden kansallisissa järjestelmissä koskevat avioliittoa. Asetuksella tavoitellun yhtenäisyyden saavuttaminen ja unionin yhdenvertaisuusperiaate edellyttävät, että asetuksen säännöksiä tulkitaan kaikissa jäsenmaissa itsenäisesti ja yhtenäisesti ottamalla huomioon säännöksen sanamuoto, sen asiayhteys sekä asetuksella tavoiteltu päämäärä.⁵⁴

⁵³ Näitä ovat a) puolisoitten oikeuskelpoisuus ja oikeustoimikelpoisuus; b) avioliiton olemassaolo, pätevyys tai tunnustaminen; c) elatusvelvoitteet; d) perimys kuolleen puolison jälkeen; e) sosiaaliturva; f) avioeron, asumuseron tai avioliiton mitätöinnin tapauksessa oikeus siirtää tai tasata puolisoitten kesken avioliiton aikana karttuneita vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkeoikeuksia, jotka eivät ole tuottaneet eläketuloa avioliiton aikana; g) omaisuuden liittyvien esineoikeuksien luonne sekä h) kiinteään tai irtaimeen omaisuuteen liittyvien oikeuksien kirjaaminen rekisteriin, mukaan lukien oikeudelliset edellytykset, ja tällaisten oikeuksien rekisteriin kirjaamisen tai kirjaamatta jättämisen vaikutukset. Asetusta ei myöskään sovelleta vero-, tulli- ja hallintoasioihin.

⁵⁴ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 51-52 ja 305, *Mikkola*: Katsaus EU:n tuomioistuimen perintöasetusta koskevaan oikeuskäytäntöön s. 25, ECLI:EU:C:2018:138 kohta 32.

Miten yksittäistapauksissa tällainen itsenäinen ja yhtenäinen tulkinta pystytään toteuttamaan, kun asetuksen säännökset on jätetty hyvinkin väljiksi? Tärkeänä oikeuslähteenä toimivat luonnollisesti EUT ennakkoratkaisut koskien asetuksen soveltamisalaa. Koska asetus on edelleen kohtuullisen nuori, saattaa tämä oikeuslähteä kuitenkin vielä toistaiseksi jäädä melko niukaksi. Muiden siviilioikeudellisten asetusten soveltamisalat rajaavat kuitenkin myös aviovarallisuusasetuksen soveltamisalaa, joten huomiota tulee kiinnittää niitä koskeviin EUT:n ratkaisuihin.⁵⁵ Luonnehtiminen muodostuukin erityisen tärkeäksi juuri sellaisissa tilanteissa, joissa läheisesti toisiinsa liittyvien asioiden kansainvälisen yksityisoikeuden normit poikkeavat toisistaan ja toimivalta ja sovellettava laki saattavat jakautua eri valtioihin. Tällaisia aviovarallisuussuhteisiin läheisessä yhteydessä olevia asioita ovat esimerkiksi asetuksen 1 artiklassa sen soveltamisalan ulkopuolelle nimenomaisesti rajatut asiaryhmät kuten elatus, perimys ja avioliiton henkilökohtaiset vaikutukset.

Jo edelläkin mainitussa ennakkoratkaisussa *Mahnkopf* EUT joutui tekemään rajanvetoa perimyksen ja aviovarallisuusosoikeuden välillä ja totesi nimenomaisesti vaatimuksen unionin oikeuden tulkittamisesta itsenäisesti.⁵⁶ EUT antoi ratkaisun, jonka mukaan ”[perintö]asetuksen soveltamisalaan kuuluu pääasiassa kyseessä olevan kaltainen kansallinen säännös, jonka mukaan toisen puolison kuollessa avioliiton aikainen varallisuusaseman muutos hyvitetään kiinteämääräisesti korottamalla eloonjääneen puolison perintöosuutta”⁵⁷. Vaikka ratkaisu sinänsä koskee perintöasetuksen soveltamisalan tarkempaa määrittämistä, asettaa se rajoja myös aviovarallisuusasetuksen soveltamiselle. Kun jokin asia luonnehditaan kuuluvaksi yhden kansainvälisen yksityisoikeuden normiston alaan, rajaa se pois mahdollisuuden soveltaa muita kansainvälisen yksityisoikeuden normeja kyseiseen asiaan.⁵⁸

Asetuksessa on lisäksi erikseen määritelty statuutin soveltamisalaa. Tämä asetuksen 27 artiklasta löytyvä lista⁵⁹ täsmentää niin ikään johdanto-osan ja 1 ja 3 artiklan määritelmää aviovarallisuussuhteen sisällöstä. Lista ei ole tyhjentävä, minkä lisäksi huomioon tulee ottaa, että 27 artikla on yleissäännös, josta on muualla asetuksessa säädetty poikkeuksia.⁶⁰ Nämä poikkeukset vaikuttavat sovellettavan lain soveltamisalaan, mutta eivät kuitenkaan rajaa

⁵⁵ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 309.

⁵⁶ ECLI:EU:C:2018:138 kohta 32.

⁵⁷ ECLI:EU:C:2018:138 kohta 44.

⁵⁸ Tämä tulee ottaa huomioon myös kansallisia kansainvälisen yksityisoikeuden normeja sovellettaessa. Avioliittolain 131 §:ää ei esimerkiksi voida soveltaa, jos perintöasetuksen ja mahdollisten EUT:n ratkaisujen mukaan asia kuuluu perintöasetuksen soveltamisalaan, koska unionin oikeus on ensisijainen kansallisiin oikeuksiin nähden. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 280. EU-oikeuden ensisijaisuudesta ks. esim EUT:n ratkaisu *Costa v ENEL*, ECLI:EU:C:1964:66.

⁵⁹ Asetuksen 27 artikla ja AL 131 §:ä vastaavat sisällöltään pitkälti toisiaan, vaikka niiden sanamuodot eroavatkin joiltakin osin toisistaan.

⁶⁰ *Helin – Kempainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.23-25.

vastaavasti aviovarallisuussuhteiden määritelmää, koska myös poikkeukset kuuluvat asetuksen alaan.

Artiklan perusteella aviovarallisuussuhteen käsite sisältää muun muassa puolisojen omaisuuden luokittelun eri omaisuuslajeihin avioliiton aikana tai sen jälkeen ja siirtämisen omaisuuslajista toiseen. Kyseessä on esimerkiksi omaisuuden jaottelu eri luokkiin sen perusteella omistavatko puoliset omaisuuden avioliiton seurauksena yhdessä vai erikseen tai tuleeko omaisuus avio-oikeuden tai vastaavan oikeuden alaiseksi. Lisäksi artiklassa mainitaan puolison vastuu toisen puolison veloista ja vastuista sekä puolisojen valtuudet, oikeudet ja velvollisuudet koskien omaisuutta. Kysymys on esimerkiksi siitä, voiko puoliso myydä puolisojen omaisuutta ilman toisen puolison suostumusta ja millä tavoin puolison tulee hoitaa omaisuutta.⁶¹

Asetuksen alaan tulee artiklan perusteella luonnehtia myös aviovarallisuussuhteiden vaikutukset suhteessa kolmansiin osapuoliin, avioehtosopimuksen aineellinen pätevyys sekä aviovarallisuussuhteiden purkaminen ja omaisuuden ositus, jako ja myynti⁶². Kyse on esimerkiksi siitä, onko puolison ja kolmannen välisen oikeustoimen pätevyyden edellytyksenä toisen puolison suostumus, voidaanko aviovarallisuussuhde purkaa jo avioliiton aikana vai vasta sen jälkeen, jaetaanko puolisojen omaisuutta jollakin tavoin ja mitä omaisuutta puoliso voi jaossa saada. Menettelykysymykset sitä vastoin eivät kuulu aviovarallisuussuhteiden alaan, vaan niihin sovelletaan aina oikeuspaikan lakia.⁶³ Tästä seuraa, että Suomessa omaisuuden ositus ja erottelu voidaan aina toimittaa pesänjakajan toimesta siten kuin Suomen laissa pesänjakajan menettelystä säädetään.⁶⁴

Myös kysymykset avioehtosopimuksen aineellisesta ja muodollisesta pätevyydestä tulee luonnehtia aviovarallisuussuhteiden alaan. Kyse on esimerkiksi siitä, millä tavoin ja missä

⁶¹ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 24.

⁶² Avioliittolaissa ei ole mainintaa omaisuuden myymisestä, mutta *Helin* on katsonut esimerkiksi myyntiluvan pyytämisen tuomioistuimelta kuuluvan aviovarallisuussuhteiden soveltamisalaan, eikä menettelykysymykseksi, jolloin käytännön eroavuutta ei näyttäisi todennäköisesti syntyvän. Ks. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus (2013) s. 233.

⁶³ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.24-25, *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 46 ja 281.

⁶⁴ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 24. Pesänjakajainstituutiosta säädetään perintökaaren 23 luvussa. Ks. esim. *Lohi*: Aviovarallisuusosoikeus luku 6, *Mikkola*: Toimitusositus ja kansainväliset liittymät, *Välimäki*: Rooliperiaatteet toimitusosituksessa.

laajuudessa puoliset voivat sopia aviovarallisuussuhteistaan. Statuutin ja asetuksen soveltamisalat eroavat tässä kohdin, sillä avioehtosopimuksen muodollinen pätevyys ei kuulu statuutin soveltamisalaan eikä siitä säädetä asetuksen 27 artiklassa. Tästä huolimatta se kuuluu asetuksen soveltamisalaan ja näin ollen luonnehditaan osaksi aviovarallisuussuhteita, sillä siitä säädetään asetuksen 25 artiklassa.⁶⁵ Avioehdon osalta tulee lisäksi muistaa, että termiä tulee tulkita unionin oikeuden mukaisesti itsenäisesti ja yhtenäisesti, eikä sen määritelmä supistu vain suomalaisen oikeusjärjestelmän käsitykseen siitä, minkälaista sopimusta pidetään avioehtona. Näin ollen kyse voi olla myös Suomen oikeusjärjestyksen näkökulmasta muunlaisesta aineellisesta sopimuksesta.

2.3 Asuinpaikka

Asetuksessa on käytetty erilaisia liittymiä eli tosiseikkoja, joiden perusteella muun muassa toimivaltainen tuomioistuin ja sovellettava laki määritetään. Näistä ehkä keskeisimmät ovat kansalaisuus ja asuinpaikka. Kansallisuus määräytyy aina sen valtion lain mukaan, jonka kansalaisuudesta on kysymys.⁶⁶ Kansalaisuusperiaatetta on yleensä helppo soveltaa, sillä henkilön kansalaisuus on lähtökohtaisesti todettavissa henkilöllä olevista matkustus- ja muista asiakirjoista.⁶⁷ Siihen liittyy kuitenkin myös useita ongelmia⁶⁸ erityisesti nykyisessä globaalissa maailmassa, ja nykyään esimerkiksi EU:n lainsäädännössä käytetään usein liittymänä asuinpaikkaa, vaikka kansalaisuusliittymänkin käyttö on edelleen hyväksytty tietyssä laajuudessa.⁶⁹

Asuinpaikkaa on aviovarallisuusasetuksen lisäksi käytetty lainvalintaa ja tuomioistuimen toimivaltaa määrävänä liittymänä monissa muissa kansainvälistä yksityisoikeutta koskevissa EU:n asetuksissa.⁷⁰ Aviovarallisuusasetus ei tarjoa ohjetta käsitteen määrittämiseen⁷¹ eikä sitä

⁶⁵ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 24.

⁶⁶ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.70, *Berlingher*: General Considerations on Qualification in Private International Law s. 61.

⁶⁷ Poikkeuksia tietysti on. Turvapaikanhakijoilla ei aina ole henkilöllisyyttä osoittavia asiakirjoja ja kansalaisuuden määrittäminen voi olla hankalaa, jos valtio hajoaa, lakkaa tai siirtyy osaksi toista valtiota. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.70.

⁶⁸ Ks. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.70-72.

⁶⁹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.57 ja 72.

⁷⁰ Esim. perintöasetus, Bryssel IIa -asetus ja Haagin konventio.

⁷¹ Käsitteen tarkempi luonnehdinta on muissakin kansainvälisissä säädöksissä jätetty oikeuskäytännön ja kirjallisuuden varaan. Pyrkimyksenä on tällä tavoin säilyttää käsitteen yleiskielen mukainen, henkilön tosiasialliseen elämäntilanteeseen viittaava sisältö ja välttää sen oikeudellistuminen. *Helin*: Suomen

koskevaa oikeuskäytäntöä ole vielä syntynyt EU:n tuomioistuimessa. Lisäksi eri valtioiden kansallisissa oikeusjärjestelmissä asuinpaikka on määritelty eri tavoin.⁷² Muita unionin kansainvälistä yksityisoikeutta koskevia asetuksia koskien EUT on kuitenkin jo antanut päätöksiä, joissa on otettu kantaa myös asuinpaikan käsitteeseen.

EU:n tuomioistuimen mukaan unionin säädösten sanamuotoa ei tule lähtökohtaisesti määrittellä kansallisten lakien pohjalta, vaan sitä on tulkittava koko unionissa itsenäisesti ja yhdenmukaisesti. Näin ollen apua ei lähtökohtaisesti voida hakea esimerkiksi Suomen kansallisesta lainsäädännöstä. Lisäksi EU:n tuomioistuimen oikeuskäytäntöä, joka koskee asuinpaikan käsitettä muilla Euroopan unionin oikeuden aloilla, ei voida suoraan soveltaa, vaan tulkinnassa tulee aina ottaa huomioon sovellettavan asetuksen säännösten asiayhteys ja lainsäädännön tavoite.⁷³ Aviovarallisuusasetuksen tavoitteet löytyvät sen johdanto-osasta, jossa esiin nousevat erityisesti parempi ennakoitavuus ja oikeusvarmuus puolisoitten aviovarallisuussuhteissa.⁷⁴ Nämä eivät kuitenkaan vielä anna kovin täsmällistä ohjetta käsitteen soveltamiseen.

Edellä mainitusta huolimatta muita kansainvälistä yksityisoikeutta koskevia EU:n asetuksia koskevista EUT:n ratkaisuksista voidaan ainakin löytää suuntaviivoja asuinpaikan määrittämiseen ja käsitteen tulkintaan. Koska EUT:n tekemät tulkinnat eivät ole suoraan sovellettavissa kyseisen asetuksen ulkopuolella,⁷⁵ tulee kuitenkin muistaa ottaa huomioon, että arvion perusteena olevat seikat voivat saada erilaisia painoarvoja asiayhteydestä riippuen. Näin ollen esimerkiksi aikuisen ja lapsen asuinpaikan määrittelyssä huomioon otetaan erilaisia seikkoja erilaisin painotuksin.⁷⁶

kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.58, *Rohová – Drličková*: Habitual Residence as a Single Connecting Factor Under the Succession Regulation luku 3.2.

⁷²Ks. esim. *Mikkola*: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s.62-63 ja luvun III alaluku 5.3, *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 57-58 Tosin Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssi näki käsitteen aikoinaan käyttökelpoiseksi nimenomaan muun muassa siksi, että sille ei ollut vakiintunut kansallisia merkityssisältöjä, jotka haittaisivat käsitteen yhdenmukaista tulkintaa.

⁷³ *Rohová – Drličková*: Habitual Residence as a Single Connecting Factor Under the Succession Regulation luku 3.2, *Stone*: EU Private International Law s.424-425 ja erityisesti ECLI:EU:C:2009:225 kohdat 34-37. Tapauksessa ei ollut kyse aviovarallisuussuhteista. Kyseessä oli kuitenkin perheoikeuden alaan kuuluva oikeusriita, minkä lisäksi tapauksessa otettiin yleisemmin kantaa unionin säädöksissä käytettyjen käsitteiden tulkintaa.

⁷⁴Ks. erityisesti johdanto-osan kappale 72, jossa on lista asetuksen tavoitteista. Myös muualla johdanto-osassa on mainintoja asetuksen tavoitteista.

⁷⁵ *Rohová – Drličková*: Habitual Residence as a Single Connecting Factor Under the Succession Regulation luku 3.2.

⁷⁶ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 61.

Tämä EUT:n linjaus, jonka mukaan yhden asetuksen asuinpaikan määritelmää koskevaa oikeuskäytäntöä ei voida suoraan soveltaa muiden asetusten asuinpaikan määrittelemisessä, voidaan kyseenalaistaa. Mikäli unionin siviilioikeudellisella sääntelyllä todella halutaan lisätä ennakoitavuutta ja mahdollistaa kansalaisille sisämarkkinoilla tavoitellut hyödyt, vaikuttaa asuinpaikan tulkitseminen yhtäläisesti koko siviilioikeudellisen yhteistyön alueella suotavammalta tulkintavaihtoehdolta.⁷⁷ Käsitteen erilaiset tulkinnat asettavat kansainvälisille aviopuolisoille esteen elämän kokonaisvaltaiseen suunnitteluun. Esimerkiksi perimys ja aviovarallisuus oikeus ovat usein niin olennaisesti kytköksissä toisiinsa, että tarkoituksenmukainen jäämistösuunnittelu edellyttää molempien huomioon ottamista ja usein molempien käsittely samassa valtiossa saman valtion lain mukaan on tavoiteltavaa. Asuinpaikan tulkinta eri tavoin eri siviilioikeudellisten sääntelykokonaisuuksien osalta saattaa ohjata asiat perusteettomasti eri valtioihin niin sovellettavan lain kuin toimivallankin osalta. Se taas olisi vastoin aviovarallisuusasetuksen tavoitetta yhdistää toisiinsa liittyvien asioiden käsittely saman jäsenvaltion tuomioistuimeen.

Jokseenkin eri asia on se, että lasten ja aikuisten asuinpaikka voi määräytyä osittain eri perustein. Tämä on luonnollista, sillä lapsen elinpiiri muodostuu osittain erilaisista tekijöistä kuin aikuisen. Lapset ovat esimerkiksi riippuvaisia aikuisista ja heidän valinnoistaan. Lisäksi tämä on sinänsä johdonmukainen seuraus siitä, että asuinpaikka määräytyy muutoinkin yksittäistapauksellisen arvion ja kunkin henkilön tosiasiallisten olosuhteiden mukaan ja arvio voi muodostua eri elämänvaiheissa huomioon otettavien seikkojen osalta erilaiseksi. Työssäkäyvän, eläkeläisen ja lapsen elämä on sellaisella tavoin erilaista, ettei arvion perustaminen täysin samoihin seikkoihin ole millään mahdollista. Henkilön asuinpaikan paikantuminen eri valtioihin sen mukaan, mitä asetusta kulloiseenkin asiaan sovelletaan, ei sen sijaan vaikuta perustellulta tulkinnalta.

Asuinpaikan on eri yhteyksissä määritelty olevan siinä valtiossa, jossa henkilö asuu ja jossa hänen keskeinen elinympäristönsä on. Asuinpaikka voi olla myös valtiossa, jossa henkilö on vasten tahtoaan tai luvattomasti. Oleellista ei ole henkilön oma tarkoitus, vaan asuinpaikan määrittää ulkoisesti havainnoitavat tosiseikat eli objektiiviset kriteerit. Valtio muodostuu henkilön asuinpaikaksi, jos hän on ollut siellä tarpeeksi pitkään niin, että hänen keskeinen elinympäristönsä on muodostunut sinne; olipa syy oleskelulle mikä tahansa.⁷⁸ Arvioitavaksi tulee henkilön integroituminen sosiaaliseen ja perheympäristöön, jolloin huomioon tulee ottaa erityisesti oleskelun kesto, säännöllisyys, olosuhteet ja syyt sekä henkilön kansalaisuus, osaako henkilö kyseisen valtion kieltä ja ovatko henkilön perhesiteet ja sosiaaliset siteet kyseisessä

⁷⁷ *Fuchs*: The New EU Succession Regulation in a Nutshell s. 120.

⁷⁸ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.55, *Mikkola*: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s.62, *Rohová – Drličková*: Habitual Residence as a Single Connecting Factor Under the Succession Regulation luku 3.2.

valtiossa. Asuinpaikan määrittäminen tulee tehdä yksittäistapauksellisesti kunkin tapauksen erityiset seikat huomioon ottaen.⁷⁹

On olemassa tilanteita, joissa henkilön elämä on käytännössä jakautunut kahden eri valtion välille niin, että asuinpaikan määrittäminen vaikeutuu. Näin voi olla esimerkiksi, jos henkilön työ ja perhe jakavat hänen elämänsä kahteen eri valtioon. Tällaisissa tilanteissa lähtökohtana on, että perheintresseille on annettava enemmän merkitystä kuin ammatillisille intresseille.⁸⁰ Näissäkin tapauksissa vaaditaan kuitenkin tapauskohtaista harkintaa. Lisäksi tilanne voi muodostua ongelmalliseksi, jos henkilön elämäolosuhteet ovat hiljattain muuttuneet ja joudutaan pohtimaan, milloin asuinpaikka vaihtuu. Yleensä integroituminen ja siteiden syntyminen uuteen valtioon ei tapahdu heti, vaan se vie aikaa. Tällöin on mahdollista ottaa huomioon muiden seikkojen lisäksi henkilön omat tarkoitukset kuten tarkoitus asettua pysyvästi kyseiseen valtioon, josta on osoituksena esimerkiksi asunnon ostaminen tai vuokraaminen.⁸¹

Esimerkkiparimme Emman ja Thomaksen nykyinen asuinpaikka on Belgiassa, johon heidän elinpiirinsä on muodostunut; heidän työpaikkansa ovat Belgiassa ja heillä on siellä yhteinen koti. Kun Emma muuttaa Suomeen, muuttuu hänen asuinpaikkansa todennäköisesti jossakin kohtaa sinne. Koska Suomi on Emman kansalaisuusvaltio, jossa hänellä tulee olemaan työpaikka ja jossa hänen perheensä asuu, integroituu Emma Suomeen luultavasti hyvinkin nopeasti. Lisäksi huomiota voidaan kiinnittää Emman tarkoitukseen asettua Suomeen pysyvästi tai ainakin toistaiseksi. Osoituksena tästä on hänen uusi työpaikkansa Suomessa sekä uusi asunto, jonka hän hankkii Belgian asunnosta saaduilla myyntituloilla.

Mielenkiintoista on myös, voiko sillä olla merkitystä arvioinnissa, mihin päin uutta asuinmaata henkilö muuttaa. Henkilön integroituminen voi todellisuudessa tapahtua eri tahdilla riippuen siitä, mihin kaupunkiin tai mille alueelle hän muuttaa. Ennestään tuttu ympäristö ja tutut ihmiset todennäköisesti vauhdittavat integroitumista. Toisaalta voi kuitenkin myös olla helpompi integroitua esimerkiksi vieraaseen uuteen kaupunkiin, jos palaaminen pieneen lapsuuden

⁷⁹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 60, Rohová – Drličková: Habitual Residence as a Single Connecting Factor Under the Succession Regulation luku 3.2 ja 3.3, *Stone*: EU Private International Law s.425, ECLI:EU:C:2009:225 kohta 44, ECLI:EU:C:2010:829 kohdat 47-48 ja 56.

⁸⁰ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 62.

⁸¹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 64, ECLI:EU:C:2009:225 kohta 40, ECLI:EU:C:2010:829 kohta 50.

kotikylään ulkomailla vietettyjen vuosien jälkeen tuntuu vaikealta. Kyse on siis tapauskohtaisesta arvioinnista. Vaikeuksia tietysti syntyy siitä, miten integroituminen tai sen puute pystytään osoittamaan.

Mikäli myös Thomas päättää jättää Belgian ja muuttaa Italiaan, on tilanne hänen kannaltaan hyvin samanlainen. Italia on hänelle tosin ehkä vieläkin tutumpi kohde kuin Suomi on Emmalle, koska pariskunta asui Italiassa pitkään ennen Belgiaan muuttoa. Emma taas ei ole asunut Suomessa yli kymmeneen vuoteen. Toisaalta merkitystä voi myös Thomaksen kohdalla ainakin jossakin määrin olla sillä, mihin päin Italiaa hän muuttaa. Mikäli pariskunta kuitenkin lisäksi hankkiutuu eroon omaisuudestaan Belgiassa ja kumpikin hankkii asunnon uudesta kotimaastaan, on kummankin kohdalla todennäköistä, että asuinpaikka siirtyy hyvinkin nopeasti muuton jälkeen uuteen valtioon.

3 TUOMIOISTUIMEN KANSAINVÄLINEN TOIMIVALTA

3.1 Yleistä

Puhuttaessa tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta tai yleistoimivallasta on kysymys siitä, voidaanko jonkin yksittäisen valtion tuomioistuimessa tutkia sellainen tapaus, jolla on liittymiä tuon kyseisen valtion lainkäyttöpiirin ulkopuolelle.⁸² Kun on kyse puolisoitten aviovarallisuussuhteita koskevasta asiasta, voi kyseeseen tulla yksi tai useampi erilainen liittymä useampaan kuin yhteen valtioon. Kansainväliskytkentäisen avioliiton aviovarallisuussuhteita suunniteltaessa onkin tärkeää pohtia, minkä valtion tuomioistuimella on toimivalta kyseisiä aviovarallisuussuhteita koskien.

Mikäli erityistä toimivaltasäännöstä ei ole, sovelletaan Suomessa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 25 §:ää. Suomessa ei enää EU:n aviovarallisuusasetuksen voimaantulon jälkeen ole kansallisia säännöksiä kansainvälisestä toimivallasta koskien puolisoitten aviovarallisuussuhteita, mutta oikeudenkäymiskaarta ei silti tarvita aviovarallisuussuhteita koskevissa asioissa. Avioliittolain 127 § 1 momentin mukaan Suomen tuomioistuinten toimivallasta aviovarallisuussuhteita koskevissa asioissa säädetään aviovarallisuusasetuksessa.

⁸² *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.25.

Tämä tarkoittaa, että asetuksen toimivaltasäännöksiä sovelletaan myös tapauksissa, joissa avioliiton kansainvälinen liittyminen on jossakin kolmannessa valtiossa.⁸³ Asetuksen voimaantuloa koskevan 69 artiklan mukaan sitä ei kuitenkaan sovelleta ennen 29.1.2019 vireille pantuihin oikeudenkäynteihin.⁸⁴ Kun asetuksen soveltamisen alkamisesta on kulunut jo yli kaksi vuotta, voidaan asetusta edeltävän lainsäädännön tarkastelu kokea jokseenkin tarpeettomaksi, kun tarkoituksena on nimenomaisesti tarkastella voimassa olevan oikeuden tilaa. Näin ollen aikaisemman oikeustilan tarkastelu on jätetty tämän esityksen ulkopuolelle.

Aviovarallisuusasetus määrittää sen jäsenvaltion, jonka tuomioistuin on toimivaltainen. Kysymys siitä, miten toimivaltainen tuomioistuin määräytyy jäsenvaltion sisällä, jää kansallisesti ratkaistavaksi.⁸⁵ Asetuksen 3 artiklan 2 kohdassa on osoitettu, mitä asetuksessa tarkoitetaan tuomioistuimella. Artiklan mukaan 'tuomioistuimella' tarkoitetaan oikeusviranomaisten lisäksi kaikkia muita viranomaisia ja oikeusalan ammattilaisia, jotka ovat toimivaltaisia aviovarallisuussuhteita koskevissa asioissa ja hoitavat oikeudellisia tehtäviä tai jotka toimivat oikeusviranomaisen antaman valtuutuksen nojalla tai oikeusviranomaisen valvonnassa. Muiden kuin oikeusviranomaisten tulee lisäksi pystyä antamaan takeita puolueettomuudestaan ja asianosaisten oikeudesta tulla kuulluksi, niiden tekemiin päätöksiin tulee voida hakea muutosta tai uudelleentarkastelua oikeusviranomaisessa ja päätöksillä tulee olla sama oikeusvoima ja vaikutus kuin samaa asiaa koskevalla oikeusviranomaisen päätöksellä. Suomessa omaisuuden ositusta tai erottelua avioliittolain 98 §:n ja perintökaaren 23 luvun 3 §:n nojalla toimittamaan määrätty pesänjakaja täyttää nämä asetuksen 3 artiklan 2 kohdan vaatimukset ja on asetuksessa tarkoitettu tuomioistuin.⁸⁶

⁸³ Poikkeuksena on Pohjoismaisten sopimusten määräykset toimivallasta. Niitä voidaan edelleen soveltaa Suomessa aviopuolisoihin, joilla on jokin liittymä Islantiin, Norjaan tai Tanskaan. Mikäli kysymys on Suomen ja Ruotsin välisestä suhteesta, sovelletaan asetusta. Kysymykseksi jää, millainen liittymä Ruotsiin tekee asiasta Suomen ja Ruotsin välisen. *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 31. Lisäksi poikkeuksena on kolmansien valtioiden oikeudenkäyntien *lis pendens* -vaikutus. Ks. luku 3.7.2.

⁸⁴ Lisäksi toimivallasta määrätään pohjoismaisen avioliittokonvention 7 ja 8 artiklassa sekä pohjoismaisen perintösopimuksen 21 artiklassa. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 350.

⁸⁵ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.15.

⁸⁶ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.15-16.

3.2 *Suhde perintöasetukseen*

Aviovarallisuusasetuksen toimivaltasäätelyn yhtenä tavoitteena on sen johdantokappaleen 32 mukaan, että kaikki toisiinsa liittyvät oikeusasiat käsitellään saman jäsenvaltion tuomioistuimessa.⁸⁷ Aviovarallisuutta koskevat asiat liittyvät usein avioerotilanteisiin tai puolison kuolemaan.⁸⁸ Näin ollen asetuksella on säädetty tietyin edellytyksin toimivalta puolisoitten aviovarallisuussuhteita koskevissa kysymyksissä sen saman jäsenvaltion tuomioistuimelle, joka käsittelee puolison perintöoikeutta tai avioliiton purkamista koskevaa asiaa.⁸⁹

Asetuksen 4 artiklan mukaan, jos jäsenvaltion tuomioistuimessa pannaan vireille puolison perimystä koskeva kanne EU:n perintöasetuksen⁹⁰ nojalla, kyseisen valtion tuomioistuimella on toimivalta ratkaista kyseiseen perintöasiaan liittyvät aviovarallisuussuhteita koskevat kysymykset. Edellytyksenä artiklan mukaiselle toimivallalle on siis, että kanne, joka koskee oikeutta kuolleelta puolisolta jääneeseen perintöön, on saatettu vireille ja perintöasiassa toimivaltaan sovelletaan perintöasetusta.⁹¹

Siitä, milloin asian katsotaan tulleen vireille, säädetään aviovarallisuusasetuksen 14 artiklassa. Kyseinen artikla vastaa perintöasetuksen 14 artiklaa ja Bryssel IIa -asetuksen 16 artiklaa.⁹² Asetuksen 14 artiklan mukaan asian katsotaan tulleen vireille, kun haastehakemus tai vastaava asiakirja jätetään tuomioistuimeen, ellei kantaja ole sen jälkeen jättänyt toteuttamatta häneltä edellytetyjä toimenpiteitä haasteen antamiseksi tiedoksi vastaajalle. Mikäli kyseinen asiakirja on annettava tiedoksi ennen sen jättämistä tuomioistuimeen, katsotaan asian kuitenkin tulleen

⁸⁷ Tavoitteena on sekä kustannusten vähentäminen että yhdenmukaisten päätösten varmistaminen. *Limanté - Pogorelčnik Vogrinc*: Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation s. 145.

⁸⁸ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 350.

⁸⁹ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.16, *Limanté - Pogorelčnik Vogrinc*: Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation s. 141. Kyseistä tavoitetta kuvastaa myös asetuksen 12 artikla, joka antaa tuomioistuimelle, jossa asia on vireillä, toimivallan käsitellä myös vastakanne, mikäli vastakanne kuuluu asetuksen soveltamisalaan.

⁹⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 650/2012 toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönnotosta.

⁹¹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 351, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.16.

⁹² *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 21. Bryssel IIa -asetuksen 16 artikla ei kuitenkaan sisällä aviovarallisuusasetuksen ja perintöasetuksen 14 artiklojen c -kohtia vastaavaa säännöstä, joka koskee vireilletulon ajankohtaa asioissa, joissa käsittely aloitetaan tuomioistuimen omasta aloitteesta.

vireille, kun tiedoksiannosta vastaava viranomais ottaa sen vastaan. Edellytyksenä on, että kantaja ei ole sen jälkeen jättänyt toteuttamatta häneltä edellytetyjä toimenpiteitä asiakirjan jättämiseksi tuomioistuimeen. Mikäli asian käsittely taas aloitetaan tuomioistuimen omasta aloitteesta, tulee asia vireille, kun tuomioistuin tekee päätöksen käsittelyn aloittamisesta, tai jos tällaista päätöstä ei edellytetä, kun tuomioistuin kirjaa asian rekisteriin.

Asetuksessa ei täsmennetä, millainen yhteys aviovarallisuusasialla tulee olla perintöasiaan, jotta artiklaa tulee soveltaa. Mikäli artiklaa tulkittaisiin suppeasti, syntyisi toimivalta vain, kun perintöasian ratkaiseminen edellyttää aviovarallisuutta koskevan asian ratkaisemista ensin. Asetuksen tavoitteet huomioiden tällainen kovin suppea tulkinta ei kuitenkaan liene perusteltavissa.⁹³ Tulkinta-apua voidaan löytää asetuksen 18 artiklasta, joka koskee toisiinsa liittyviä kanteita ja siihen liittyvää tuomioistuimen harkintavaltaa keskeyttää asian käsittely. Käsite ”toisiinsa liittyvät kanteet” löytyy vakiintuneesti myös muiden EU:n asetusten toimivaltaa koskevan sääntelyn yhteydestä, mikä antaa tukea 18 artiklan merkittävyydelle tulkinnan apuvälineenä. Aviovarallisuusasetuksen 18 artiklan mukaan *kanteiden katsotaan liittyvän toisiinsa, jos niiden välillä on niin läheinen liittymä, että kanteiden käsitteleminen ja ratkaiseminen yhdessä on tarkoituksenmukaista, jotta kanteiden käsitteleminen erillään ei johtaisi ristiriitaisiin päätöksiin.*⁹⁴

Pohdittaessa liittymälle asetettavia edellytyksiä tulee kuitenkin huomioida, että myös laaja tulkinta voi aiheuttaa ongelmia ja kohtuuttomia tilanteita erityisesti leskelle. Perintöasiassa toimivalta määräytyy usein perittävän asuinpaikan mukaan.⁹⁵ Mikäli leski asuu jossakin toisessa valtiossa, voi laajan tulkinnan seurauksena olla, että ositusta tai erottelua koskevat riitakysymykset ratkaistaan sellaisessa valtiossa, johon puolisoitten avioliitolla ei ollut lainkaan yhteyttä.⁹⁶ Suppean ja laajan tulkinnan välillä tasapainottelu ja tarkoituksenmukaisen ja oikeudenmukaisen tulkinnan löytäminen voi olla haastavaa. Lain tulkinta tulee lopulta osoittamaan, kuinka välittömästi kanteen tulee koskea lesken perintöoikeutta ja milloin

⁹³ Helin – Kemppainen: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.16.

⁹⁴ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 351-352. Asetuksessa ei suoraan sanota missään kohdin, että 4 artiklaa tulisi tulkita tällä tavoin 18 artiklan kanssa yhteneväisesti. Helinin mukaan on kuitenkin perusteltua sanoa, että asiat ovat 4 artiklan mukaisesti toisiinsa liittyviä, mikäli ne ovat sitä 18 artiklassa tarkoitettulla tavalla.

⁹⁵ EU:n perintöasetuksen 4 artiklan mukaan yleinen toimivalta on sen jäsenvaltion tuomioistuimilla, jossa perittävän asuinpaikka oli kuolinhetkellä. Tämän 4 artiklan asettaman lähtökohdan lisäksi asetus sisältää erinäisiä säännöksiä, jotka täydentävät 4 artiklan pääsääntöä.

⁹⁶ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 353.

aviovarallisuutta koskevan asian katsotaan liittyvän kyseessä olevaan perintöasiaan.⁹⁷ Puolisoiden oikeusturva ja tilanteiden ennakoitavuus odottavatkin kipeästi oikeuskäytännön muotoutumista.

Esimerkkiparin osalta toimivalta paikantuu toistaiseksi perimyksen osalta Belgiaan⁹⁸, joka on kummankin puolison asuinpaikka. Näin ollen tilanne on selkeä eikä se muodostu kohtuuttomaksi kummallekaan osapuolelle toisen kuollessa, koska puolisoitten avioliitolla on toimivaltaiseen valtioon selkeä liittymä. Tilanne on luonnollisesti eri, mikäli kumpikin tai toinen heistä valitsee perintöasetuksen mukaisesti toimivaltaiseksi kansalaisuusvaltionsa tai kun he muuttavat suunnitelmiensa mukaisesti pois Belgiasta. Tällöin Emmen perimyksessä toimivalta on kummassakin tapauksessa Suomessa ja Thomaksen perimyksessä Italiassa tai Belgiassa.⁹⁹

Emmen osalta riski ei välttämättä ole merkittävä, sillä heidän avioliitollaan on sekä Italiaan että Belgiaan liittymä eikä kumpikaan valtio ole Emmelle täysin vieras. Näin ollen myös aviovarallisuusasian tutkiminen Italiassa tai Belgiassa yhdessä perimysasian kanssa saattaa olla täysin ongelmaton vaihtoehto. Maiden kansallinen prosessilainsäädäntö saattaa kuitenkin olla sellainen, ettei toinen tai kumpikaan niistä esiinny Emmelle ideaalina oikeuspaikkana. Lisäksi vastaaminen saattaa olla joka tapauksessa hankalaa, jos Emma asuu toisella puolella Eurooppaa asian tullessa vireille, ja puolisoitten elämä on viimeisten vuosien aikana keskittynyt jonnekin muualle.

Thomaksen näkökulmasta riskit näyttäytyvät jokseenkin suurempina, sillä hänellä ei ole minkäänlaisia liittymiä Suomeen. Parin aviovarallisuussuhteita koskevan asian yhdistäminen Emmen perimystä koskevaan asiaan ja molempien käsitteleminen Suomessa ei näyttäyty ideaalilta vaihtoehdolta Thomakselle ja saattaa johtaa kohtuuttomuuteen. Suomen toimivallan edellytyksenä kuitenkin on, että Emma on valinnut Suomen oikeuspaikaksi, Emma kuolee

⁹⁷ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 16.

⁹⁸ Myös aviovarallisuusasetuksen 6 luvun perusteella esimerkkiparin aviovarallisuussuhteita koskeva toimivalta paikantuu Belgiaan, mikäli 4 ja 5 artiklaa ei sovelleta. Ks. luku 3.4.

⁹⁹ Perintöasetuksen mukaan Emma voi valita toimivaltaiseksi Suomen, mutta kun hänen asuinpaikkansa muodostuu muuton jälkeen Suomeen, on Suomi jo asuinpaikkaperiaatteenkin mukaan toimivaltainen. Thomas voi valita toimivaltaiseksi Belgian tai Italian. Mikäli hän muuttaa Italiaan, osoittaa asuinpaikkaperiaate toimivallan Italiaan.

ensin, toimivaltaan sovelletaan perintöasetusta¹⁰⁰ ja aviovarallisuusasian katsotaan liittyvän perintöasiaan aviovarallisuusasetuksen edellyttämällä tavalla. Näin ollen tilanne ei toistaiseksi edes ole mahdollinen ja parin suunnitteleminen elämämuutosten jälkeenkin suhteellisen epätodennäköinen.

Mahdollisesti suurimman haasteen Thomakselle ja Emmalle asettaa kuitenkin nimenomaan se, ettei aviovarallisuusasian ja perintöasian yhteydestä ole vielä oikeuskäytäntöä. Ongelman todennäköisyyden ennakoiminen on tällöin vaikeaa eikä puolisoilla ole juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa epäoikeudenmukaisten tilanteiden syntyyn, kun aviovarallisuusasetuksen 4 artiklan toimivaltaa ei pysty myöskään kiertämään prorogaatiosopimuksella.¹⁰¹ Asetuksen 5 artikla rajoittaa avioapuolisoiden vapautta sopia oikeuspaikasta merkittävästi, sillä puolisoilla ei ole suurta mahdollisuutta vaikuttaa oikeuspaikkaan myöskään perimystä koskevan sääntelyn kautta. Perintöasetuksessa puolisoiden vapaus valita oikeuspaikka on huomattavasti rajoitetumpi kuin aviovarallisuusasetuksessa.¹⁰²

3.3 *Suhde Bryssel Iia -asetukseen*

Aviovarallisuusasetuksen 5 artikla sisältää pitkälle 4 artiklaa vastaavan säännöksen, joka koskee tilanteita, joissa avioliitto puretaan molempien puolisoitten eläessä. Asetuksen 5 artiklan mukaan, jos jäsenvaltion tuomioistuimelle tehdään avioeroa, asumuseroa tai avioliiton mitätöintiä¹⁰³ koskeva hakemus Bryssel Iia -asetuksen¹⁰⁴ nojalla, kyseisen valtion tuomioistuimella on toimivalta ratkaista kyseiseen hakemukseen liittyvät

¹⁰⁰ Olennaiseksi saattaa muodostua kysymys siitä, katsotaanko Emman perimys luonteeltaan sillä tavoin kansainvälinen, että siihen sovelletaan perintöasetusta eikä suoraan Suomen kansallista lakia. Riittävän kansainvälisen liittymän olemassaolon tarkempi arvioiminen jää kuitenkin tämän esityksen ulkopuolelle.

¹⁰¹ *Limantè - Pogorelčnik Vogrinc*: Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation s. 142. Ks. luku 3.5.

¹⁰² *Limantè - Pogorelčnik Vogrinc*: Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation s. 142-143.

¹⁰³ Bryssel Iia -asetus ei velvoita käyttämään toimivaltaa sellaisen aviositeen katkaisemista koskevassa asiassa, joka on foorumivaltiolla vieras. Näin ollen Suomen osalta toimivalta koskee vain avioeron myöntämistä. Lisäksi Suomessa on mahdollista tutkia kanne, jossa vaaditaan vahvistettavaksi, että avioliitto ei ole pätevä. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 231.

¹⁰⁴ Neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003 tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevista asioista ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta.

aviovarallisuussuhteita koskevat kysymykset. Tätä 1 kohdan sääntöä kuitenkin rajoittaa artiklan 2 kohta, jonka mukaan toimivalta hakemukseen liittyvissä aviovarallisuusasioissa edellyttää puolisoiden sopimusta, mikäli toimivalta avioliiton purkamista koskevassa asiassa perustuu johonkin 2 kohdassa luetelluista seikoista.

Puolisoiden sopimus vaaditaan, jos avioliiton avioeroa, asumuseroa tai avioliiton mitätöintiä koskeva hakemus jätetään sellaisen jäsenvaltion tuomioistuimelle, jossa on hakijan asuinpaikka ja hakija on asunut kyseisessä valtiossa vähintään vuoden ajan välittömästi ennen hakemuksen jättämistä¹⁰⁵ tai, mikäli hakija on forumvaltion kansalainen, vähintään kuuden kuukauden ajan välittömästi ennen hakemuksen jättämistä.¹⁰⁶ Bryssel Iia -asetuksen mukaisen toimivallan edellytyksenä on siis kahden toisistaan riippumattoman edellytyksen täytyminen: asuinpaikan muodostuminen¹⁰⁷ ja vuoden tai kuuden kuukauden asuminen forumvaltiossa.¹⁰⁸

Puolisoiden sopimus vaaditaan myös, mikäli tuomioistuimen toimivalta perustuu Bryssel Iia -asetuksen 5 artiklaan eli kun tuomioistuin on toimivaltainen muuntamaan asumuseron avioeroksi, koska se on antanut asumuserotuomion. Lisäksi sopimus on edellytyksenä, kun toimivalta perustuu Bryssel Iia -asetuksen 7 artiklaan. Sen mukaan toimivalta määräytyy jäsenvaltion kansallisen sääntelyn mukaan, mikäli minkään jäsenvaltion tuomioistuin ei ole 3, 4 ja 5 artiklan mukaan toimivaltainen.¹⁰⁹

Puolisot voivat tehdä 5 artiklan 2 kohdassa vaaditun sopimuksen myös etukäteen ennen aviovarallisuussuhteita koskevan asian vireillepanoa tuomioistuimessa. Tällöin sopimuksen on oltava 7 artiklan 2 kohdan mukainen¹¹⁰, eli se on tehtävä kirjallisesti ja jokaisen asianosaisen

¹⁰⁵ Bryssel Iia -asetuksen 3 artiklan 1 kohdan a alakohdan viides luetelmakohta.

¹⁰⁶ Bryssel Iia -asetuksen 3 artiklan 1 kohdan a alakohdan kuudes luetelmakohta.

¹⁰⁷ Olennaista on, miten asuinpakka määritellään. Bryssel Iia -asetuksen mukainen asuinpaikan käsitteen määrittely jää kuitenkin tämän esityksen ulkopuolelle.

¹⁰⁸ Viimeiseen yhteiseen asuinvaltioon jääneelle puolisolle annetaan Bryssel Iia -asetuksessa näin eräänlainen rauhoittumisaika, jonka aikana hän voi harkita vireillepanoa asuinvaltiossaan pelkäämättä, että toinen puoliso panee asian vireille uudessa asuinpaikkavaltiossaan. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.235.

¹⁰⁹ Bryssel Iia -asetuksen 7 artiklaan perustuvaa toimivaltaa nimitetään usein jäännöstoimivallaksi (*residual jurisdiction*), sillä artiklan mukaan kansallisia toimivaltaperusteita voidaan soveltaa ainoastaan, jos mikään EU:n jäsenvaltio ei ole asetuksen 3-5 artiklojen nojalla toimivaltainen. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 240.

¹¹⁰ Asetuksen 7 artiklan mukaisesta sopimuksesta tarkemmin luvussa 3.5.

on päivättävä ja allekirjoitettava se. Kirjallisena pidetään myös kaikkea sähköisin keinoin tapahtunutta viestintää, josta jää sopimuksen pysyvä tallenne.¹¹¹

Esimerkkiparin kohdalla sopimusta vaativia tilanteita ei tällä hetkellä synny. Tilanne muuttuu toiseksi, kun Emma muuttaa Suomeen. Kun hän on asunut siellä vähintään 6 kuukautta ja hänen asuinpaikkansa on siirtynyt sinne, voi avioliiton purkamista koskeva asia tulla vireille Suomessa ja puolisoiden aviovarallisuusasioita koskeva kysymys yhdistää käsiteltäväksi myös Suomen tuomioistumessa. Vastaavasti, jos Thomas muuttaa Italiaan ja laittaa siellä vireille avioerohakemuksen, voidaan aviovarallisuusasia yhdistää käsiteltäväksi siellä. Kummallakaan ei kuitenkaan ole syytä huoleen, sillä aviovarallisuusasian käsitteleminen vaatii tällöin myös toisen suostumuksen eikä kumpaakaan siis voida vastoin tahtoaan pakottaa vastaamaan toisen asuinpaikkavaltiossa. Toisaalta, jos molemmat puoliset kokevat Suomen tai Italian syytä tai toisesta viehättävänä oikeuspaikkana, voivat he sopia jo ennalta toimivallasta ja näin pyrkiä ennakoitavuuteen. Sopimuksella on tietysti vaikutusta vain, mikäli asetuksen 4 artiklan tilanne aktualisoituu, joten kovin laaja-alaisia vaikutuksia sillä ei ole.

Aviovarallisuusasetuksen 5 artiklan 2 kohdan rajoitukset tarkoittavat käytännössä sitä, että avioliiton purkamista käsittelevä tuomioistuim on toimivaltainen aviovarallisuutta koskevassa asiassa ilman puolisoiden sopimusta vain, kun avioliiton purkamista koskeva asia on saatettu vireille puolisoiden yhteisen asuinpaikkavaltion, puolisoiden viimeisen yhteisen asuinpaikkavaltion, vastaajan asuinpaikkavaltion tai puolisoiden yhteisen kansalaisuusvaltion tuomioistuimessa. Tämä vähentää ainakin jonkin verran oikeuspaikkakeplottelun vaaraa¹¹², kun ilman sopimusta toimivalta on artiklan mukaan vain jäsenvaltioissa, joihin joko molemmilla tai ainakin vastaajalla on liittymä.¹¹³ Näin kummankaan puolison ei tarvitse pelätä joutuvansa

¹¹¹Koska sopimus edellyttää puolisoiden allekirjoitusta, ei sähköposteja voida pitää riittävänä täyttämään artiklan muotovaatimukset. Varmistettuja sähköposteja, jotka sisältävät sähköisen allekirjoituksen, sen voidaan pitää riittävinä. *Grieco: The Role of Party Autonomy under the Regulations on Matrimonial Property Regimes and Property Consequences of Registered Partnerships* s. 467.

¹¹² Bryssel IIa -asetuksessa toimivallan perusteeksi hyväksytyillä useilla eri liittymillä ei ole hierarkiaa. Tämä mahdollistaa oikeuspaikkakeplottelun. Riippuen siitä, miten avioeroon oikeuspoliittisesti suhtaudutaan, tämä voidaan nähdä hyvänä palveluna tai kielteisenä asiana. Mikäli tällainen keplottelu kuitenkin johtaa siihen, että avioeron liitännäiskysymys, kuten aviovarallisuussuhteisiin liittyvä kysymys, ratkaistaan toisen osapuolen kannalta epäsuotuisassa oikeuspaikassa, voi tilanne olla ongelmallinen. *Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus* s.230, *Helin: The Impact and Application of the Brussels II bis Regulation in Finland* s. 92-93.

¹¹³ *Limantë - Pogorelčnik Vogrinc: Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation* s. 144-145.

vasten tahtaan vastaamaan aviovarallisuussuhteita koskevaan kanteeseen sellaisen jäsenvaltion tuomioistuimessa, johon hänellä ei ole minkäänlaista liittymää.¹¹⁴

Emman ja Thomaksen osalta toimivalta paikantuu tämänhetkisessä tilanteessa avioliiton purkamisen osalta Belgiaan¹¹⁵, joka on kummankin puolison asuinpaikka. Näin ollen tilanne on tällä hetkellä selkeä eikä se vaikuta aiheuttavan ongelmia kummallekaan puolisolle. Kun Emman asuinpaikka vaihtuu Suomeen, muuttuu tilanne erilaiseksi ja puolisoille avautuu laajempi vaihtoehtojen kirjo. Tällöin avioliiton purkamista koskeva asia voidaan lisäksi panna vireille ja aviovarallisuussuhteita koskeva asia käsitellä tässä samaisessa valtiossa ilman puolisoitten sopimusta Emman ja Thomaksen viimeisessä yhteisessä asuinpaikassa Belgiassa tai vastaajan asuinpaikassa eli Belgiassa tai Suomessa riippuen siitä, kumpi on asiassa vastaaja. Mikäli Thomaksen asuinpaikka on asian vireille tullessa muuttunut Belgiasta Italiaan, saattaa toimivalta paikantua 5 artiklan perusteella myös Italiaan vastaajan asuinpaikkana.

Artiklan tulkinnassa nousee esiin erityisesti kaksi kysymystä. Milloin 5 artiklaan perustuva toimivalta lakkaa ja millaista liittymää avioeron purkamista koskevan asian ja aviovarallisuusasian välillä edellytetään? Asetuksesta ei löydy suoraa vastausta sille, voidaanko aviovarallisuutta koskeva asia panna vireille 5 artiklan nojalla vielä sen jälkeenkin, kun avioliiton purkamista koskeva asia on jo ratkaistu eikä näin ollen ole enää vireillä. Jälleen kerran asetuksen tavoite keskittää kaikki toisiinsa liittyvät oikeusasiat saman jäsenvaltion tuomioistuimen käsiteltäväksi näyttäisi puoltavan myöntävää vastausta ainakin silloin, kun avioeroasian ratkaisemisesta on vain vähän aikaa.¹¹⁶ Toisaalta vastakkaista tulkintaa tukee asetuksen johdantokappale 34, jonka sanamuodon mukaan toimivallan yhdistäminen koskisi tilanteita, joissa avioliiton purkamista koskevaa asiaa ”käsitellään” jäsenvaltion tuomioistuimessa.¹¹⁷

Kuten 4 artiklan kohdalla, myös 5 artiklan osalta kaivataan ennakkoratkaisuja määrittämään vaadittavan liittymän tulkintaa. Suppea tulkinta tarkoittaisi Suomessa käytännössä sitä, etteivät Suomen tuomioistuimet olisi koskaan toimivaltaisia 5 artiklan nojalla, koska täällä avioeron

¹¹⁴ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 353-354, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.17.

¹¹⁵ Aviovarallisuusasetuksen 6 luvun perusteella esimerkkiparin aviovarallisuussuhteita koskeva toimivalta paikantuu Belgiaan, mikäli 4 ja 5 artiklaa ei sovelleta. Ks. luku 3.4.

¹¹⁶ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.17.

¹¹⁷ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 354.

myöntäminen ei edellytä aviovarallisuusasioiden tutkimista.¹¹⁸ Suomen kansallisen aineellisen lainsäädännön osalta ongelmaa ei vaikutakaan syntyvän, vaikka avioero ja aviovarallisuusasiat käsiteltäisiin erillään toisistaan. Tätä tulkintaa seuraten vaikuttaisi myös jokseenkin ongelmattomalta ja toisaalta loogiselta, että 5 artiklan mukainen toimivalta lakkaisi, kun avioliiton purkamista koskeva asia ei enää ole vireillä. Koska jäsenmaiden aineellisen perheoikeuden sääntelyt eroavat toisistaan ja mikä tahansa jäsenvaltio voi joutua soveltamaan toisen valtion lakia, saattaa tilanne muodostua erilaiseksi riippuen siitä, minkä valtion aineellista lainsäädäntöä yksittäistapaukseen sovelletaan.

Esimerkkiparimme osalta 5 artiklan sääntely vaikuttaa jokseenkin ongelmattomammalta kuin 4 artiklan sääntely, sillä 5 artiklan perusteella ei kumpikaan voi joutua vasten tahtoaan vastaamaan valtiossa, johon hänellä ei ole lainkaan liittymää. Joko toimivalta edellyttää sopimuksen tai se perustuu vastaajan asuinpaikkaan. Toisaalta myös Belgian toimivalta voi näyttäytyä riskinä erityisesti, jos aikaa kuluu ja puolisoiden kytkös Belgiaan heikkenee ajan myötä. Suurimman haasteen asettaa ehkä kuitenkin avioeron purkamista koskevan asian ja aviovarallisuusasian välisen liittymän epämääräisyys. Se luo suuren esteen ennakoitavuudelle eikä pariskunnalla 5 artiklankaan tilanteissa ole mahdollista itse vaikuttaa ennakoitavuuteen, sillä myös 5 artikla on ensisijainen suhteessa asetuksen muihin toimivaltasäännöksiin.

3.4 *Muu toimivalta*

Edellä tarkastellut artikkelit 4 ja 5 ovat ensisijaisia ja vasta, mikäli millään tuomioistuimella ei ole toimivaltaan kummankaan artikkelin nojalla tai kyse on muusta kuin niissä säädettyistä tapauksista, määräytyy toimivalta asetuksen 6 artiklan mukaan. 6 artikla sisältää neljä toimivallan perustetta, jotka on lueteltu hierarkkisessa järjestyksessä.¹¹⁹ Näin ollen listan myöhempi kohta perustaa toimivallan vain, mikäli aikaisempi kohta ei kyseisessä tilanteessa sovellu määrittämään toimivaltaa. Tällainen toimivaltaperusteiden hierarkia vähentää oikeuspaikkakeplottelun vaaraa, kun valittavissa on ainoastaan yksi oikeuspaikka eikä puolisoiden tarvitse kilpailla itselle suotuisimmasta oikeuspaikasta. Lisäksi artiklasta käy ilmi

¹¹⁸ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 354.

¹¹⁹ *Grieco*: The Role of Party Autonomy under the Regulations on Matrimonial Property Regimes and Property Consequences of Registered Partnerships s. 463.

pyrkimys ohjata aviovarallisuus asioita koskevat asiat sellaisen jäsenvaltion tuomioistuimeen, johon kummallakin puolisoilla on mahdollisimman vahva yhteys.

Asetuksen 6 artikla saattaa tulla sovellettavaksi esimerkiksi, jos aviovarallisuussuhteita koskeva asia tulee ratkaistavaksi avioliiton aikana tai aviovarallisuussuhteita koskevan asian ei katsota liittyvän asetuksen edellyttämällä tavalla vireillä olevaan perimysasiaan tai avioliiton purkamista koskevaan asiaan. Tällaiset tilanteet ovat myös esimerkkiparimme kannalta mahdollisia. Lisäksi 6 artiklan soveltaminen ajankohtaistuu, mikäli toimivaltaa avioliiton purkamisessa tai perimyksessä käyttääkin jokin aviovarallisuusasetuksen ulkopuolinen valtio tai jäsenvaltion toimivalta on perimyksen ja avioliiton purkamisen osalta perustunut johonkin muuhun säädökseen kuin perintöasetukseen ja Bryssel II a -asetukseen. Esimerkkiparin osalta tällaista tilannetta ei lähtökohtaisesti pitäisi syntyä. Koska Emmalla on omaisuutta myös Iso-Britanniassa, joka ei ole aviovarallisuusasetuksen jäsenmaa, saattaa kuitenkin olla mahdollista, että Iso-Britannia käyttää toimivaltaa esimerkiksi perimysasiassa.

Asetuksen 6 artiklan a alakohdan mukaan toimivalta ratkaista puolisoitten aviovarallisuussuhteita koskevat kysymykset kuuluu sen jäsenvaltion tuomioistuimelle, jonka alueella puolisoitten asuinpaikka on silloin, kun asia pannaan vireille tuomioistuimessa. Tämä tulee siis kyseeseen silloin, kun puolisoit asuvat samassa jäsenvaltiossa asian vireillepanohetkellä. Mikäli näin ei ole, ja toinen puolisoista on esimerkiksi palannut entiseen kotimaahansa parisuhteen rikkoutuessa, on toimivaltainen sen jäsenvaltion tuomioistuin, jonka alueella puolisoitten viimeinen asuinpaikka oli. Edellytyksenä on tällöin kuitenkin se, että toinen puolisoista yhä asuu siellä, kun asia pannaan vireille. Mikäli kumpikaan 6 artiklan a ja b alakohdista ei osoita toimivaltaa, on toimivaltainen sen jäsenvaltion tuomioistuin, jonka alueella vastaajan asuinpaikka on asian vireillepanohetkellä¹²⁰. Mikäli vastaajalla ei ole asuinpaikkaa missään jäsenvaltiossa, kuuluu toimivalta sille jäsenvaltiolle, jonka kansalaisuus molemmilla puolisoilla on asian vireillepanon ajankohtana.¹²¹

Esimerkkiparin osalta toimivalta paikantuu tällä hetkellä yhteiseen asuinpaikkaan Belgiaan. Emman muuttaessa Suomeen sovelletaan 6 artiklan b alakohtaa, mutta toimivalta pysyy

¹²⁰ Nämä kolme kriteeriä valittiin asetukseen, koska ne ovat usein myös puolisoitten omaisuuden sijaintipaikkoja. Asiakirja 52016PC0106 luku 5.2. Toimivaltaa pohdittaessa puolisoitten olosuhteita arvioidaan nimenomaan asian vireille tulon ajankohtana. Vireille tulon ajankohdasta säädetään asetuksen 14 artiklassa. Ks. esityksen s. 23.

¹²¹ Kansalaisuusperiaatteesta ja asuinpaikkaperiaatteesta ks. edellä luku 2.3.

edelleen Belgiassa, joka on Emman ja Thomaksen viimeinen yhteinen asuinpaikka. Tähän asti tilanne vaikuttaa vielä suhteellisen ongelmattomalta ja reilulta. Mikäli Thomas muuttaa Italiaan, joudutaan soveltamaan 6 artiklan c alakohtaa ja toimivalta on vastaajan asuinpaikassa eli Italiassa, mikäli vastaajana on Thomas, ja Suomessa, mikäli vastaajana on Emma. Vastaajan asuinpaikkaan perustuva toimivalta ei pakota kumpaakaan puolisoa vastaamaan vieraassa valtiossa. Puolisoiden on kuitenkin hyvä myös tiedostaa, missä valtiossa he voivat itse nostaa kanteen. Joissakin tilanteissa kantajalla saattaa olla todellinen tarve saada aviovarallisuussuhteita koskeva asia ratkaistuksi ja prosessin aloittamiseen vieraassa valtiossa liittyä omat haasteensa.

3.5 *Prorogaatio*

Yksi varallisuus oikeuden peruskäsitteistä on yksityisautonomia, jonka mukaan henkilö voi itse vapaasti määrätä toimistaan ja suhteistaan. Yksityisautonomiiaa ilmentää esimerkiksi sopimusvapaus, joka antaa sopimuspuolille vallan päättää keskinäisistä suhteistaan ja täysivaltaiselle henkilölle oikeuden sitoa tulevia toimintamahdollisuuksiaan haluamallaan tavalla.¹²² Avioliiton aikana sopimusvapaus on vapautta määrittää puolisoiden keskinäiset suhteet heidän kannaltaan parhaalla mahdollisella tavalla.¹²³ Perinteisesti tahdonautonomiaan on perheoikeuden alueella suhtauduttu varauksella, mutta viimeisen kymmenen vuoden aikana siitä on muodostunut yksi Euroopan kansainvälisen yksityisoikeuden kulmakivistä.¹²⁴ Perheoikeuden alueella, kuten muillakin oikeuden osa-alueilla, on kuitenkin erilaisten intressien suojelemiseksi rajoitettu sopimusvapautta. Perheoikeus sisältää paljon pakottavaa lainsäädäntöä, jolla pyritään suojaamaan heikompa tai taloudellisesti toisesta riippuvaista osapuolta.¹²⁵ Heikomman suojan periaate onkin sopimusvapauden rajoitusperiaate, joka on voimassa useilla oikeudenaloilla.¹²⁶

¹²² *Viljanen yms.*: Varallisuus oikeus luku I, alaluku 3, Yleiset periaatteet, Varallisuus oikeuden periaatteet, Sopimus oikeuden normit; luku I, alaluku 3, Sopimuksen sitovuus ja sopimusvapaus, Sopimusvapaus ja sen kehitys; luku II, alaluku 1, Velvoitteiden syntyminen. Sopimusvapaudesta voidaan erottaa kuusi elementtiä; 1) päätätäv vapaus eli tehdäänkö sopimus, 2) sopimuskumppanin valitsemisvapaus, 3) tyyppivapaus, 4) muu sisältö vapaus, 5) muutovapaus ja 6) purkuvapaus. Kohdat 3, 4 ja 5 liittyvät kysymyksiin siitä, millä tavoin ja minkä sisältöisenä sopimus tehdään. *Hemmo*: Sopimus oikeuden oppikirja s. 65.

¹²³ *Aarnio – Kangas*: Perhevarallisuus oikeus luku I, alaluku 5, Puolisoiden varallisuus oikeudellisen aseman perusratkaisut.

¹²⁴ *Grieco*: The Role of Party Autonomy under the Regulations on Matrimonial Property Regimes and Property Consequences of Registered Partnerships s. 461.

¹²⁵ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 33.

¹²⁶ *Aarnio – Kangas*: Perhevarallisuus oikeus luku II, alaluku 3, Avioliitto lainsäätäjän valinkauhassa. Heikomman suojan periaate näkyy esimerkiksi kuluttajansuojalaissa, jossa suojataan kuluttajia; asuinhuoneiston vuokrauksesta

Aineellisessa perheoikeudessa suojellut intressit näkyvät myös kansainvälisyksityisoikeudellisessa perheoikeudessa. Ne rajoittavat sekä tahdonautonomiata, eli mahdollisuutta valita oikeussuhteeseen sovellettava laki, että mahdollisuutta tehdä prorogaatio- eli toimivaltasopimus. Tahdonautonomian osalta aviovarallisuusasetuksessa puolisoille on esimerkiksi annettu mahdollisuus valita sovellettava laki vain tiettyjen vaihtoehtojen joukosta. Ilman rajoituksia tahdonautonomia saattaisi johtaa siihen, että vahvempi osapuoli taivuttaa toisen valitsemaan sen valtion lain, jossa suoja on heikoin. Lisäksi yhteiskunnalla saattaa perheoikeuden moraalisten ja sosiaalipoliittisten kytkeiden vuoksi olla julkinen intressi pyrkiä soveltamaan tiettyä lakia. Rajoittamaton tahdonautonomia voisi vaarantaa intressin toteutumisen.¹²⁷

Prorogaatiosopimukset on varallisuus-oikeudessa laajalti hyväksytty, mutta myös niihin on perheoikeudessa suhtauduttu varauksellisesti.¹²⁸ Sopiminen toimivallasta on hyväksytty vain poikkeuksellisesti ja silloinkin mahdollisuutta on rajoitettu eri tavoin.¹²⁹ Sopimusvapauden rajoittamisen tavoitteena on estää tilanteet, joissa vahvempi osapuoli taivuttaa heikomman osapuolen hyväksymään forumin, jossa sovellettava laki tarjoaa heikompaa suojaa, kuin siinä valtiossa sovellettava laki, johon puolisoilla on läheisin liittymä.¹³⁰ Lisäksi tietty oikeuspaikka voi olla toiselle osapuolelle edullisempi sen vuoksi, että oikeuspaikan valinta vaikuttaa siihen, millaiseksi prosessi muodostuu; kuinka vaikeaa tai helppoa osapuolten on esimerkiksi osallistua asian käsittelyyn tai hankkia ja toimittaa todistelua.

Prorogaatiosta, eli mahdollisuudesta sopia tietyn jäsenvaltion tuomioistuimen toimivallasta, säädetään aviovarallisuusasetuksen 7 artiklassa. Sen 2 kohdan mukaan sopimus on tehtävä kirjallisesti ja kaikkien asianosaisten on allekirjoitettava ja päivättävä se. Kirjallisena pidetään

annetussa laissa, jossa suojataan vuokralaisia; sekä oikeustoimilaisissa, jossa säädetään, että sopimus on pätemätön, mikäli se on saatu aikaan käyttämällä hyväksi toisen osapuolen pulaa, ymmärtämättömyyttä, kevytmielisyyttä tai riippuvaista asemaa.

¹²⁷ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 74 ja 77. Esimerkiksi perintöoikeudessa tahdonautonomian kansainvälistä rajallisuutta selittää pyrkimys suojata lakiosaa.

¹²⁸ *Limantè - Pogorelčnik Vogrinc*: Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation s. 137.

¹²⁹ Prorogaatiota voidaan rajoittaa esimerkiksi säätämällä, että asia voidaan viedä vain sellaisen valtion tuomioistuimeen, johon asialla on läheinen liittymä; epäämällä sitovuus etukäteen eli ennen oikeusriidan syntymistä tehdyiltä sopimuksilta; tai edellyttämällä toimivallan syntymiseltä vastaajan hyväksyntää. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 33-34.

¹³⁰ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 33.

myös kaikkea sähköisin keinoin tapahtunutta viestintää, josta jää sopimuksen pysyvä tallenne. Näin sovittu toimivalta on yksinomainen, eli sopimus rajaa toimivallan pois kaikilta muilta kuin sopimuksessa määräytyltä tuomioistuimelta. Mahdollisuudet sopia oikeuspaikasta ovat kuitenkin hyvin rajalliset. Puolisot pystyvät ensinnäkin valitsemaan oikeuspaikan ainoastaan tapauksissa, joissa muutoin tulisi sovellettavaksi 6 artikla. Näin ollen 4 ja 5 artiklaa ei pysty kiertämään sopimalla oikeuspaikasta, ja puolisoitten tekemä prorogaatiosopimus jää soveltamatta, mikäli toimivalta 4 tai 5 artiklan mukaan kuuluisi jollekin toiselle jäsenvaltiolle.¹³¹ Esimerkkiparin Emma ja Thomas eivät siis pysty välttämään 4 tai 5 artiklan mahdollisesti synnyttämiä kohtuuttomia tilanteita tai ratkaisemaan 4 ja 5 artiklan aiheuttamia ongelmia ennakoitavuudelle edes sopimalla toimivallasta.

Lisäksi sopimista rajoittaa vaihtoehtojen rajallisuus. Sopimuksella voidaan valita oikeuspaikaksi ainoastaan se jäsenvaltio, jonka lakia sovelletaan puolisoitten aviovarallisuussuhteisiin asetuksen 22 artiklan tai 26 artiklan 1 kohdan a tai b alakohdan nojalla, tai se jäsenvaltio, jossa avioliitto solmittiin. Tässä pyrkimyksenä voidaan nähdä olevan sovellettavan lain ja toimivallan yhdistäminen, jolloin toimivaltainen valtio pääsisi soveltamaan omaa lakiaan. Mikäli avioliitto on solmittu yhdessä jäsenvaltiossa, mutta toisen jäsenvaltion viranomaisen edessä, tarkoitetaan jäsenvaltiolla, jossa avioliitto solmittiin, asetuksen luetelmakohdan 37 mukaan jäsenvaltiota, jonka viranomaisten edessä avioliitto solmittiin. Vihkimispaikka ei siten ole merkitsevä.¹³²

Mainitut artiklat 22 ja 26 löytyvät asetuksen III luvusta, joka sisältää sovellettavaa lakia koskevat säännökset. Asetuksen 22 artikla antaa puolisoille tahdonautonomian eli oikeuden valita heidän aviovarallisuussuhteisiinsa sovellettava laki.¹³³ Puolisot voivat 22 artiklan mukaan valita joko sen valtion lain, jossa puolisoilla tai toisella heistä on asuinpaikka sopimuksen tekohetkellä, tai jonka kansalainen toinen puolisoista on sopimuksen tekohetkellä. Koska 6 artiklassa toimivalta määräytyy asianvireilletulon hetkellä ja 22 artiklassa merkitsevä ajankohta taas on lakiviittauksen tekohetki, voi toimivalta määräytyä näiden artiklojen

¹³¹ *Limantë - Pogorelčnik Vogrinc*: Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation s. 146. Asetuksen 5 artiklan 2 kohdan mukaisissa tilanteissa toimivalta edellyttää puolisoitten sopimusta. Sopimuksen on oltava 7 artiklan mukainen. Ks. esityksen luku 3.3.

¹³² *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 355, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.18.

¹³³ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 74.

perusteella joko samaan valtioon tai eri valtioihin riippuen siitä, onko puolisoiden asuinpaikka tai kansalaisuus muuttunut avioliiton aikana.

Esimerkkipari on jo tehnyt lakiviittauksen, joka osoittaa sovellettavaksi laiksi Italian lain. Näin ollen he voivat valita toimivaltaiseksi valtioksi Italian. Pariskunta voi kuitenkin halutessaan tehdä uuden lakiviittauksen. Toistaiseksi heidän valittavanaan ovat Belgian, Italian tai Suomen laki. Vaihtoehdot eivät muutu, vaikka Emma muuttaisi Suomeen ja Thomas Italiaan. Tehtyään uuden lakiviittauksen, he voivat valita toimivaltaiseksi sen saman valtion tuomioistuimen, jonka lain he valitsivat sovellettavaksi. Mikäli sovellettava laki on Belgian, kohdistuu toimivalta samalla tavoin, kuin 6 artiklan mukaan. Mikäli se taas on Suomen tai Italian laki, muuttaa sopimus 6 artiklan mukaista toimivaltaa. Tilanne pysyy samana vielä Emman muutonkin jälkeen. Thomaksen muutto Belgiasta kuitenkin muuttaa 6 artiklan mukaan määräytyvän toimivallan vastaajan asuinpaikkavaltioon eli Suomeen tai Italiaan. Tällöin prorogaatiosopimus muuttaa tilanteesta riippuen 6 artiklan mukaisesti määräytyvää toimivaltaa.

Asetuksen sääntelemään lainvalintaan liittyy ennakoitavuuden kannalta tiettyjä ongelmakohtia, joilla on suora vaikutus myös prorogaatiosopimuksen soveltamiseen. Ongelmia saattaa esimerkiksi aiheutua siitä, että lakiviittaus ei lähtökohtaisesti vaikuta taannehtivasti, jos puoliset tekevät lakiviittauksen vasta avioliiton solmimisen jälkeen. Puolisoille on tosin annettu mahdollisuus sopia toisin,¹³⁴ kuitenkin niin, ettei taannehtiva vaihtaminen vaikuta haitallisesti aikaisempaan statuuttiin perustuviin kolmansien oikeuksiin.¹³⁵ Myös esimerkkiparin tulee muistaa ottaa tämä huomioon sekä nykyisen lakiviittauksen että mahdollisen uuden lakiviittauksen osalta. Mikäli tuomioistuimen ratkaistavana on asia, jossa ei tämän säännöksen vuoksi sovelletakaan lakiviittauksessa valittua lakia, ei prorogaatiosopimuksenkaan soveltaminen asetuksen sanamuodon mukaisesti onnistu ja toimivalta määrittyy 6 artiklan mukaisesti vastoin puolisoiden suunnitelmia. Vielä ongelmallisemmaksi tilanne saattaa muodostua, mikäli tuomioistuimessa käsitellään puolisoiden aviovarallisuussuhteita yhtä asiakysymystä laajemmin, ja kolmannen suojaksi joudutaan osittain soveltamaan muuta kuin lakiviittauksen mukaista lakia. Tuleeko asia tällöin jakaa osiin ja ohjata eri tuomioistuimiin?

¹³⁴ Tällä on pyritty ehkäisemään tilanteita, joissa puolisoiden aviovarallisuussuhteisiin sovelletaan useampaa kuin yhtä lakia. *Helin ja Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.25, HE 190/2018 vp s.14.

¹³⁵ *Helin ja Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.25, HE 190/2018 vp s.14.

Asetuksen tavoitteiden valossa se ei vaikuta todennäköiseltä tai ainakaan toivottavalta vaihtoehdolta.¹³⁶

Puolisoiden on lisäksi tärkeää kiinnittää erityistä huomiota lakiviittauksen tekemiseen. Jotta prorogaatiosopimuksella saavutettaisiin sen tekemisellä haettu hyöty, on pidettävä huolta, että lakiviittaus on tehty niin, että se on pätevä. Lakiviittausta koskevat muotovaatimukset, joiden lähtökohtana on asetuksen 7 artiklan 2 kohtaa pitkälle vastaava 23 artiklan 1 kohta. 23 artiklan kohtien 2-4 vuoksi, nämä muotovaatimukset tulevat kuitenkin vain harvoin sovellettavaksi. Mikäli sen jäsenvaltion laissa, jossa molemmilla tai toisella puolisoista on asuinpaikka sopimuksen tekohetkellä, avioehdon muotovaatimuksista on säädetty muuta, tulee puolisoiden nimittäin noudattaa näitä vaatimuksia.¹³⁷ Lainvalintasopimuksen aineellisesta pätevydestä taas määrää asetuksen 24 artikla, jonka mukaan pätevyys määräytyy sen lain mukaan, jonka puoliset ovat sopimuksessa valinneet aviovarallisuussuhteisiinsa sovellettavaksi laiksi.¹³⁸ Mikäli lakiviittaus ei ole pätevä tai sitä ei muusta syystä voida soveltaa, estyy myös prorogaatiosopimuksen soveltaminen asetuksen sanamuodon mukaan. Esimerkkiparin Emman ja Thomaksen tulee siis varmistaa, että aikaisemmin tehty lakiviittaus on sekä muodoltaan että sisällöltään Italian lain mukainen. Samoin mahdollisen uuden lakiviittauksen osalta tulee varmistaa, että se on sekä muodollisesti että aineellisesti pätevä.

Lisäksi tulee ottaa huomioon, että lakiviittauksella voidaan valita sovellettavaksi myös jokin asetuksen ulkopuolisen kolmannen valtion laki. Prorogaatiosopimusta ei taas voida tehdä kolmannen valtion toimivallasta niin, että se vaikuttaisi jäsenvaltioiden toimivaltaan.¹³⁹ Toimivaltaisen valtion tulee siis olla yksi asetuksen jäsenmaista ja täyttää jokin edellä mainituista kriteereistä. Kun asetuksen yhteistyössä on mukana ainoastaan 18 jäsenmaata, rajoittaa tämä olennaisesti puolisoiden valinnanvapautta.¹⁴⁰ Esimerkkiparin osalta tämä tarkoittaa, etteivät he voi valita toimivaltaiseksi Iso-Britanniaa, vaikka heidän avioliittonsa

¹³⁶ Asetuksen johdanto-osan kohta 32 mukaan ”kaikki toisiinsa liittyvät oikeusasiat käsiteltäisiin saman jäsenvaltion tuomioistuimissa”. Ks. myös kohta 36, jossa mainitaan oikeusvarmuus, ennakoitavuus ja asianosaisten sopimusvapaus.

¹³⁷ Mikäli puolisoilla on asuinpaikat eri jäsenvaltioissa, riittää, että sopimus täyttää jommankumman valtion lain vaatimukset. Mikäli toisella puolisoista ei ole lainkaan asuinpaikkaa asetuksen jäsenvaltiossa, tulee sopimuksen täyttää sen jäsenvaltion vaatimuksen, jossa toinen puolisoista asuu. Esimerkiksi Suomessa muotovaatimuksena on sopimuksen rekisteröiminen.

¹³⁸ *Helin - Kempainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.25.

¹³⁹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 355.

¹⁴⁰ *Grieco*: The Role of Party Autonomy under the Regulations on Matrimonial Property Regimes and Property Consequences of Registered Partnerships s. 465.

solmittiinkin siellä. Myöskään Iso-Britannian lain valitseminen statuutiksi ei onnistu, koska heistä kumpikaan ei enää asu siellä eikä kumpikaan ole Iso-Britannian kansalainen.

Mikäli puoliset eivät ole tehneet sovellettavasta laista sopimusta, määräytyy sovellettava laki asetuksen 26 artiklan mukaan. Sen 1 kohdan a ja b alakohtien mukaisesti sovellettavaksi tulee sen valtion laki, jossa puolisoiden ensimmäinen yhteinen asuinpaikka avioitumisen jälkeen on tai jonka kansalaisia molemmat puoliset ovat avioitumishetkellä. 26 artiklan 1 kohta esittää ensisijaisuusjärjestyksen, jonka mukaan laki valikoituu. Näin ollen b alakohtaa sovelletaan ainoastaan, mikäli sovellettavan lain määrittäminen puolisoiden avioitumisen jälkeisen ensimmäinen yhteisen asuinpaikan perusteella ei ole mahdollista. Emma ja Thomas eivät siis pysty tekemään prorogaatiosopimusta ilman lakiviittausta, koska heidän ensimmäinen yhteinen asuinpaikkansa on avioitumisen jälkeen ollut asetuksen ulkopuolinen valtio Iso-Britannia. Heillä ei myöskään ole avioitumishetkellä yhteistä kansalaisuutta. Halutessaan tehdä prorogaatiosopimuksen pariskunnan onkin erityisen tärkeää huolehtia siitä, että heillä on tehtynä pätevä lakiviittaus.

Huomioon tulee lisäksi ottaa, että aviovarallisuusasetuksen sovellettavaa lakia koskevan III luvun säännösten soveltaminen on alkanut 29.1.2019 ja niitä sovelletaan vain sellaisiin henkilöihin, jotka ovat avioituneet tai valinneet suhteeseensa sovellettavan lain 29.1.2019 jälkeen.¹⁴¹ Esimerkkiparin Emma ja Thomas ovat avioituneet ennen asetuksen soveltamisen alkamista. Näin ollen heidän aviovarallisuusstatuuttinsa ei lähtökohtaisesti määräydy asetuksen säännösten mukaan. Heidän tekemänsä lakiviittauksen ansiosta asetus kuitenkin tulee sovellettavaksi. Kysymykseksi jää, onko myös nykyisen lainvalintasopimuksen mitätöivä uusi sopimus, jossa ei kuitenkaan määrätä uutta sovellettavaa lakia, tulkittavissa sellaiseksi sopimukseksi, jonka johdosta puolisoiden aviovarallisuusstatuutti määräytyy asetuksen mukaan.

Mikäli b alakohdankaan soveltaminen ei ole mahdollista ja sovellettavan lain valintaan joudutaan soveltamaan c alakohdan läheisimmän liittymän periaatetta, ei prorogaatiosopimusta ole mahdollista tehdä tai ainakaan soveltaa kyseisessä tilanteessa. Tällainen tilanne voi syntyä, mikäli puolisoilla ei ole yhteistä kansalaisuutta tai molemmilla puolisoilla on useita kansalaisuuksia.¹⁴² Läheisin liittymä on kriteerinä jokseenkin epämääräinen eikä toimivaltainen tuomioistuimien ole yhtä suoraviivaisesti osoitettavissa sen perusteella kuin 26 artiklan 1 kohdan

¹⁴¹ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten pariin varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.33

¹⁴² HE 190/2018 vp s.15, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten pariin varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 26. Mikäli puoliset ovat avioitumishetkellä useamman kuin yhden saman valtion kansalaisia, sovelletaan asetuksen 26 artiklan 2 kohdan mukaan ainoastaan 1 kohdan alakohtia a ja c.

perusteella. Mikäli ei voida selkeästi osoittaa, minkä valtion lakia on sovellettava, ei toimivallan määrääminen sellaiseen ennalta määräämättömään valtioon tunnu mielekkäältä. Näin ollen asetuksen ratkaisu vaikuttaa ymmärrettävältä.

Prorogaatiosopimuksen soveltaminen estyy myös, jos tuomioistuin käyttääkin 26 artiklan 3 kohdan varaventiiliä, joka antaa oikeusviranomaiselle mahdollisuuden soveltaa poikkeuksellisesti jotakin muuta, kuin puolisoiden ensimmäisen yhteisen asuinpaikan lakia. Edellytyksenä tämän poikkeuksen soveltamiselle on kuitenkin jommankumman puolison tekemä hakemus asiasta¹⁴³ eikä ongelmaa näin ollen synny, mikäli kumpikaan puolisoista ei vetoa 26 artiklan 3 kohtaan. Lisäksi puolisot voivat pyrkiä lisäämään ennakoitavuutta selvittämällä jo avioliiton aikana, sovelletaanko heidän aviovarallisuussuhteisiinsa heidän avioitumisen jälkeisen ensimmäisen yhteisen asuinpaikan lakia vai viimeisen yhteisen asuinpaikan lakia.¹⁴⁴ Vaatimuksen voi nimittäin tehdä riippumatta siitä, millaisessa tilassa avioliitto on asian tullessa vireille.¹⁴⁵ Näin he saavat tietoonsa, onko prorogaatiosopimuksen tekemisestä hyötyä ja toisaalta, tulisiko heidän harkita lakiviittauksen tekemistä.¹⁴⁶

Prorogaatiosopimukseen liittyvien rajoitteiden ja epävarmuustekijöiden vuoksi sopimuksen käytännöllisyys voidaan kyseenalaistaa. Erityisesti voidaan pohtia, onko sopimuksen tekeminen etukäteen järkevää, kun ei ole tietoa, miten avioliitto päättyy¹⁴⁷ tai millaisia kansainvälisiä liittymiä puolisoilla on kysymysten noustessa esiin. Se, ettei sopimusta välttämättä pystytäkään soveltamaan tulevaisuudessa tai ettei sille olisikaan ollut tarvetta, ei kuitenkaan tee sopimuksesta täysin käyttökelvotonta. Mikäli aviovarallisuussuhteita koskeva kysymys syntyy jo ennen avioliiton päättymistä tai asiaan ei muusta syystä sovelleta 4 ja 5 artikloja, voi prorogaatiosopimuksesta olla hyötyä. Lisäksi sitä voidaan käyttää osana laajempaa kokonaisuutta yhdessä esimerkiksi perintöasetuksen mukaisesti tehdyn prorogaatiosopimusten kanssa. Laajan kokonaiskuvan hahmottaminen perhe ja perintöoikeuden alueella ja asioiden suunnitteleminen siltä pohjalta, mahdollistaa aviopuolisoille laajemman mahdollisuuden ennakoitavuuteen.

¹⁴³ *Helin ja Kempainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s.26.

¹⁴⁴ Esimerkkiparin osalta ongelmaa ei ainakaan toistaiseksi synny, koska he ovat tehneet lakiviittauksen.

¹⁴⁵ *Helin ja Kempainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 27.

¹⁴⁶ Yksittäisestä tilanteesta riippuen lakiviittauksen tekeminen voi tosin olla helpompi keino saada varmuus sovellettavasta laista, kuin asian vieminen tuomioistuimeen.

¹⁴⁷ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 355.

Olipa prorogaatiosopimuksen tekeminen hyödyllistä tai ei, voidaan todeta, ettei sen tekeminen ainakaan ole yksinkertaista. Käyttökelpoisen sopimuksen tekeminen edellyttää sovellettavaa lakia koskevan sääntelyn tuntemista, minkä lisäksi sekä parhaan statuutin että toimivaltaisen valtion valitseminen edellyttää tietoa ja ymmärrystä valinnanvaihtoehtojen kansallisesta lainsäädännöstä ja oikeusjärjestyksestä laajemmin. Muutoin valintojen seurauksia on mahdotonta ennakoita.

3.6 Täydentävä sääntely

3.6.1 Vastaajan saapuville tuloon perustuva toimivalta

Asetuksen 8 artiklan mukaan, mikäli vastaaja tulee saapuville oikeudenkäyntiin kiistämättä toimivaltaa, synnyttää tämä tuomioistuimelle toimivallan. Toimivalta on kuitenkin kytköksissä sovellettavaa lakia koskeviin säännöksiin, kuten 7 artiklassakin. Näin ollen vastaaminen synnyttää toimivallan ainoastaan tilanteissa, joissa asia on saatettu vireille siinä jäsenvaltiossa, jonka lakia sovelletaan edellä esiteltyjen 22 artiklan tai 26 artiklan 1 kohdan a tai b alakohdan nojalla¹⁴⁸. Vastaajan oikeusturva edellyttää, että hän myös tietää toimiansa seurauksista ja oikeudestaan kiistää toimivalta. Näin ollen 8 artiklan 2 kohdassa on asetettu kyseiselle tuomioistuimelle velvollisuus ennen toimivaltansa toteamista varmistaa, että vastaaja tietää oikeudestaan kiistää toimivalta sekä haasteeseen vastaamisen ja vastaamatta jättämisen seurauksista.¹⁴⁹

Asetuksen 8 artiklan lisäksi vastaajan oikeusturva on huomioitu 16 artiklassa, jossa säädetään velvollisuudesta keskeyttää asian käsittely, jos vastaaja ei vastaa asiassa. Artiklan pyrkimyksenä on varmistaa, että myös forum valtion ulkopuolella asuvalla vastaajalla on mahdollisuus saada haastehakemus tai vastaava asiakirja riittävän ajoissa voidakseen valmistautua vastaamaan asiassa. Asian käsittelyn jatkamisen ja päätöksen tekemisen kannalta riittävää on myös, että kaikki sitä varten tarpeelliset toimenpiteet on toteutettu.

Asetuksen 8 artikla ei rajoita asetuksen 4 artiklan ja 5 artiklan 1 kohdan mukaista toimivaltaa. Vastaamalla jossakin muussa tuomioistuimessa ei siis pysty siirtämään toimivaltaa pois 4

¹⁴⁸ “The court that otherwise could have jurisdiction on the basis of an explicit agreement can also have jurisdiction with indirect agreement of the parties.” *Limanté - Pogorelčnik Vogrinc*: Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation s. 146. Ks, luku 3.5 prorogaatiosta.

¹⁴⁹ HE 190/2018 s. 9, *Helin ja Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 18, *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 356.

artiklan ja 5 artiklan 1 kohdan mukaisesti toimivaltaiselta tuomioistuimelta. Näin ollen 8 artikla ei vaikuta puolisoiden perimystä koskevaa kannaetta käsittelevän tuomioistuimen toimivaltaan eikä sen jäsenvaltion tuomioistuimen toimivaltaan, joka käsittelee avioliiton purkamista koskevaa asiaa ja on asetuksen mukaan toimivaltainen käsittelemään myös aviovarallisuussuhteita koskevan asian ilman puolisoiden sopimusta toimivallasta. 5 artiklan 2 kohtaa koskevia tilanteita tämä poikkeus ei näin ollen koske.¹⁵⁰

Esimerkkiparin osalta tämä tarkoittaa toistaiseksi sitä, että ainoastaan vastaaminen Italiassa synnyttää 8 artiklan mukaisen toimivallan. Kumpi tahansa puolisoista voi siis nostaa aviovarallisuussuhteita koskevan kanteen Italiassa, myös ilman puolisoiden yhteistä sopimusta, ja Italia saa toimivallan käsitellä asia, mikäli toinen puolisoista saapuu oikeudenkäyntiin kiistämättä toimivaltaa. Mikäli Emma ja Thomas muuttavat lakiviittaustaan, vaihtuu myös 8 artiklan mukaan toimivaltainen valtio. Lakiviittauksen poistaminen aiheuttaa sen, ettei 8 artiklaa voida lainkaan soveltaa, sillä silloin sovellettava laki on Iso-Britannian laki.¹⁵¹

Kyseisen säännöksen merkittävyys käytännössä jää nähtäväksi. Se ei laajenna puolisoiden valinnanvapautta, sillä puoliset voivat prorogaatiosopimuksessa valita kyseisen valtion toimivaltaiseksi. Se ei myöskään pakota toista osapuolta vastaamaan valtiossa, jossa osapuolen muutoin ei tarvitsisi vastata, sillä 8 artiklan toimivaltahan edellyttää, että vastaaja ei kiistä toimivaltaa. Näin ollen vastaaja voi aina halutessaan välttyä asian käsittelemisestä kyseisessä valtiossa kiistämällä valtion toimivallan.

3.6.2 Vaihtoehtoinen toimivalta

Asetuksen johdanto-osan kohdassa 17 todetaan, ettei asetuksessa määritellä avioliittoinstituutiota, vaan se määritetään jäsenvaltioiden kansallisissa laeissa. Asetuksessa ei myöskään säädetä ulkomaisen avioliiton tunnustamisesta.¹⁵² Avioliiton käsite on kulttuurisidonnainen ja sen vuoksi yhdessä valtiossa sidottu avioliitto ei välttämättä täytä toisessa valtiossa avioliiton kriteerejä. Näin ollen on mahdollista, että asetuksen mukaan

¹⁵⁰ HE 190/2018 s. 9, *Helin ja Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 18, *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 356.

¹⁵¹ Lähdän tässä kohtaa siitä olettamasta, että nykyisen lakiviittauksen kumoaminen ei siirrä esimerkkiparia asetuksen III luvun soveltamisalan ulkopuolelle. Ks. esityksen s. 37

¹⁵² *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 356.

toimivaltainen valtio ei pidä suhdetta avioliittona tai katsoo sen pätemättömäksi.¹⁵³ Mikäli toimivaltaisessa valtiossa katsotaan, ettei pätevää avioliittoa ole koskaan ollut olemassakaan, myös aviovarallisuus oikeudellisten vaatimusten esittäminen kyseisen avioliiton perusteella käy mahdottomaksi.¹⁵⁴

Usein avioliiton katsotaan olevan miehen ja naisen välinen pysyväisluonteiseksi tarkoitettu suhde, johon osapuolet ovat vihkiään edessä vapaaehtoisesti sitoutuneet. Avioliitolle on myös tunnusomaista se, ettei toisen samanlaisen suhteen luominen ainakaan samanaikaisesti ole mahdollista. Tästä perinteisestä kristityn maailman avioliittokäsityksestä erovia näkemyksiä on kuitenkin maailmalla paljon.¹⁵⁵ Esimerkiksi samaa sukupuolta olevien avioliitot sallitaan nykyään useassa maassa ympäri maailmaa. Suomessa sukupuolineutraali avioliittolaki tuli voimaan maaliskuussa 2017. Kaikissa maissa tällaiset avioliitot eivät ole mahdollisia eikä myöskään toisessa valtiossa solmittua avioliittoa silloin välttämättä tunnusteta kyseisessä valtiossa.

Perinteisestä kristitystä käsityksestä eroavia näkemyksiä, jotka ovat myös meidän oikeusjärjestyksellemme vieraita, on myös muita. Ranskan oikeudessa esimerkiksi tunnetaan kuolemanjälkeinen avioliitto eli liitto, joka solmitaan toisen puolison kuoleman jälkeen.¹⁵⁶ Valtakirja-avioliitto, joka solmitaan edustajan välityksellä, ja *common law* -avioliitto, joka syntyy ilman vihkimistä osapuolten tosiasiallisen yhteiselämän myötä, taas ovat sallittuja esimerkiksi joissakin Yhdysvaltojen osavaltioissa.¹⁵⁷

Moniavioisuus eli uuden avioliiton solmiminen ennen aikaisemman avioliiton laillista purkamista, sallitaan edelleen esimerkiksi Islamin oikeudessa.¹⁵⁸ Avioliitot, joissa yksi tai molemmat osapuolet ovat lapsia, sallitaan joissakin afrikkalaisissa, aasialaisissa ja latina-amerikkalaisissa valtioissa.¹⁵⁹ Sekä pakkoavioliitot, joissa liitto on solmittu ilman toisen tai molempien puolisoitten suostumusta, että järjestetyt avioliitot, joissa liitto on järjestetty tavalla tai toisella jonkun muun kuin sen osapuolten toimesta, ovat

¹⁵³ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 356.

¹⁵⁴ HE 190/2018 s. 10, *Helin ja Kempainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 19.

¹⁵⁵ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 210.

¹⁵⁶ *Mikkola*: Ulkomaisten avioliittojen tunnustaminen Suomessa: kansainvälisen yksityisoikeuden ja oikeusvertailun näkökulmia s. 852. Asiaa säätelevän siviilikodifikaation tarkoituksena oli aikanaan vahvistaa avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeusasemaa tietyissä tilanteissa. Ks. *Le Mariage Posthume, Code Civil: Version en vigueur au 19 mai 2011*.

¹⁵⁷ *Mikkola*: Ulkomaisten avioliittojen tunnustaminen Suomessa: kansainvälisen yksityisoikeuden ja oikeusvertailun näkökulmia s. 854. *Common law* -avioliitolle asetetaan yleensä neljä perusedellytystä: molemmat pitävät toisiaan puolisoinaan, he asuvat yhdessä, he ovat olleet merkittävän ajan yhdessä ja heidän tarkoituksenaan on elää avioliitossa.

¹⁵⁸ *Mikkola*: Ulkomaisten avioliittojen tunnustaminen Suomessa: kansainvälisen yksityisoikeuden ja oikeusvertailun näkökulmia s. 855-856. Moniavioisuudesta puhuttaessa tarkoitetaan monivaimoisuutta. Harvinaisempi ilmiö on monimiehisyys.

¹⁵⁹ *Mikkola*: Ulkomaisten avioliittojen tunnustaminen Suomessa: kansainvälisen yksityisoikeuden ja oikeusvertailun näkökulmia s. 857. Lapsiavioliitoista puhuttaessa on tärkeää muistaa, että täysi-ikäisyys määrittellään eri tavoin eri oikeusjärjestelmissä.

mahdollisia islamin oikeudessa. Tosin joidenkin islamilaiden koulukuntien mukaan ketään ei voida pakottaa avioliittoon.¹⁶⁰

Suomessa kaikki yllä mainitut esimerkit luonnehditaan lähtökohtaisesti avioliitoiksi. Se ei kuitenkaan vielä tarkoita, että ne tunnustetaan päteviksi avioliitoiksi.¹⁶¹ Avioliittolain tunnustamisnormien perusajatuksena on kuitenkin *favor matrimonii* -periaate, jonka mukaan, jos avioliitto on ulkomailla solmittu asianmukaisesti, ei sen pätevyydelle täällä ole syytä asettaa tiukkoja rajoituksia.¹⁶² Lähtökohtaisesti tunnustamisesta voidaan kieltäytyä ainoastaan *orde public* -periaatteen nojalla. Poikkeuksena ovat kuitenkin kuolemanjälkeiset avioliitot, valtakirja-avioliitot ja common law -avioliitot, joiden tunnustaminen edellyttää erityistä syytä.¹⁶³

Asetuksen 9 artikla sääntelee juuri edellä mainitun kaltaisia tilanteita. Mikäli jäsenvaltio, joka olisi toimivaltainen 4 (toimivalta toisen puolison kuollessa), 6 (toimivalta muissa tapauksissa), 7 (oikeuspaikan valinta) tai 8 artiklan (vastaajan saapuville tuloon perustuva toimivalta) perusteella, katsoo, ettei kyseessä olevaa avioliittoa voida kyseisessä jäsenvaltiossa tunnustaa, se voi poikkeuksellisesti jättää asian tutkimatta toimivallan puuttumisen vuoksi. Valtioita ei siis pakoteta hyväksymään muiden kulttuureiden ja valtioiden käsityksiä avioliitosta. Kun asia jätetään tällä tavoin tutkimatta, on sitä koskeva päätös annettava ilman aiheetonta viivytystä, jotta kantaja saa tilaisuuden panna asia vireille toisessa jäsenvaltiossa.¹⁶⁴

9 artikla sanamuoto viittaa siihen, että tuomioistuimella olisi valta valita oman harkintansa mukaan tutkiiko se asian tilanteessa, jossa avioliittoa ei tunnusteta. Suomessa on kuitenkin katsottu, ettei täällä vireille tulevissa asioissa ole tavallisesti harkinnanvaraa. Jos avioliittolain säännösten mukaa kyseessä ei ole pätevä avioliitto, sen perusteella ei voi täällä myöskään esittää aviovarallisuussuhteesta johtuvia vaatimuksia ja saada niille oikeussuojaa. Aviovarallisuussuhteisiin perustuva vaatimus on näin ollen jätettävä tutkimatta. Tilanne on toinen, mikäli aviovarallisuussuhteisiin sovellettavan lain mukaan pätemättömyydenkin

¹⁶⁰ Mikkola: Ulkomaisten avioliittojen tunnustaminen Suomessa: kansainvälisen yksityisoikeuden ja oikeusvertailun näkökulmia s. 857-858. Pakkoavioliitot ja järjestetyt avioliitot tulee erottaa toisistaan, sillä järjestetty avioliitto ei aina välttämättä tarkoita pakkoavioliittoa.

¹⁶¹ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 211.

¹⁶² Mikkola: Ulkomaisten avioliittojen tunnustaminen Suomessa: kansainvälisen yksityisoikeuden ja oikeusvertailun näkökulmia s. 848. Vieraassa valtiossa asianmukaisesti muodostuneita oikeussuhteita pyritään suojaamaan ja ontuvat avioliitot eli avioliitot, jotka ovat päteviä vain jossakin tai joissakin maissa, estämään. Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 208 ja 213.

¹⁶³ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 213-215.

¹⁶⁴ HE 190/2018 s. 9, Helin ja Kemppainen: Kansainvälisten pariin varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 18, Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 357.

avioliittoon liittyä varallisuus oikeudellisia vaikutuksia. Niitä koskeva vaatimus voitaneen tutkia siitä huolimatta, ettei avioliittoa tunnusteta.¹⁶⁵

Tilanteissa, joissa asia on 9 artiklan 1 kohdan perusteella jätetty tutkimatta, puoliset voivat saman artiklan 2 kohdan mukaan sopia 7 artiklan mukaisesti toimivallan siirtämisestä toisen jäsenvaltion tuomioistuimelle. 7 artiklaan tehdyn viittauksen on katsottu viittaavaan kyseiseen artiklaan kokonaisuudessaan, ei ainoastaan sen 2 kohdan muotovaatimuksiin. Tällöin valitun oikeuspaikan tulee olla, joko sen saman jäsenvaltion tuomiosituin, jonka lakia aviovarallisuussuhteeseen sovelletaan¹⁶⁶, tai jossa avioliitto solmittiin.¹⁶⁷ Jos avioliitto on solmittu kolmannessa valtiossa ja se valtio, jonka lakia sovelletaan, ei pidä suhdetta pätevänä avioliittona, törmätään kuitenkin ongelmiin.¹⁶⁸ Tällöinhän mikään jäsenvaltio ei suostu käsittelemään asiaa ja puolisoitten oikeusturvan toteutuminen saattaa estyä.

Mikäli esimerkkiparin Emman ja Thomaksen avioliittoa ei jostain syystä tunnustettaisikaan asetuksen aikaisempien artiklojen mukaan toimivaltaisessa valtiossa, voisivat he valita toimivaltaiseksi Italian, jonka lain he ovat valinneet sovellettavaksi aviovarallisuussuhteisiinsa. Mikäli heillä ei olisi pätevää lakiviittausta, olisi tilanne ongelmallinen. Silloin heidän vaihtoehtonaan olisi Iso-Britannia, missä he menivät naimisiin. Iso-Britannia ei asetuksen mukaan kuitenkaan ole vaihtoehto, koska se ei ole asetuksen jäsenvaltio.¹⁶⁹

Mikäli tulkittaisiin, että 9 artiklan sopimuksen täytyy ainoastaan noudattaa 7 artiklan muotovaatimuksia, voitaisiin välttyä kyseiseltä ongelmalta.¹⁷⁰ Tällöin herää kuitenkin kysymys, onko puolisoitten valinnanvapaus kyseisessä tilanteessa täysin rajoittamaton. Mikäli olisi haluttu asettaa 7 artiklasta eroavat rajat valinnanvapaudelle, olisi siitä tullut mainita asetuksessa. Näin ei kuitenkaan ole tehty. Ottaen huomioon asetus kokonaisuutena ja sen johdanto-osa vaikuttaa epätodennäköiseltä, että tarkoituksena olisi ollut antaa puolisoille täysin

¹⁶⁵ HE 190/2018 s. 10, *Helin ja Kemppainen*: Kansainvälisten pariin varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 19.

¹⁶⁶ Ks. tarkemmin 7 artiklasta luku 3.5. Sovellettavan lain tulee olla asetuksen 22 artiklan tai 26 artiklan 1 kohdan a tai b alakohtien mukainen.

¹⁶⁷ HE 190/2018 s. 9, *Helin ja Kemppainen*: Kansainvälisten pariin varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 19.

¹⁶⁸ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 357.

¹⁶⁹ Mikäli heidän tekemänsä lakiviittaus ei ole pätevä, ei lainvaintaan todennäköisesti sovelleta lainkaan aviovarallisuusasetusta, koska he ovat avioituneet ennen asetuksen soveltamisen alkamista. Ks. esityksen s. 37.

¹⁷⁰ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 357.

rajoittamaton valinnanvapaus. Asetuksen artikloissa toimivalta on perustettu tiettyihin liittymiin, joita puolioilla tulee olla toimivaltaiseen jäsenmaahan. Lisäksi asetuksen johdanto-osan kohdan 35 mukaan asetuksen liittymäperusteet heijastavat kansalaisten vapaan liikkuvuuden lisääntymistä ja varmistavat puolisoiden todellisen liittymän jäsenvaltioon, jossa toimivaltaa käytetään. Rajoittamaton valinnanvapaus saattaisi johtaa siihen, että puoliset valitsevat toimivaltaiseksi sellaisen valtion tuomioistuimen, johon heillä ei todellisuudessa ole minkäänlaista liittymää.¹⁷¹

Mikäli puoliset eivät syystä tai toisesta sovi oikeuspaikasta, on toimivaltainen minkä tahansa muun jäsenvaltion tuomioistuin, jolla on toimivalta 6 tai 8 artiklan nojalla tai jossa avioliitto solmittiin. Tällöin toimivalta on rinnakkainen ja yhtä useampi jäsenvaltio voi olla samanaikaisesti toimivaltainen.¹⁷² Puolisoilla on niin ikään mahdollisuus valita, minkä jäsenvaltion tuomioistuimeen asiansa vievät ratkaistavaksi. Toisaalta tilanne saattaa aiheuttaa kilpajuoksun tuomioistuimeen, mikäli puolisoiden ajatukset heidän itsensä kannalta edullisimmasta oikeuspaikasta eroavat.

Esimerkkiparilla on tällaisessa tilanteessa vaihtoehtoina tämänhetkisessä tilanteessa Belgia (yhteinen asuinpaikka) ja Italia (valittu statuutiksi); Emma muuttaessa Suomeen Belgia (viimeinen yhteinen asuinpaikka ja Thomaksen asuinpaikka, vastaajan asuinpaikka), Suomi (vastaajan asuinpaikka) ja Italia (valittu statuutiksi); ja Thomaksenkin muuttaessa Belgiasta Italiaan Suomi (vastaajan asuinpaikka) tai Italia (valittu statuutiksi, vastaajan asuinpaikka). Mikäli avioliiton tunnustavia vaihtoehtoja on useampi, voi Emmalla ja Thomaksella olla erilaiset käsitykset siitä, missä valtiossa he haluaisivat asiansa käsiteltäväksi. Kaikki vaihtoehdot ovat kuitenkin joko sellaisia, joihin molemmilla tai ainakin vastaajalla on liittymä. Näin ollen kohtuuttomia tilanteita ei pitäisi syntyä. Eri valtioiden toisistaan eroavat prosessilainsäädännöt, puolisoiden kielitaidot ja muut seikat saattavat kuitenkin vaikuttaa siihen, mihin valtioon kumpikin puolisoista haluaisi asian käsiteltäväksi.

9 artiklaa ei sen 3 kohdan mukaan kuitenkaan sovelleta, jos asianosaisille on myönnetty avioero tai asumusero taikka avioliitto on mitätöity päätöksellä, jonka toimivaltainen jäsenvaltio voi

¹⁷¹ Ks. luku 2.1.

¹⁷² HE 190/2018 s. 9-10, *Helin ja Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 19, *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 357.

tunnustaa. Jäsenvaltio on siis velvollinen käyttämään toimivaltaansa tilanteessa, jossa se ei tunnusta avioliittoa, mutta tunnustaa avioeron.¹⁷³ Tilanne on tältä osin kuitenkin ongelmallinen, sillä toimivallan käyttäminen tällaisessa tilanteessa johtaa todennäköisesti kanteen hylkäämiseen, koska olemattomaan avioliittoon perustuville vaatimuksille ei voida antaa oikeussuojaa.¹⁷⁴ Kun asian ratkaiseminen yhdessä jäsenvaltiossa estää asian uudelleen käsittelemisen toisessa jäsenvaltiossa, vaikuttaa siltä, että puoliset saattavat jäädä tällöin käytännössä kokonaan ilman oikeussuojaa. Tällöin puolisoitten tulisi harkita tarkkaan, missä valtiossa avioliiton päättämistä koskeva asia kannattaa panna vireille. Tilanne antaa osapuolille mahdollisuuden valita itselle edullisin vaihtoehto eli esimerkiksi valita sellainen valtio, jossa toinen ei voi vaatia mitään avioliiton perusteella, tai valtio, jossa itse voi esittää vaatimuksia avioliittoon perustuen.

3.6.3 Toissijainen toimivalta ja oikeudenkäynnin rajoittaminen

Skissioperiaatteen mukaan omaisuuden sijainti määrittää kyseiseen omaisuuteen sovellettavan lain. Skissioperiaate saattaa edistää sitä, että omaisuutta koskeva ratkaisu hyväksytään sen sijaintivaltiossa. Se kuitenkin rikkoo aviovarallisuusjärjestelmän muodostaman johdonmukaisen kokonaisuuden ja omaisuuden jaon lopputulos saattaa muodostua sattumanvaraiseksi. Asetuksessa ei ole hyväksytty skissiota ja kaikkeen puolisoitten omaisuuteen sovelletaan samaa lakia omaisuuden sijainnista riippumatta¹⁷⁵. Toimivaltaa koskevan sääntelyn osalta asetuksessa on kuitenkin kaksi poikkeusta, joiden soveltaminen saattaa johtaa skissioon.

Asetuksen 10 artikla säätelee toissijaisesta toimivallasta, jonka mukaan toimivalta on sellaisen jäsenvaltion tuomioistuimella, jonka alueella vähintään toisella puolisoista on kiinteää omaisuutta. Toissijainen toimivalta tulee kyseeseen vain, kun minkään jäsenvaltion tuomioistuimella ei ole toimivaltaa minkään edellä esitellyn artiklan perusteella (4, 5, 6, 7 ja 8 artiklat) tai mikään jäsenvaltio ei käytä toimivaltaansa, koska se ei tunnusta avioliittoa (9

¹⁷³ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 357.

¹⁷⁴ HE 190/2018 s. 10, *Helin ja Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 19.

¹⁷⁵ Tätä kutsutaan unitarismiksi. Suomessa, kuten monissa Manner-Euroopan maissa, on käytössä unitarismi, kun taas useissa common law -maissa on omaksuttu skissioperiaate. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 274 ja 357.

artikla). Toissijainen toimivalta koskee kuitenkin ainoastaan kyseistä jäsenvaltion alueella sijaitsevaa kiinteää omaisuutta.¹⁷⁶

Kuten esimerkistäkin huomataan, 10 artiklan mukaisen toimivallan käyttäminen voi johtaa skissioon, mikäli puolisoiden elämän painopiste on jossakin asetuksen ulkopuolisessa kolmannessa valtiossa. Artiklassa hyväksytty skissio saattaa aiheuttaa haittaa ositukselle, joka on saatettu vireille kolmannessa valtiossa asianmukaisesti. Mikäli kyseessä taas on ainoastaan kyseistä kiinteistöä koskeva asia, on 10 artiklan soveltaminen perustellumpaa. Asetuksesta ei kuitenkaan käy selkeästi ilmi, voiko toimivaltainen jäsenvaltion tuomioistuin olla käyttämättä 10 artiklaan perustuvaa toimivaltaansa tilanteessa, jossa kiinteistöä koskeva ositus on jo vireillä kolmannessa valtiossa.¹⁷⁷

Asetuksen 10 artiklan parina on sen 13 artikla, joka koskee oikeudenkäynnin rajoittamista. Sen mukaan tuomioistuimen ei tarvitse antaa päätöstä kolmannessa valtiossa sijaitsevasta omaisuudesta, jos on odotettavissa, että päätöstä ei tunnusteta eikä panna täytäntöön kyseisessä kolmannessa valtiossa. Artiklan sanamuodon mukaan rajoittaminen edellyttää asianosaisen pyyntöä, jonka jälkeen tuomioistuimella on vielä harkintavalta rajoittaako se oikeudenkäyntiä vai ei. Mahdollisuus rajoittaa oikeudenkäyntiä koskee kuitenkin ainoastaan tilanteita, joissa kolmannessa valtiossa sijaitseva omaisuus kuuluu sellaisen perittävän jäämistöön, jonka perimyksen sovelletaan EU:n perintöasetusta. Näin ollen elävien puolisoiden välillä suoritettavassa osituksessa tuomioistuimella ei ole vastaavanlaista valtaa rajoittaa oikeudenkäyntiä, vaikka omaisuuden sijaintivaltio ei tunnustaisi jäsenmaan päätöstä.¹⁷⁸

Esimerkkiparin osalta 13 artikla saattaisi tulla sovellettavaksi, mikäli Emma kuolisi ensin ja hänen perimyksensä sovellettaisiin perintöasetusta. Tällaisessa tilanteessa olisi mahdollista, että muutoin asetuksen mukaan toimivaltainen jäsenvaltio rajoittaisi oikeudenkäyntiä niin, ettei se antaisi päätöstä Emman jäämistöön kuuluvasta Iso-Britanniassa sijaitsevasta omaisuudesta, koska olisi todennäköistä, ettei päätöstä kuitenkaan tunnustettaisi ja pantaisi täytäntöön Iso-Britanniassa. Edellytyksenä olisi, että esimerkiksi Thomas tai Emman kuolinpesän osakkaat pyytäisivät, ettei päätöstä tehtäisi Iso-Britanniassa sijaitsevasta omaisuudesta.

¹⁷⁶ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 357.

¹⁷⁷ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 357-358.

¹⁷⁸ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 358.

Saman artiklan 2 kohdan mukaan edellä esitetty ei vaikuta asianosaisten oikeuteen rajoittaa oikeudenkäynnin alaa sen jäsenvaltion lain nojalla, jonka tuomioistuimessa asia on vireillä. Näin ollen vaikuttaisi siltä, että asetus ei rajoita sitä, miten esimerkiksi Suomessa vireillä olevassa aviovarallisuussuhteita koskevassa dispositiivisessa riita-asiassa asianosaisilla on oikeus määrätä, mistä riidellään sekä tehdä sovinto missä tahansa vaiheessa prosessia Suomen lain mukaisesti.

3.6.4 Varatoimivalta

Mikäli edes 10 artikla ei perusta toimivaltaa millekään jäsenvaltion tuomioistuimelle, jäsenvaltion tuomioistuin voi poikkeuksellisesti ratkaista aviovarallisuussuhteita koskevan asian 11 artiklan varatoimivallan perusteella. Tällöin edellytyksenä on, ettei oikeudenkäyntiä voida kohtuudella panna vireille taikka toteuttaa tai oikeudenkäynti olisi mahdoton kolmannessa valtiossa, johon asialla on läheinen liittymä. Tällöinkin asialla on kuitenkin oltava riittävä liittymä siihen jäsenvaltioon, jonka tuomioistuimessa asia pannaan vireille. Kyse on tilanteista, joissa aviovarallisuussuhteen painopiste on jossakin kolmannessa valtiossa, mutta oikeussuojan tarve puoltaa asian tutkimista jossakin jäsenvaltiossa. Tällainen tilanne saattaa syntyä esimerkiksi, jos asiaa ei pystytä ratkaisemaan kolmannessa valtiossa sisällissodan tai muun katastrofin vuoksi tai jos puolison ei voida kohtuudella odottaa aloittavan oikeudenkäyntiä tai osallistuvan siihen kyseisessä kolmannessa valtiossa.¹⁷⁹

3.6.5 Toisiinsa liittyvät kanteet

Asetuksen johdanto-osan kappaleen 32 mukaan ”asetuksen toimivaltasäännöillä olisi mahdollistettava, että kansalaisten kaikki toisiinsa liittyvät oikeusasiat käsiteltäisiin saman jäsenvaltion tuomioistuimessa”. Tätä tavoitetta toteuttavat jo edellä käsitellyt asetuksen artikkelit 4 ja 5. Niiden lisäksi tavoitetta toteuttavat toimivaltaa vastakanteen yhteydessä koskeva 12 artikla sekä toisiinsa liittyviä kanteita koskeva 18 artikla. Asetuksen 12 artiklan mukaan tuomioistuimella on oikeus käsitellä myös asetuksen alaan kuuluva vastakanne, mikäli

¹⁷⁹Asetuksen johdantokappale 41, HE 190/2018 s. 10, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 19, *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 358.

kyseisessä tuomioistuimessa on vireillä asia 4, 5, 6, 7, 8 artiklan, 9 artiklan 2 kohdan, 10 tai 11 artiklan nojalla. Käytännössä tuomioistuimella, joka on toimivaltainen tutkimaan kanteen, on siis aina toimivalta tutkia myös sen vastakanne.¹⁸⁰

Asetuksen 18 artiklan mukaan taas tuomioistuin voi keskeyttää asian käsittelyn, kun eri jäsenvaltioiden tuomioistuimissa vireillä olevat kanteet liittyvät toisiinsa. Asian käsittelyn voi lopettaa se tuomioistuin, jossa kannetta ei ole nostettu ensimmäisenä. Lisäksi se voi osapuolten pyynnöstä jättää asian tutkimatta, jos kanteet ovat vireillä ensimmäisessä oikeusasteessa. Tutkimatta jättäminen on kuitenkin mahdollista vain, jos tuomioistuin, jossa kanne ensimmäisenä nostettiin, on toimivaltainen tutkimaan kanteet ja niiden yhdistäminen on sen lain mukaan sallittua. Kanteet liittyvät 18 artiklan 1 ja 2 kohtien tarkoittamalla tavalla toisiinsa, jos niiden käsitteleminen ja ratkaiseminen on tarkoituksenmukaista ja estäisi ristiriitaisten päätösten syntymisen. Mitä tällä käytännössä tarkoitetaan, selvinnee oikeuskäytännön muodostuessa.

3.7 *Lis pendens*

3.7.1 Jäsenvaltiot

Vireilläolo- eli *lis pendens* -vaikutuksen antaminen muiden valtioiden oikeudenkäynneille auttaa ehkäisemään päällekkäisiä prosesseja ja niiden kustannuksia sekä keskenään ristiriitaisia päätöksiä. Vireilläolovaikutusta on perusteltu muun muassa sillä, että se parantaa oikeudenkäynnin tehokkuutta, hillitsee rinnakkaisten prosessien aiheuttamia kustannuksia, turvaa oikeudellisten päätösten oikeusvoimavaikutusta, edistää laillisuusperiaatetta ja ilmentää kansainvälistä kohteliaisuutta.¹⁸¹ On kuitenkin tärkeää hahmottaa sen yhteys ulkomaisten päätösten tunnustamiseen, sillä ulkomaisten päätösten tunnustaminen tekee kotimaisen päätöksen tekemisen samassa asiassa tarpeettomaksi ja näin ollen puoltaa *lis pendens* -vaikutuksen soveltamista. Mikäli taas ulkomaista päätöstä ei tunnusteta, on tärkeää, että asia voidaan ratkaista valtiossa, jossa sen täytäntöönpanoa vaaditaan.¹⁸²

¹⁸⁰ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 350.

¹⁸¹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 118-119, *McLachlan*: *Lis Pendens in International Litigation* s. 21-27.

¹⁸² *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 119.

Tilanteita, joissa samojen asianosaisten välillä pannaan samaa asiaa koskevia kanteita vireille useissa eri jäsenvaltioissa, säätelee asetuksen 17 artikla. Tällaisissa tilanteissa muiden tuomioistuinten kuin sen, jossa asia on pantu vireille ensimmäisenä (*primus*), on omasta aloitteestaan keskeytettävä asian käsittely, kunnes on ratkaistu, että *primus* on toimivaltainen. Tuomioistuimella on toisen samaista asiaa käsittelevän tuomioistuimen pyynnöstä velvollisuus viipymättä ilmoittaa sen käsiteltävänä olevan asian vireilletulopäivä. Tämä helpottaa primuksen määrittämistä.¹⁸³ Asian vireille tulon ajankohdasta säädetään asetuksen 14 artiklassa.¹⁸⁴ Kun on ratkaistu, että tuomioistuin, jossa asia on ensimmäisenä tullut vireille, on toimivaltainen, on muiden tuomioistuinten jätettävä asia tutkimatta.

Aviovarallisuusasetuksessa toimivalta on lähtökohtaisesti säännelty niin, että se on yksinomainen eli yhden jäsenvaltion toimivalta rajaa toimivallan pois muilta jäsenvaltioilta. Poikkeuksia kuitenkin esiintyy ja esimerkkiparin kohdalla tällainen tilanne saattaa esimerkiksi esiintyä 9 artiklan soveltamistilanteissa eli, mikäli puolisoiden avioliittoa ei asetuksen mukaan ensisijaisesti toimivaltaisessa valtiossa tunnusteta. Mikäli puoliset tällöin saattavat saman asian vireille eri valtioissa, tulee valtioiden noudattaa 17 artiklan sääntelyä ja muiden kuin primuksen on lopetettava asian käsittely.

Tämä toisen jäsenvaltion oikeudenkäynnin *lis pendens* -vaikutus ei 19 artiklan mukaan kuitenkaan koske väliaikaisia toimenpiteitä tai turvaamistoimia. Näin ollen jäsenvaltion lain mukaisia väliaikaisia toimenpiteitä ja turvaamistoimia voidaan pyytää siitä huolimatta, että jonkin toisen jäsenvaltion tuomioistuin on toimivaltainen tutkimaan pääasian. Suomessa turvaamistoimista säädetään oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa. Tuomioistuin voi esimerkiksi määrätä takavarikoitavaksi tietyn määrän omaisuutta tai tietyn esineen tai omaisuuden. Turvaamistoimipäätöksessä voidaan myös sakon uhalla kieltää tekemästä jotakin tai velvoittaa tekemään jotakin.¹⁸⁵

¹⁸³ HE 190/2018 s. 12, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 22.

¹⁸⁴ Ks. esityksen s. 23.

¹⁸⁵ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 373, *Linna – Leppänen*: Ulosotto-oikeus I, Ulosottomenettely s. 103-104, *Linna*: Ulosottokaaren pääkohdat s. 261-263. Turvaamistoimissa on kyse ennakkoturvaavasta toimesta. Hakijan oikeutta siis ei ole vielä tutkittu, mutta hakijalla on todennäköisesti saatava tai muu oikeus vastaajaa kohtaan. Tuomioistuimen antama turvaamistoimipäätös on ulosottokaaren mukainen ulosottooperuste.

3.7.2 Kolmannet valtiot

Aviovarallisuusasetuksessa ei ole säännöksiä asetuksen ulkopuolisessa kolmannessa valtiossa vireillä olevan samaa asiaa koskevan oikeudenkäynnin huomioon ottamisesta. Näin ollen jää epäselväksi, onko asian tarkoitettu jäävän kansallisen sääntelyn varaan vai tulisiko tulkita, ettei kolmannessa valtiossa vireillä oleva asia synnytä lainkaan vireilläolovaikutusta. Asetuksen 37 artiklan d kohta kuitenkin tukee tulkintaa, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat kansallisessa lainsäädännössään päättää kolmansien maiden oikeudenkäyntien *lis pendens* -vaikutuksesta. Kyseisen artiklan mukaan jäsenvaltio voi ratkaista toisessa jäsenvaltiossa annettu päätöksen ja kolmannessa valtiossa annetun päätöksen ristiriitatilanteen tietyin ehdoin kolmannen valtion hyväksi. Näin ollen on johdonmukaista, että jäsenvaltio voi myös estää tällaisten ristiriitojen syntymisen omien ja kolmansien valtioiden päätösten välillä.¹⁸⁶

Esimerkkiparin Emmalla on omaisuutta asetuksen ulkopuolisessa valtiossa Iso-Britanniassa. Tämän vuoksi on hyvinkin mahdollista, että Iso-Britanniassa käsitellään samaa asiaa, jotka käsitellään myös jossakin jäsenvaltiossa. Tällöin Iso-Britanniassa vireillä olevan oikeudenkäynnin *lis pendens* -vaikutus ratkeaa jäsenvaltion kansallisen sääntelyn mukaan. Suomessa tämä tarkoittaisi AL 127a §:n soveltamista.¹⁸⁷ Sen mukaan tuomioistuimen on keskeytettävä aviovarallisuussuhteita koskevan asian käsittely, jos asia on vireille Iso-Britanniassa aikaisemmin ja on syytä olettaa, että siellä annettava päätös voidaan 138 a ja 138 b §:n mukaan tunnustaa Suomessa. Mikäli kuitenkin on syytä olettaa, että asiaa ei kohtuullisessa ajassa saada käsiteltyksi Iso-Britanniassa tai asian käsittely Suomessa on muutoin erityisestä syystä¹⁸⁸ tarpeen, ei asian käsittelyä tule lopettaa ja keskeytetyn asian käsittelyä tulee jatkaa.¹⁸⁹

¹⁸⁶ HE 190/2018 s. 12, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten pariin varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 22, *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 374.

¹⁸⁷ Avioliittolain 127a §:n lisäksi Suomessa sovelletaan Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä pohjoismaisia sopimuksia. Suomen ja Ruotsin välillä tosin sovelletaan aviovarallisuusasetusta myös siitä huolimatta, kuuluuko asia pohjoismaisten sopimusten alaan vai ei. Mikäli asia ei kuulu pohjoismaisten sopimusten alaan, sovelletaan avioliittolain 127a § myös, kun asia on vireillä Islannissa, Norjassa tai Tanskassa. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 373-374.

¹⁸⁸ Erityisestä syystä ks. HE 190/2018 s. 33.

¹⁸⁹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 374.

4 PÄÄTÖSTEN TUNNUSTAMINEN JA TÄYTÄNTÖÖNPANO

4.1 Yleistä

4.1.1 Tunnustaminen

Päätösten tunnustamisella tarkoitetaan yleensä sitä, että alkuperävaltiossa pätevälle päätökselle annetaan tunnustavassa valtiossa samat oikeusvaikutukset kuin vastaavalle kotimaiselle päätökselle. EU:ssa päätökset kuitenkin ”liikkuvat” eli EU:n lainsäädännössä tunnustaminen tarkoittaa, että päätökselle annetaan kohdevaltiossa samat oikeusvaikutukset, kuin sillä on alkuperävaltiossa.¹⁹⁰ Näiden tulkintojen välillä ei käytännössä välttämättä ole suurtakaan eroa. Mikäli päätöksellä kuitenkin on alkuperävaltiossa vaikutuksia, joita ei lainkaan tunneta kohdevaltiossa, voi seurauksena olla erilaisiin tuloksiin päätyminen riippuen siitä, kumpaa tulkintaa noudatetaan.¹⁹¹

Tunnustaminen ei aina välttämättä edellytä, että päätös on lopullinen. Näin ollen esimerkiksi ensimmäisen oikeusasteen lainvoimaa vailla olevan päätöksen tai väliaikaismääräyksen tunnustaminen on mahdollista.¹⁹² Näin näyttäisi olevan myös avovarallisuusasetuksen mukaan, sillä sen 41 artiklan mukaan tunnustamista käsittelevä jäsenvaltion tuomioistuin voi lykätä asian käsittelyä, mikäli päätökseen on haettu muutosta alkuperäjäsenvaltiossa varsinaisin muutoksenhakukeinoin. Näin ollen lainvoimaa vailla oleva päätös voidaan jo tunnustaa, mikäli asiaa koskeva muutoksenhaku ei ole vireillä alkuperävaltiossa.¹⁹³ Mikäli ulkomainen päätös on lopullinen, tarkoittaa sen tunnustaminen, että ratkaisu saa positiivisen oikeusvoiman. Tämä tarkoittaa, että kyseinen ratkaisu asetetaan tuomion perusteeksi kohdevaltiossa vireillä olevassa asiassa, jossa kyseisessä ratkaisussa vahvistettu asiantila on merkityksellinen. Lisäksi

¹⁹⁰ Suomen tuomioistuimet ratkaisevat itsenäisesti tunnustetaanko ulkomainen päätös täällä eli tunnustamista koskevat päätökset eivät liiku edes asetuksen jäsenvaltioiden välillä. Jonkinlainen todistusvaikutus saattaa kuitenkin olla toisessa valtiossa tehdyllä tunnustamista koskevalla päätöksellä. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 108.

¹⁹¹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 103. Tällainen saattaa olla tilanne esimerkiksi, kun kyseessä on hallintoviranomaisen, ei tuomioistuimen, tekemä ratkaisu. Valtioilla on eroja siinä, miten ne arvostavat hallintoviranomaisten ratkaisut suhteessa tuomioistuinten tekemiin ratkaisuihin. Näin ollen hallintoviranomaisen ratkaisua ei välttämättä tunnusteta tai tunnustamiselle on asetettu lisäedellytyksiä.

¹⁹² *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 104.

¹⁹³ Avioliittolaissa tilanne on päinvastainen, sillä sen mukaan ainoastaan lainvoimainen ulkomainen päätös voidaan tunnustaa Suomessa (AL 138a.1 §).

ulkomainen päätös saa negatiivisen oikeusvoiman (*res judicata* -vaikutuksen) eli asiaa ei voida enää tutkia uudelleen kohdevaltiossa.¹⁹⁴

4.1.2 Täytäntöönpano

Päätösten tunnustamisesta tulee erottaa niiden täytäntöönpanokelpoisuus. Kun ulkomainen päätös on täytäntöönpanokelpoinen, sen vahvistama asiantila voidaan tarvittaessa toteuttaa pakolla ulosottoviranomaisten avulla. Käytännössä täytäntöönpanokelpoisuus merkitsee siis ennen kaikkea mahdollisuutta ulosoton hakemiseen.¹⁹⁵ Päätöksen täytäntöönpanokelpoisuus kohdevaltiossa edellyttää lähtökohtaisesti sen täytäntöönpanokelpoisuutta myös alkuperävaltiossa. Lisäksi täytäntöönpano estyy kohdevaltiossa useimmissa tapauksissa, jos päätöstä ei voida tunnustaa kohdevaltiossa. Tähän on kuitenkin olemassa myös poikkeuksia.¹⁹⁶

Ulkomainen päätös ei useimmiten ole täytäntöönpanokelpoinen ilman eri toimenpiteitä, vaan edellytyksenä on, että täytäntöönpanovaltio toteaa erityisessä menettelyssä päätöksen täytäntöönpanokelpoiseksi.¹⁹⁷ Näin on myös aviovarallisuusasetuksen mukaan. Menettelyä, jossa kohdevaltion viranomaisen tarkistaa ulkomaisen päätöksen täytäntöönpanon edellytykset, kutsutaan eksekvatuurimenettelyksi. Eksekvatuuri eli täytäntöönpanolupa taas on se päätös, jolla kohdevaltion viranomaisen tekee ulkomaisen tuomioistuimen tai muun viranomaisen tekemän päätöksen kohdevaltiossa päteväksi sen sisältöä muuttamatta.¹⁹⁸

Eksekvatuurimenettely hidastaa päätösten täytäntöönpanoa, lisää sen kustannuksia ja tarjoaa asian hävinneelle osapuolelle ylimääräisen mahdollisuuden vapautua velvoitteestaan, minkä vuoksi sen tarvetta onkin syytä arvioida kriittisesti. Joissakin valtiosopimuksissa ja EU:n asetuksissa onkin jo luovuttu eksekvatuurista.¹⁹⁹ EU:n lainsäädännössä se on jo pitkään ollut poliittisena tavoitteena ja menettelyä on myös pyritty virtaviivaistamaan tapauksissa, joissa siitä

¹⁹⁴ Kaikki perheoikeudelliset ratkaisut eivät saa negatiivista oikeusvoimaa. Esimerkiksi lapsen huoltoa tai elatusapua koskevat päätökset voidaan käsitellä kohdevaltiossa uudelleen, mikäli muuttuneet olosuhteet sitä edellyttävät. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 104.

¹⁹⁵ *Koulu*: Kansainvälinen prosessioikeus pääpiirteittäin, *Mikkola*: Kansainvälinen lapsioikeus s. 26.

¹⁹⁶ Esimerkkinä voidaan mainita virallinen asiakirja, jota ei aviovarallisuusasetuksen mukaan tunnusteta, mutta joka voi olla täytäntöönpanokelpoinen. Ks. luku 4.2.3.

¹⁹⁷ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 114.

¹⁹⁸ *Mikkola*: Kansainvälinen lapsioikeus s. 26.

¹⁹⁹ Näin on esim. Bryssel I -asetuksessa ja Bryssel IIa -asetuksessa. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 115.

ei ole oltu valmiita kokonaan luopumaan. Näin on esimerkiksi aviovarallisuusasetuksessa, jossa menettely on ensivaiheessa summaarista asiakirjojen tarkistamista ja esimerkiksi mahdollisuus vedota kieltäytymisperusteisiin on vasta, jos ensimmäisen asteen päätöksestä valitetaan. Käytännössä eksekvatuurista luopumisella ei kuitenkaan välttämättä ole merkittävää vaikutusta, sillä täytäntöönpanoa vastustavalla on kohdevaltiossa joka tapauksessa käytettävissään oikeussuojakeinoja. Näin ollen eksekvatuurin poistamisesta seuraa lähinnä toimintavelvoitteen siirtyminen täytäntöönpanoa hakevalta sitä vastustavalle.²⁰⁰

4.1.3 Oikeuslähteet

Aviovarallisuusasetuksen päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä sovelletaan ainoastaan jäsenvaltioissa tehtyihin päätöksiin.²⁰¹ Kun kyseessä on kolmannessa valtiossa tehty päätös, tulee Suomessa sovellettavaksi mahdollinen Suomen ja tuomioistuinvaltion välinen sopimus tai sellaisen puuttuessa Suomen kansalliset säännökset.²⁰² Suomi on osallisena pohjoismaisissa sopimuksissa, jotka osaltaan sääntelevät päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä. Suomen kansallisessa laissa ei aikaisemmin ollut asiasta säännöksiä²⁰³, mutta säännökset lisättiin avioliittolakiin vuonna 2018 ja ne tulivat voimaan 29.1.2019, kun aviovarallisuusasetuksenkin soveltaminen alkoi. Avioliittolaissa ei ole siirtymäsäännöksiä eli sitä voidaan soveltaa myös päätöksiin, jotka on tehty ennen lain voimaantuloa.²⁰⁴

Aviovarallisuusasetuksen osalta päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevat säännökset löytyvät sen IV luvusta. Niitä sovelletaan 69 artiklan 1 kohdan mukaan vain sellaisiin päätöksiin, joihin johtanut oikeudenkäynti on pantu vireille 29.1.2019 tai myöhemmin, sekä virallisiin asiakirjoihin ja tuomioistuinsovintoihin, jotka oli laadittu tai rekisteröity 29.1.2019 tai sen jälkeen. Tämän lisäksi 29.1.2019 tai sen jälkeen tehtyihin päätöksiin sovelletaan asetusta, vaikka päätökseen johtanut oikeudenkäynti olisi pantu vireille

²⁰⁰ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 115.

²⁰¹ *Grieco*: The Role of Party Autonomy under the Regulations on Matrimonial Property Regimes and Property Consequences of Registered Partnerships s. 462.

²⁰² *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten pariin varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 53.

²⁰³ Ulkomaisia päätöksiä ei silloin voitu tunnustaa ja panna täytäntöön. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 370.

²⁰⁴ HE 190/2018 s. 20-21, *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 370.

jo ennen 29.1.2019, jos asiassa sovelletut toimivaltasäännöt vastaavat asetuksen II luvun sääntöjä.²⁰⁵

Asetuksen IV luvun sääntöjä sovelletaan jäsenvaltioissa tehtyihin päätöksiin. Huomion arvoista on, että tämä koskee myös päätöksiä, jotka jäsenvaltio on tehnyt asetuksen 62 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun kansainvälisen sopimuksen nojalla. Näin ollen esimerkiksi Suomessa pohjoismaisen avioliittokonvention nojalla tehty päätös liikkuu jäsenvaltioissa, vaikka aviovarallisuussuhteisiin sovellettu laki olisikin eri, kuin asetuksen mukainen aviovarallisuusstatuutti.²⁰⁶ Päätöksellä tarkoitetaan asetuksessa aviovarallisuussuhteita koskevaa jäsenvaltion tuomioistuimen päätöstä riippumatta siitä, miksi päätöstä kutsutaan, sekä oikeudenkäyntikuluja koskevaa tuomioistuimen virkamiehen päätöstä. Suomessa pesänjakaja on asetuksen 3 artiklan 2 kohdan mukainen tuomioistuin ja näin ollen myös pesänjakajan päätökset tunnustetaan asetuksen mukaisesti muissa jäsenvaltioissa.²⁰⁷

Suomen osalta poikkeuksena asetuksen IV luvun soveltamisalaan ovat kuitenkin Ruotsissa tehdyt päätökset.²⁰⁸ Asetuksen 62 artiklan 2 kohdan mukaan Suomen ja Ruotsin välillä tulee soveltaa ensisijaisesti aviovarallisuusasetusta, koska molemmat valtiot ovat asetuksen jäsenmaita. Tähän on kuitenkin säädetty poikkeus artiklan 3 kohdassa, jonka perusteella Suomi voi soveltaa pohjoismaisten sopimusten normeja Ruotsissa annettujen päätösten tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon siltä osin, kuin niissä säädetään asetukseen verrattuna yksinkertaistetusta ja nopeutetusta päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevasta menettelystä.²⁰⁹

²⁰⁵ HE 190/2018 s. 20, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 33, *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 362-363. Huomion arvoista on, että asetusta ei sen 1 artiklan 2 kohdan mukaan sovelleta kiinteään tai irtaimeen maisuuteen liittyvien oikeuksien kirjaamiseen rekisteriin. Suomessa rekisteriviranomaisena toimii Maanmittauslaitos, jonka Kirjaamisenmenettelyn käsikirjassa 5.3.2020 ei lainkaan pohdita sitä, millaisia ulkomaisten päätösten tunnustamista koskevia säännöksiä Suomessa sovelletaan. Kansainvälisten tilanteiden osalta huomiota on kiinnitetty ainoastaan lain valintaan eli siihen, minkä valtion lain mukaan saannon pätevyyttä ja laillisuutta tulee arvioida.

²⁰⁶ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 364.

²⁰⁷ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 362-363.

²⁰⁸ Asetuksen 69 artiklan 1 kohdan mukaisesti Suomi noudattaa edelleen pohjoismaisia sopimuksia suhteessa muihin pohjoismaihin, jotka eivät ole asetuksen jäsenmaita. HE 190/2018 s. 18-19, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 32-33. Pohjoismaisten sopimusten käsittely on kuitenkin rajattu tämän esityksen ulkopuolelle.

²⁰⁹ HE 190/2018 s. 18-19 ja 23-24, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 31 ja 37-39, *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 369.

Jotta asetuksen ja pohjoismaisten sopimusten suhde on pystytty selvittämään, on menettelyjä verrattu toisiinsa valmisteltaessa kansallista asetuksen soveltamista koskevaa lakia²¹⁰. Asetuksen 62 artiklan 3 kohdan edellytyksen on katsottu täyttyvän, kun Ruotsissa annettu päätös tunnustetaan avioliittokonvention 22 artiklan nojalla.²¹¹ Konvention 22 artiklan nojalla voidaan tunnustaa avioeroasian yhteydessä tehdyt omaisuuden ositusta ja yhteiselämän lopettamista koskevat päätökset, kun aviopuolisot kuuluvat konvention soveltamisalaan. Pesänjakajan päätöksen tunnustamiseen sovelletaan kuitenkin aina asetusta, koska avioliittokonvention tuomioistuimen käsitteen ei ole katsottu koskevan pesänjakajaa.²¹²

4.2 *Aviovarallisuusasetus*

4.2.1 Päätösten tunnustaminen

Asetuksen jäsenvaltiossa annettu päätös tunnustetaan 36 artiklan mukaan ilman eri toimenpiteitä. Preventiivinen tunnustaminen, eli oikeusvoimaisen ratkaisun pyytäminen, on kuitenkin myös mahdollista. Tällöin menettelyssä noudatetaan asetuksen 44-57 artikloissa olevia säännöksiä, joita tarkastellaan tarkemmin esityksen seuraavassa luvussa. Mikäli päätöksen tunnustamisesta ei ole oikeusvoimaista ratkaisua, ja toisen asian ratkaisu riippuu tuosta tunnustamisesta, voi pääkysymystä ratkaiseva tuomioistuin tutkia myös kysymyksen päätöksen tunnustamisesta pääasian esikysymyksenä. Tämä tunnustamista koskeva ratkaisu ei kuitenkaan saa oikeusvoimaa kyseessä olevan pääasian ulkopuolella.²¹³

Esimerkkiparillamme on omaisuutta useassa valtiossa. Näin ollen heidän tulee myös olla tietoisia siitä, millaiset säännöt sääntelevät päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa. Saattaa esimerkiksi olla, että Belgiassa annetaan heidän aviovarallisuussuhteitaan koskevassa asiassa päätös, joka edellyttää tunnustamista ja toimeenpanoa Italiassa, koska omaisuus, jota päätös koskee, sijaitsee Italiassa. Tällöin päätös tunnustetaan ilman eri toimenpiteitä, mutta puoliset voivat myös pyytää sitä koskevan oikeusvoimaisen päätöksen. Näin he voivat varmistua

²¹⁰ Laki kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevien neuvoston asetusten soveltamisesta 56/2019.

²¹¹ Huomioitavaa on, että tämä koskee ainoastaan päätösten tunnustamista ja kysymys Ruotsissa annetun päätöksen täytäntöönpanokelpoisuudesta ratkaistaan aviovarallisuusasetuksen nojalla. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 369.

²¹² HE 190/2018 s. 23-24, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 37-38, *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 369.

²¹³ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 363.

päätöksen tunnustamisesta ja siitä, ettei tunnustamisesta kieltäydytä millään asetuksen sallimalla perusteella. Mikäli kyse on kuitenkin Iso-Britanniassa sijaitsevasta omaisuudesta, tilanne mutkistuu. Esimerkiksi Belgiassa tehdyn päätöksen tunnustaminen ja täytäntöönpano Iso-Britanniassa tapahtuu Iso-Britannian lain mukaan ja Iso-Britanniassa tehdyn päätöksen mahdolliseen tunnustamiseen taas sovelletaan jäsenvaltion kansallisia säännöksiä, ei asetusta.

Tietyillä perusteilla tunnustamisesta voidaan kuitenkin kieltäytyä. Kieltäytymisperusteista on tyhjentävä luettelo asetuksen 37 artiklassa. Tunnustamisesta voidaan ensinnäkin kieltäytyä, mikäli tunnustaminen olisi vastoin kohdevaltion oikeusjärjestyksen perusteita. Tätä kutsutaan ehdottomuus- eli *ordre public* -periaatteeksi.²¹⁴ Koska periaate suojaaa valtion oikeusjärjestelmän perusteita, lähtee sen sisällön määrittäminen aina kansallisesta oikeudesta. Kansallinen tulkinta on lähtökohtana myös, kun *ordre public* -periaate sisältyy EU:n lainsäädäntöön, kuten aviovarallisuusasetukseen.²¹⁵

Unionin oikeus kuitenkin monimutkaistaa periaatteen tulkintaa. EU-oikeus tulee osaksi jäsenvaltioiden oikeutta, minkä vuoksi *ordre public* -periaatetta voidaan käyttää myös EU:n perustavien periaatteiden suojelemiseen. Pelkät unionin julistamat tavoitteet eivät riitä velvoittamaan jäsenmaita niiden suojeluun, vaan ainoastaan EU:n asetuksista ja direktiiveistä johdettavissa olevat arvot voivat saada aikaan tällaisen velvoitteen. Kaikki unionin asetukset ja direktiivit eivät kuitenkaan ylitä ehdottomuusperiaatteen soveltamiskynnystä, mikä tekee periaatteen soveltamisesta hankalaa. EU:n arvojen suojaamisen lisäksi jäsenmaat voivat luonnollisesti käyttää periaatetta suojellakseen omia kansallisia perusperiaatteitaan, vaikka unionin intressit eivät kyseisessä yksittäistapauksessa olisikaan vaarassa.²¹⁶

Ordre public -periaatteen sisältöä on lisäksi mahdollista täsmentää, kun sitä käytetään EU-oikeudessa tai kansainvälisessä oikeudessa.²¹⁷ Asetuksessa tätä mahdollisuutta on IV luvussa

²¹⁴ Periaate löytyy myös asetuksen 31 artiklasta koskien aviovarallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia.

²¹⁵ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.86-88.

²¹⁶ *De Boer*: *Unwelcome Foreign Law* s. 14-15 ja 17.

²¹⁷ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.86. Periaate on mainittu kieltäytymisperusteena myös AL 138 b §:n 5 kohdassa, jossa sen soveltamista ei kuitenkaan ole rajoitettu samalla tavoin kuin asetuksessa. Ero on sinänsä ymmärrettävä, koska asetus perustuu nimenomaan jäsenmaiden yhteistyöhön ja jäsenmaiden odotetaan kunnioittavan toistensa oikeusjärjestyksiä. Lisäksi voidaan ajatella, että asetuksen jäsenmailta, jotka kaikki ovat eurooppalaisia valtioita, voidaan odottaa tietynasteista arvojen ja oikeusjärjestysten yhteneväisyyttä. Kansallista lakia sovellettaessa riski oikeusjärjestyksen perusteiden loukkaukseen ja tarve *ordre public* -periaatteen soveltamiseen saattaa olla suurempi, koska kyseeseen voi tulla minkäläinen päätös tahansa mistä tahansa maailman kolkasta.

myös käytetty. Asetuksen 38 artiklaan on otettu nimenomainen säännös siitä, että kieltäytymisperusteita on sovellettava kunnioittaen EU:n perusoikeuskirjassa tunnustettuja perusoikeuksia ja -periaatteita, erityisesti syrjintäkieltoa. Näin ollen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuuteen ei voida vedota syrjivänä pidettävällä tavalla.²¹⁸ Lisäksi asetuksen 39 artiklassa kielletään päätöksen antaneen tuomioistuimen toimivallan tutkiminen uudelleen ja *ordre public* -periaatteen soveltaminen asetuksen 4-11 artiklan toimivaltasäännöksiin. Tämä tarkoittaa, että jäsenvaltio, jossa tunnustamista pyydetään, ei voi vedota *ordre public* -periaatteeseen suhteessa toimivaltakysymykseen, mikäli toimivalta on perustunut johonkin asetuksen toimivaltaperusteeseen. Jos tuomioistuimen toimivalta on perustunut muihin kuin asetuksen säännöksiin, vaikuttaisi periaatteen soveltaminen mahdolliselta.²¹⁹ Tällöinkään jäsenvaltiolla ei kuitenkaan ole oikeutta tutkia uudelleen toisen jäsenvaltion toimivaltaa.

Näiden lisäksi asetuksen 40 artikla sisältää asiaratkaisun uudelleen tutkimisen kiellon, jonka mukaan jäsenvaltiossa tehdyn päätöksen asiaratkaisua ei saa missään tapauksessa tutkia uudelleen. Tämä rajoittaa mahdollisuutta kieltäytyä päätöksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta *ordre public* -periaatteen nojalla, sillä käytettäväksi jäävät tällöin lähinnä prosessuaaliset perusteet, joiden osalta periaatteen soveltamista on edellä esitetyin tavoin olennaisesti rajoitettu.²²⁰ Aineelliseen perusteeseen voidaan vedota ainoastaan, jos päätöksen sisällön ja kohdevaltion oikeusjärjestyksen perusteiden välinen ristiriita on niin räikeä, että se voidaan havaita tutkimatta ratkaisun asiasisältöä.²²¹

Kuten huomataan, asetuksessa periaatteen soveltamista on rajoitettu merkittävästi. Tämä on luonnollinen ratkaisu, sillä asetuksen johdanto-osan kohdan 56 mukaan asetuksen yleisenä tavoitteena on nimenomaan, että jäsenvaltioissa annetut ratkaisut tunnustetaan vastavuoroisesti. Tämän lisäksi tulee muistaa, että kansainvälisen yksityisoikeuden lähtökohtana on toisen valtion oikeuden erilaisuuden sietäminen ja kunnioittaminen. Poikkeuksena näille molemmille lähtökohdille, tulee periaatetta tulkita varovasti ja suppeasti.²²²

²¹⁸ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten pariin varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 29.

²¹⁹ Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi, jos Suomi on soveltanut toimivaltakysymykseen pohjoismaisia sopimusmääräyksiä, joita sillä on asetuksen 62 artiklan mukaan oikeus soveltaa.

²²⁰ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.87. Helinin mukaan EUT:n ratkaisusta ECLI:EU:C:2015:763 käy kuitenkin ilmi, että *ordre public* -periaatteeseen vetoaminen saattaa olla mahdollista, mikäli toinen jäsenvaltio on soveltanut yhteisiä toimivaltaperusteita räikeän virheellisesti ja se on vastoin kohdevaltion oikeusjärjestyksen perusteita. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 364.

²²¹ ECLI:EU:C:2015:763 kohta 39.

²²² *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s.86 ja 88.

Ordre public -periaateen lisäksi tunnustamisesta voidaan kieltäytyä, mikäli päätös on tehty vastaajan poissa ollessa eikä haastehakemusta tai vastaavaa asiakirjaa ole annettu tiedoksi vastaajalle niin hyvissä ajoin ja siten, että vastaaja olisi voinut valmistautua vastaamaan asiassa. Mikäli vastaaja olisi kuitenkin voinut riitauttaa päätöksen, muttei ole niin tehnyt, ei kieltäytymiselle ole tämän kohdan mukaan perusteita. Lisäksi kieltäytymisperusteen muodostaa päätöksen ristiriita samojen asianosaisten välillä kohdevaltiossa annetun päätöksen kanssa tai sellaisen muussa valtiossa²²³ aikaisemmin annetun päätöksen kanssa, joka tunnustetaan kohdevaltiossa.

4.2.2 Päätösten täytäntöönpano

Jäsenvaltiossa annettu päätös, joka on päätöksen antaneessa valtiossa täytäntöönpanokelpoinen²²⁴, on toisessa jäsenvaltiossa täytäntöönpanokelpoinen asetuksen 42 artiklan mukaan vasta täytäntöönpanokelpoiseksi julistamisen jälkeen. Eksekvaturimenettelyssä kohdevaltion viranomaisen tarkistaa päätöksen täytäntöönpanokelpoisuuden jonkun asianosaisen hakemuksesta ja antaa sitä koskevan ratkaisun. Menettely on suurelta osin jätetty kohdevaltion kansallisen sääntelyn varaan. Asetuksen 47 artiklassa kuitenkin säädetään, että eksekvaturi on annettava heti 45 artiklassa säädettyjen muodollisuuksien täytyttyä. Menettely on näin ollen ensivaiheessa summaarista eli tapahtuu puhtaasti asiakirjojen pohjalta. Asetuksen 37 artiklan kieltäytymisperusteita ei tässä kohtaa edes tutkita eikä vastapuolella ole oikeutta tulla kuulluksi.²²⁵

Asetuksen 45 artiklan mukaan menettelyyn sovelletaan kohdevaltion kansallista lakia. Hakijalla ei edellytetä olevan postiosoitetta tai valtuutettua edustajaa kohdevaltiossa. Hakijan on kuitenkin liitettävä hakemukseen 45 artiklan 3 kohdassa mainitut asiakirjat. Näitä ovat päätöksen jäljennös, joka täyttää päätöksen virallisuuden toteamisen edellytykset, sekä komission täytäntöönpanoasetuksen²²⁶ I liitteestä löytyvä todistus, jonka alkuperäjäsenvaltion

²²³ Päätös voi olla annettu kolmannessa jäsenvaltiossa tai asetuksen ulkopuolisessa valtiossa.

²²⁴ Sama edellytys löytyy myös AL 138 c §:stä.

²²⁵ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 365, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 29, HE 190/2018 s. 17.

²²⁶ Komission täytäntöönpanoasetus (EU) 2018/1935 tiiviimmän yhteistyön toteuttamisesta tuomioistuimen toimivallan, sovellettavan lain sekä päätösten tunnustamisen ja täytäntöönpanon alalla aviovarallisuussuhteita koskevissa asioissa annetussa neuvoston asetuksessa (EU) 2016/1103 tarkoitettujen lomakkeiden vahvistamisesta.

tuomioistuin tai toimivaltainen viranomainen on antanut. Mikäli tällaista todistusta ei kuitenkaan toimiteta, tuomioistuin voi asettaa sen toimittamiselle määräajan, hyväksyä vastaavan asiakirjan tai, jos se pitää asiaa riittävästi selvitettyinä, vapauttaa hakijan todistuksen toimittamisvelvollisuudesta. Asiakirjoista on lisäksi toimitettava käännös tai translitterointi, jos tuomioistuin sellaista vaatii. Käännöksen on oltava sellaisen henkilön tekemä, jolla on kelpoisuus käännösten tekemiseen jossakin jäsenvaltiossa.²²⁷

Hakemus päätöksen täytäntöönpanokelpoiseksi julistamiseksi tulee 44 artiklan mukaan toimittaa täytäntöönpanojäsenvaltion tuomioistuimelle. Suomessa täytäntöönpanolupaa eli eksekvatuuria haetaan kärjäoikeudelta. Tuomioistuimen alueellinen toimivalta määräytyy vastapuolen kotipaikan tai täytäntöönpanopaikkakunnan perusteella. Artiklan sanamuoto viittaisi siihen, että oikeuspaikat ovat vaihtoehtoisia eli hakemus voidaan toimittaa kumpaan tahansa tuomioistuimeen. Toisin kuin muualla asetuksessa käytetyn asuinpaikan käsitteen määrittämiseen, sovelletaan asianosaisen kotipaikan määrittämiseen tässä kohtaa 43 artiklan mukaan täytäntöönpanojäsenvaltion kansallista lakia.²²⁸

Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 1 §:n mukaan tuomioistuimen yleinen toimivalta perustuu vastaajan kotipaikkaan tai vakituiseen asuinpaikkaan. Lain esitöissä on tarkasteltu kotipaikan määritelmää tarkemmin. Henkilön kotipaikka on sillä paikkakunnalla, jossa hän asuu ja jossa hänen tarkoituksenaan voidaan olosuhteista päätellen katsoa olevan asua pysyvästi. Pysyväksi asumiseksi katsotaan myös asuminen ainakin toistaiseksi, ennalta määräämätön ajanjakso. Lyhyt ja tilapäinen asuminen ei siis muodosta kotipaikkaa. Olennaista kotipaikan syntymisessä on henkilön oma tarkoitus, kun taas asuinpaikka määräytyy tosiasiallisten ja ulkoisesti havaittavien seikkojen pohjalta.²²⁹

Lain esitöissä on lisäksi viitattu kotikuntalakiin, jonka mukaan määräytyy henkilön väestökirjanpitoon merkittävä kotikunta. Kotikuntalain 2 §:n mukaisessa kotikunnan määritelmässä on piirteitä sekä kotikunnan että vakituisen asuinpaikan käsitteestä. Tämä kotikuntalain mukaan väestörekisteriin merkitty kotikunta luo oletettaman henkilön kotipaikasta, mutta se ei kuitenkaan ole muodollisesti sitova ja henkilön kotipaikka voi myös poiketa rekisteriin merkitystä kotikunnasta. Ratkaisevia ovat kunkin tapauksen tosiasialliset olosuhteet.²³⁰

²²⁷ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 365, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 29, HE 190/2018 s. 17.

²²⁸ Suomen kansallisen lain mukaan määritetään onko vastapuolen kotipaikka Suomessa ja millä paikkakunnalla se on. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 365.

²²⁹ HE 70/2008 s. 22-23.

²³⁰ HE 70/2008 s. 23. Ks. myös *Mikkola*: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus s. 61-71.

Päätös täytäntöönpanokelpoiseksi julistamisesta on viivytyksettä annettava tiedoksi hakijalle täytäntöönpanojäsenvaltion laissa säädetyn menettelyn mukaisesti. Suomessa tiedoksiannosta huolehtii käräjäoikeus. Päätös tulee antaa tiedoksi myös vastapuolelle, ja tiedoksiantoon tulee liittää päätös, jonka täytäntöönpanosta on kyse, mikäli sitä ei jo ole annettu vastapuolelle tiedoksi. Tiedoksiantohetkestä lähtee kulumaan 30 päivän muutoksenhaku-aika, jonka kuluessa kumpi tahansa asianosainen voi hakea muutosta täytäntöönpanokelpoiseksi julistamista koskevaan päätökseen. Jos sen osapuolen, jota vastaan täytäntöönpanoa haetaan, kotipaikka kuitenkin on jossakin muussa kuin kohdevaltiossa, on muutoksenhaku-aika 60 päivää siitä hetkestä, jolloin päätös annettiin hänelle tiedoksi henkilökohtaisesti tai toimitettiin hänen asuinpaikkaansa.

Esimerkkiparin osalta tämä tarkoittaa tämänhetkisessä tilanteessa esimerkiksi sitä, että Belgiassa annetun Italiassa sijaitsevaa kesähuvilaa koskevan päätöksen täytäntöönpanoa koskevan asian muutoksenhaku-aika Italiassa on 60 päivää, koska kumpikaan puolisoista ei asu Italiassa. Väliä ei ole sillä, kumpaa vastaan täytäntöönpanoa haetaan. Mikäli Thomas muuttaa Italiaan ja Belgiassa annetun päätöksen täytäntöönpanoa haetaan Italiassa, on muutoksenhaku-aika 60 päivää, mikäli täytäntöönpanoa haetaan Emmaa vastaan, ja 30 päivää, mikäli sitä haetaan Thomasia vastaan.

Muutosta voi hakea kumpi tahansa osapuoli ja muutoksenhaku on osoitettava sille tuomioistuimelle, jonka asianomainen jäsenvaltio on ilmoittanut komissiolle 64 artiklan mukaisesti. Suomessa tämä muutoksenhakutuomioistuin on hovioikeus. Tyytymättömyyttä ei tarvitse ilmoittaa, mutta jatkokäsittelylupa vaaditaan.²³¹ Toisin kuin ensivaiheessa, muutoksenhaku käsitellään kontradiktorisessa menettelyssä eli kummallekin asianosaiselle varataan tilaisuus tulla kuulluksi.²³² Mahdollisuus valittaa muutoksenhaun johdosta tehdystä

²³¹ EUT on tapauksessa ECLI:EU:C:2019:1074 katsonut, ettei jatkokäsittelylupa ole ristiriidassa asetuksen muutoksenhakua koskevien säännösten kanssa. Kyseinen tapaus koski Bryssel I -asetusta, mutta sillä on merkitystä myös sellaisten muiden asetusten tulkinnassa, joiden muutoksenhakua koskevat säännökset ovat samankaltaisia. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 366 ja 869.

²³² Kontradiktoreisen periaatteen eli kuulemisperiaatteen mukaan asianosaisille tulee varata tilaisuus esittää vaatimuksensa, todisteensa ja mahdolliset oikeudelliset perustelut sekä lausua vastapuolen ja tuomioistuimen vastaavista esityksistä. *Lappalainen*: Prosessioikeus luku I, alaluku 4, Periaatteet prosessioikeudessa, Asianosaisen kuulemisperiaate, *Virolainen – Pölönen*: Rikosprosessioikeus. 1, Rikosprosessin perusteet s. 341-344, *Toma*: The Principle of Equality of Arms - Part of the Right to a Fair Trial s. 2-3, *Linna*: Prosessioikeuden oppikirja s. 77, *Tirkkonen*: Suomen siviiliprosessioikeus I s. 75.

päätöksestä on jätetty kansallisesti ratkaistavaksi. Suomessa hovioikeuden päätökseen voi hakea vielä muutosta korkeimmalta oikeudelta oikeudenkäymiskaaren 30 luvun mukaisesti.²³³

Jos vastaaja jää saapumatta muutoksenhakutuomioistuimen käsittelyyn, joka koskee hakijan tekemää muutoksenhakua, tulee asetuksen 49 artiklan 4 kohdan mukaan sovellettavaksi 16 artiklan säännökset. Näin on myös silloin, kun vastaajan kotipaikka on jossakin muussa kuin asetuksen jäsenvaltiossa. 16 artikla suojaa vastaajaa edellyttämällä sen varmistamista, että vastaajalla on ollut mahdollisuus saada haastehakemus tai vastaava asiakirja riittävän ajoissa voidakseen valmistautua vastaamaan asiassa tai että kaikki tätä varten tarpeelliset toimenpiteet on toteutettu.

Kohdevaltion muutoksenhakutuomioistuin voi 51 artiklan mukaan evätä tai kumota eksekvatuurin ainoastaan edellisessä luvussa esitellyillä 37 artiklan kieltäytymisperusteilla. Päätös on tehtävä viipymättä.²³⁴ Mikäli päätöksellä on ratkaistu useampia vaatimuksia, ei täytäntöönpanokelpoiseksi julistamisesta voida 54 artiklan mukaan kieltäytyä koko päätöksen osalta vain sen vuoksi, ettei kaikkia ratkaisuja voida julistaa täytäntöönpanokelpoisiksi. Tällöin julistaminen on tehtävä niiden ratkaisujen osalta, joiden kohdalla se on mahdollista. Hakija voi myös itse pyytää täytäntöönpanokelpoiseksi julistamisen rajoittamista vain päätöksen tiettyihin osiin.

Tuomioistuimen tulee keskeyttää asian käsittely sen asianosaisen pyynnöstä, jota vastaan täytäntöönpanoa haetaan, jos päätöksen täytäntöönpanokelpoisuus on alkuperävaltiossa keskeytetty muutoksenhaun vuoksi. Se, ettei asiassa ole vielä annettu eksekvatuuria, ei kuitenkaan estä väliaikaisiin toimenpiteisiin ja turvaamistoimiin ryhtymistä, mikäli hakija niitä pyytää. Hakijan käytettävissä ovat kohdevaltion lain mukaiset väliaikaiset toimenpiteet ja turvaamistoimet.²³⁵ Mitään muita toimia ei vastapuolen omaisuuteen saa kohdistaa ennen kuin eksekvatuurin muutoksenhaku-aika on kulunut umpeen tai muutoksenhaun johdosta on annettu ratkaisu.

²³³ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 366, *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 29, HE 190/2018 s. 17.

²³⁴ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 366.

²³⁵ Suomessa turvaamistoimista säädetään oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa. Ks. esim. *Linna – Leppänen*: Ulosotto-oikeus I, Ulosottomenettely, *Linna*: Ulosottoaaren pääkohdat.

4.2.3 Viralliset asiakirjat ja sovinnot

Asetuksen V luku koskee virallisia asiakirjoja ja tuomioistuimessa tehtyjä sovintoja.²³⁶ Asetuksen 3 artiklan mukaan virallisella asiakirjalla tarkoitetaan aviovarallisuussuhteita koskevaa asiakirjaa, joka on laadittu virallisesti tai rekisteröity virallisena asiakirjana jäsenvaltiossa. Lisäksi asiakirjan virallisuuden tulee liittyä sen allekirjoitukseen ja sisältöön, ja viranomaisen tai muun alkuperäjäsenvaltion valtuuttaman virallisen tahon tulee vahvistaa asiakirjan virallisuus. Tavallisesti virallinen asiakirja sisältää osapuolten sopimuksen tai yhteisymmärryksen, jonka notaari on vahvistanut ja rekisteröinyt.²³⁷ Tuomioistuimessa tehdyllä sovinnolla taas tarkoitetaan 3 artiklan mukaan tuomioistuimen hyväksymää tai menettelyn kuluessa tuomioistuimessa tehtyä sovintoa aviovarallisuussuhteita koskevassa asiassa.

Viralliseen asiakirjaan ei sovelleta tunnustamista koskevia säännöksiä, koska se ei ole oikeusvoimainen ratkaisu asiantilasta.²³⁸ Asetuksen 58 artiklan mukaan virallisella asiakirjalla on kuitenkin toisessa jäsenvaltiossa sama todistusvoima, kuin alkuperäjäsenvaltiossa, tai siihen mahdollisimman rinnastettavissa oleva vaikutus. Poikkeuksena ovat tilanteet, joissa se olisi selvästi vastoin asiaomaisen jäsenvaltion oikeusjärjestyksen perusteita. Jäsenvaltioille on siis jätetty mahdollisuus soveltaa *ordre public* -periaatetta, kuten päätöksen tunnustamista koskevassa 40 artiklassakin. Henkilöllä, joka aikoo käyttää virallista asiakirjaa, on oikeus pyynnöstä saada alkuperäjäsenvaltion viranomaiselta lomake, jolla hän pystyy osoittamaan, millainen oikeusvoima asiakirjalla on.²³⁹

Virallisen asiakirjan oikeellisuus riitautetaan alkuperäjäsenvaltiossa, mutta siihen kirjatut oikeustoimet ja oikeudelliset suhteet riitautetaan asetuksen II luvun mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa III luvun mukaan sovellettavan lain mukaisesti.²⁴⁰ Tähän on poikkeuksena kuitenkin se, että jäsenvaltion tuomioistuin on toimivaltainen ratkaisemaan asiakirjaan

²³⁶ Yksityisten asiakirjojen, kuten esimerkiksi Suomessa sopimusosituksessa PK 23:9:n mukaisesti laaditun osituskirjan, merkitys jää kokonaan kunkin valtion kansallisen lainsäädännön ja käytännön varaan. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 367.

²³⁷ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 29, HE 190/2018 s. 17. Virallisia asiakirjoja käytetään maissa, joissa notaarit hoitavat perheoikeudellisia asioita. *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 367.

²³⁸ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 30, HE 190/2018 s. 18.

²³⁹ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 367.

²⁴⁰ *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 367.

kirjattuja oikeustoimia ja oikeudellisia suhteita koskevan kysymyksen, mikäli kyseisestä ratkaisusta riippuu kyseisessä tuomioistuimessa vireillä olevan asian ratkaisu.²⁴¹ Kun asiakirjan oikeellisuus on riitautettuna alkuperäjäsenvaltiossa, ei asiakirjalla ole todistusvoimaa muissa jäsenvaltioissa. Kun asiakirjaan kirjattu oikeustoimi tai oikeudellinen suhde on riitautettuna, on asiakirjalla todistusvoima riitautetun asian osalta ainoastaan alkuperäjäsenvaltiossa.²⁴²

Sekä viralliset asiakirjat että tuomioistuimessa tehdyt sovinnot, jotka ovat alkuperäjäsenvaltiossa täytäntöönpanokelpoisia, on julistettava täytäntöönpanokelpoiseksi toisessa jäsenvaltiossa kenen tahansa asiaan osallisen hakemuksesta edellä esitellyn 44-57 artiklassa säädetyn menettelyn mukaisesti. Asiakirjan laatineen viranomaisen tai tuomioistuimen, joka hyväksyi sovinnon tai jossa se tehtiin, on annettava siitä todistus tarkoitusta varten vahvistetulla lomakkeella. Eksekvatuuri voidaan muutoksenhaun perusteella jättää antamatta ainoastaan *ordre public* -periaatteen nojalla eli mikäli tehdyn sovinnon tai virallisen asiakirjan täytäntöönpano olisi selvästi vastoin täytäntöönpanojäsenvaltion oikeusjärjestyksen perusteita.²⁴³

5 LOPPUPÄÄTELMÄ

Aviovarallisuusasetus on harmonisoinut kansainvälisen yksityisoikeuden sääntelyä ja jatkanut näin perheoikeuden yhtenäistämiskehitystä EU:n alueella. Asetus on tuonut kaikille sen jäsenmaille yhteiset säännöt, joiden noudattaminen helpottaa kansainvälisten aviopuolisoiden tilannetta. Asetuksen merkitys kansainvälisten aviopuolisoiden tilanteen selkeyttäjänä on kiistaton. Aviovarallisuussuhteiden suunnitteleminen ei enää edellytä eri valtioiden erilaisten kansainvälisyksityisoikeudellisten säännösten tuntemista ja niiden välillä navigointia. Sekä puoliset että tuomioistuimet säästävät aikaa ja rahaa, kun sama asia käsitellään ainoastaan yhdessä valtiossa ja annetulla päätöksellä puoliset saavat oikeutensa toteutetuiksi myös muissa valtioissa.

²⁴¹ Asetuksen 58 artikla 4 kohta.

²⁴² *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 367.

²⁴³ *Helin – Kemppainen*: Kansainvälisten parien varallisuussuhteita koskevat neuvoston asetukset s. 30, HE 190/2018 s. 18, *Helin*: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 367-368.

Asetus on ehdottomasti askel oikeaan suuntaan. Edistyksestä huolimatta se on kuitenkin vasta ensiaskel kohti oikeudenmukaisempaa ja selkeämpää oikeustilaa. Kansainvälisen yksityisoikeuden harmonisointi ei ensinnäkään kokonaan poista eri oikeusjärjestysten erojen aiheuttamia haasteita. Kansainvälisten aviopuolisoiden tulee edelleen selvittää ja olla tietoisia eri järjestelmien aineellisen oikeuden ja prosessioikeuden sisällöstä kyetäkseen suunnittelemaan aviovarallisuussuhteitaan itselleen parhaalla tavalla. Valinnanvapauden hyödyntäminen edellyttää tarkempaa tietoa eri vaihtoehtojen sisällöistä. Erityisesti, jos liittymiä on useaan eri valtioon, voi tilanne muodostua hyvinkin raskaaksi ja hankalaksi. Esimerkkiparimmekin kohdalla olennaisia liittymiä on neljään valtioon, joiden kaikkien oikeusjärjestys puolisoitten tulisi ainakin jossakin määrin tuntea pystyäkseen suunnittelemaan ja ennakoimaan tulevaisuuttaan.

Lisäksi asetuksen merkittävyyttä vähentää ennen kaikkea se, että siihen eivät ole sitoutuneet edes kaikki EU:n jäsenmaat. Toistaiseksi asetusta noudattavat ainoastaan 18 jäsenmaata, minkä vuoksi asetus tarjoaa apua vain murto-osalle kansainvälisistä aviopuolisista. Asetuksen hyödyt vähenevät tai pahimmassa tapauksessa katoavat kokonaan, mikäli puolisoilla on merkittäviä liittymiä asetuksen ulkopuolisiin maihin. Suhteessa kolmansiin maihin aviopuolisoiden tulee edelleen ottaa huomioon, että toimivalta voi samanaikaisesti olla jäsenvaltiossa ja kolmannessa valtiossa, kolmannen valtion säännökset lainvalinnasta saattavat olla hyvinkin erilaiset kuin asetuksessa ja päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa jäsenvaltion ja kolmannen valtion välillä sääntelevät kummankin valtion kansalliset säännökset.

Esimerkkiparin kannalta asetukseen liittyä erityisesti 3 epäkohtaa, jotka asettavat haasteita. Ensimmäinen on edellä mainittu asetuksen suppea alueellinen soveltamisala. Esimerkkiparillamme on liittymä asetuksen ulkopuoliseen valtioon Iso-Britanniaan. Se, että Iso-Britannia on Emman ja Thomasin ensimmäinen yhteinen asuinpaikka ja valtio, jossa he avioituivat, supistaa heidän valinnanvaraansa prorogaatiosopimuksen tekemisessä. Lisäksi siellä sijaitsevaa omaisuutta koskien ei asetuksella toteutettu harmonisointi tuo kaivattua apua. Mikäli kyseessä on arvokas omaisuus, voi tilanne johtaa hyvinkin epäoikeudenmukaiseen lopputulokseen, jos Iso-Britannia ei tunnusta siellä sijaitsevan omaisuuden osalta jäsenvaltiossa tehtyä päätöstä.

Toiseksi haasteen muodostavat ennakoimattomuutta aiheuttavat avoimeksi jätetyt käsitteet, joiden tulkinnasta ei vielä ole selkeyttävää oikeuskäytäntöä. Asuinpaikan käsitteen osalta

helpotusta löytyy muita EU:n asetuksia koskevasta oikeuskäytännöstä, mutta varmuutta käsitteen tulkintaan aviovarallisuusasetuksen osalta kaivataan silti. Erityisen haasteellinen tilanne on silloin, kun joudutaan pohtimaan, milloin asuinpaikka vaihtuu Emman muuttaessa Suomeen tai Thomaksen muuttaessa Italiaan. Lisäksi erityisesti 4 ja 5 artiklaa koskeva aviovarallisuussuhteita ja perimystä tai avioliiton purkamista koskevien asioiden liittymän osalta oikeustila kaipaa selkeytystä. Ongelmaa korostaa se, ettei puolisoilla ole mahdollisuutta edes sopimalla kiertää 4 ja 5 artiklan tulkinnanvaraisuuden aiheuttamaa epävarmuutta. Vaikka oikeuskäytäntö tuskin tulee kokonaan poistamaan tulkinnanvaraisuutta, on siitä huolimatta toivottavaa, että oikeustilaa selventävää oikeuskäytäntöä syntyy EUT:ssa mahdollisimman pian.

Kolmantena epäkohtana on hyvinkin vaatimattomaksi jäävä puolisoitten valinnanvapaus, joka on toimivallan osalta jonkinmoinen pettymys. Valinnanvapaus on puolisoille tärkeä keino lisätä ennakoitavuutta, minkä vuoksi sen suppeus saattaa aiheuttaa tarpeettomia haasteita kansainvälisille puolisoille. Emman ja Thomaksen kohdalla valinnanvapautta rajoittaa ensinnäkin asetuksen alueellinen soveltamisala, jonka vuoksi he eivät pysty valitsemaan Iso-Britanniaa toimivaltaiseksi. Lisäksi 4 ja 5 artikla rajoittavat merkittävästi esimerkkiparin ja muiden kansainvälisten aviopuolisoiden valinnanvapautta, sillä niiden kiertäminen ei onnistu prorogaatiosopimuksella. Asetuksessa onkin selkeästi asetettu toisiinsa liittyvien asioiden yhdistäminen puolisoitten autonomian edelle.

Tahdonautonomiata on rajoitettu lisäksi vielä itse prorogaatiota sääntelevässä 7 artiklassa, jonka pyrkimys palauttaa toimivallan ja sovellettavan lain yhteys on sinänsä perusteltu. Kun otetaan huomioon, että jäsenmaissa on kuitenkin edelleen paljon aviopareja, joiden aviovarallisuussuhteisiin ei sovelleta asetuksen lainvalintaa koskevia säännöksiä, voidaan puolisoitten valinnanvapauden laaja rajoittaminen nähdä ongelmallisena. Tällaisten aviopuolisoiden osalta prorogaatiosopimuksen tekeminen saattaa estyä kokonaan, elleivät he ensin pääse yksimielisyyteen sovellettavasta laista ja tee pätevää lakiviittausta, jolloin heidän aviovarallisuussuhteensa siirtyvät kokonaan asetuksen alle. Esimerkkiparimme tilanne voisi olla tällainen, koska he menivät naimisiin Iso-Britanniassa. He ovat onnekseen kuitenkin tehneet lakiviittauksen, jonka myötä heillä on edes jonkinlainen mahdollisuus sopia toimivallasta.

Näiden kolmen esimerkkipariamme erityisesti koskevan haasteen lisäksi muutama epäkohta löytyy myös täydentävää toimivaltaa koskevasta sääntelystä, jolla on pyritty paikantamaan jokaiselle avioparille jokin toimivaltainen jäsenvaltio, jossa heidän oikeusturvansa voidaan toteuttaa. Pyrkimyksissä on joissakin kohdin osittain epäonnistuttu ja joissakin kohdin onnistuttu ehkäpä liiankin hyvin. Jälkimmäisestä on kyse 10 artiklassa. Joissakin tapauksissa on perusteltua antaa kolmannen valtion käyttää toimivaltaa koskien myös jäsenvaltiossa sijaitsevaa omaisuutta. Tällöin toimivaltaa tulisi jäsenvaltiossa käyttää vain, kun se on todella tarpeen, ja jäsenvaltioilla olisikin tärkeää olla harkintavaltaa 10 artiklaan perustuvan toimivallan käytön suhteen. Turha toimivallan käyttäminen kuormittaa tuomioistuimia ja puolisoita tarpeettomasti.

Tilanteissa, joissa toimivaltainen jäsenvaltio ei tunnustakaan avioliittoa, voi toimivalta sen sijaan jäädä joissakin tilanteissa puuttumaan täysin. Sen lisäksi 9 artiklan soveltamisessa erityisen ongelmallisilta vaikuttavat tilanteet, joissa jäsenvaltio tunnustaa avioeron muttei avioliittoa tai joissa pätemättömäänkin avioliittoon liittyy oikeusvaikutuksia. Toimivallan käyttäminen tällaisissa tilanteissa saattaa johtaa epätyydyttäviin tai kohtuuttomiin tilanteisiin toisen tai molempien puolisoitten kannalta. Myöskään puolisoitten toimivaltasopimuksen puutteen mahdollisesti aiheuttama kilpajuoksu tuomioistuimeen ei ole ihanteellinen tilanne.

Epäkohdista huolimatta asetus vaikuttaa sisällöltään toimivaltaa ja päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevilta osilta pääasiassa onnistuneelta. Kyseiset osat täydentävät luontevasti toisiaan ja luovat dynaamisen ja loogisen kokonaisuuden. Toimivalta on pyritty paikantamaan yhteen valtioon, jonka tekemät päätökset sitten tunnustetaan ja pannaan täytäntöön muissa jäsenmaissa. Päätösten liikkuminen jäsenmaiden välillä edistää oikeuksien toteutumista, ja vaikka eksekvatuurin edellyttäminen täytäntöönpanolta saattaa saada kritiikkiä, on menettely pyritty toteuttamaan mahdollisimman kevyellä tavalla unohtamatta kuitenkaan osapuolten oikeusturvaa ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita. Tunnustamisesta ja täytäntöönpanolta kieltäytymisen perusteet ja niiden hyvin rajoitettu soveltamisala ovat linjassa sen kanssa, että asetus on nimenomaan keskinäiseen luottamukseen ja toisten oikeusjärjestelmien kunnioitukseen perustuvan yhteistyön tuotos.

Koska tämä esitys käsittelee pääasiassa ainoastaan kahta kansainvälisen yksityisoikeuden peruskysymystä, on vielä lopuksi muistutettava, että esityksessä tarkastellut kysymykset koskien toimivaltaa ja päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa muodostavat vain osan

aviopuolisoiden parisuhteen oikeudellisesta tarkastelusta. Aviovarallisuussuhteiden suunnitteleminen ja suunnitelmien toteuttaminen edellyttää kaikkien kansainvälisen yksityisoikeuden peruskysymysten tarkastelua, sillä ne ovat kaikki, lainvalinta mukaan lukien, yhteydessä toisiinsa. Toimivaltainen tuomioistuin määrittää oikeuspaikan, prosessin luonteen ja sovellettavan lainvalintanormiston. Sovellettava laki taas osaltaan vaikuttaa toimivallan paikantumiseen. Päätösten tunnustaminen ja täytäntöönpantavuus vaikuttavat siihen, millainen merkitys yhdessä valtiossa annetulla päätöksellä todellisuudessa käytännössä on puolisoille, joilla on omaisuutta myös muissa valtioissa.

Tyydyttävään lopputulokseen pääsemiseksi aviopuolisoiden parisuhdetta täytyy lisäksi tarkastella kokonaisuutena niin, että huomioon otetaan myös muut perheoikeuden osa-alueet aviovarallisuussuhteiden lisäksi. Puolisoilla voi esimerkiksi olla lapsia, joiden elatuksesta ja huollosta täytyy sopia tai päättää. Avioliitto voi päättyä eroon tai toisen puolison kuolemaan, jolloin aviovarallisuussääntelyn rinnalle tulee niitä sääntelevät normit. Lisäksi avioliitto aiheuttaa monia henkilökohtaiseksi luonnehdittuja seurauksia, joista on myös omat säännöksensä. Välttääkseen ennalta-arvaamattomat ja kohtuuttomat lopputulokset tulee jokaista avioliittoa siis tarkastella kokonaisuutena, johon kytkeytyy useita normistoja. Tällaisen kokonaisuuden hahmottaminen ja ymmärtäminen saattaa olla vaikeaa puhtaasti kansallisissakin tapauksissa. Kun puolisoilla on kansainvälisiä liittymiä, muuttuu tilanne entistä haastavammaksi. Onkin selvää, että valtioiden rajat ylittävän kansainvälisen yhteistyön kehittämisen haasteista huolimatta, yhä kansainvälistyvässä maailmassa yhteistyön tarve on suuri ja työtä sen kehittämiseksi eteenpäin tulee jatkaa. Tulee olemaan mielenkiintoista nähdä, millaisilla tavoilla yhteistyötä pystytään tulevaisuudessa toteuttamaan kunnioittaen samalla jokaisen valtion kulttuuria ja perinteitä.